

**Θέσεις για τη
Νέα Ελληνική Ανόρθωση**

*** * ***

Αθήνα, 2012

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

A. Η ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ	3
1. Κράτος και οικονομία έως τη Μεταπολίτευση, εν συντομία.....	3
2. Η μεταπολιτευτική περίοδος.....	7
B. Η ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ	15
1. Από την κρίση των αμερικανικών τραπεζών στην κρίση του ελληνικού δημόσιου χρέους.....	15
2. Τα μέτρα και η στρατηγική του Μνημονίου (Μάιος 2010).....	19
3. Επιτυχίες και αστοχίες κατά το σχεδιασμό και την εφαρμογή του προγράμματος.....	21
4. Το Μεσοπρόθεσμο Πρόγραμμα, η συμφωνία του «δεύτερου Μνημονίου» και η νέα Δανειακή Σύμβαση.....	27
Γ. Η ΕΞΟΔΟΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ. ΘΕΣΕΙΣ ΓΙΑ ΜΙΑ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΝΟΡΘΩΣΗ	32
1. Μετά την απόφαση της Ε.Ε και τις σχετικές συμφωνίες . Ένας πρώτος απολογισμός.....	32
2. Τι πρέπει να κάνουμε.....	34
3. Έλληνες στην Ενωμένη Ευρώπη	38
α. Εθνικό κράτος και Ευρωπαϊκή Ένωση.....	38
β. Η Ευρώπη ακρογωνιαία στρατηγική επιλογή του ελληνισμού	41
γ. Για τη δυναμική συμμετοχή μας στα ευρωπαϊκά δρώμενα	43
δ. Για ένα ανανεωμένο, ευρωπαϊκό, μεταρρυθμιστικό, σοσιαλδημοκρατικό Κίνημα	46
ε. Το πρόβλημα της μετανάστευσης	49
4. Μια νέα οικονομία για την Ελλάδα	50
α. Προς ένα πρότυπο πράγματι αναπτυξιακό	50
β. Οι βάσεις της ανάπτυξης.....	53
5. Για την ανασύνταξη του κοινωνικού κράτους.....	61
α. Ένα σύστημα σε κρίση επιβίωσης	61
β. Χρόνιες παθογένειες και νέες προκλήσεις.....	63
γ. Προς ένα νέο πρότυπο κοινωνικής πολιτικής	67
Δ. ΑΓΩΝΑΣ ΓΙΑ ΤΗ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΝΟΡΘΩΣΗ	74

A. Η ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ

1. Κράτος και οικονομία έως τη Μεταπολίτευση, εν συντομία...

Τα αίτια της παρούσας κρίσης στην Ελλάδα, αναζητούνται συνήθως στην περίοδο της Μεταπολίτευσης. Η πραγματικότητα είναι διαφορετική. Φαινόμενα όπως το ελλειμματικό και υπερχρεωμένο Δημόσιο, η μεταπρατική, αντιπαραγωγική και παρασιτική οικονομία, η υπερδιόγκωση του κράτους, η αναξιοκρατική και αναποτελεσματική διοίκηση, η πελατοκρατία και ο κομματισμός είναι χρόνια προβλήματα μας και απαντούν σε πολλές περιόδους της νεώτερης ιστορίας μας. Έτσι, ίσως, θα μπορούσαμε να εξηγήσουμε και τις επανειλημμένες πτωχεύσεις της χώρας και την επιτροπεία, στην οποία κατά καιρούς υποβλήθηκε. Από το 1827 έως το 1932 η Ελλάδα κήρυξε στάση πληρωμών τέσσερις φορές. Ο διεθνής οικονομικός έλεγχος που της επιβλήθηκε το 1897, τερματίστηκε 81 χρόνια αργότερα, το 1978! Πάντως, μετά τον εμφύλιο και έως τη δεκαετία του 1980, το δημόσιο χρέος δεν αποτελούσε μείζον πρόβλημα για τη χώρα μας.

Από την ίδρυσή του, το νέο ελληνικό κράτος προσπάθησε να αναπτυχθεί ισορροπώντας πάνω σε δυο βάρκες. Το φαινόμενο που ο Κ. Σημίτης χαρακτήρισε ως «δύο Ελλάδες», εκδηλώθηκε από την αρχή της νεώτερης ελληνικής ιστορίας, είτε αφορούσε την πολιτική, είτε την οικονομική, είτε την κοινωνική ζωή του τόπου, είτε τη Δημόσια Διοίκηση. Το ελληνικό κράτος από τη μια πλευρά, άντλησε έμπνευση από προηγμένα πολιτικά ρεύματα και θεσμούς καθιερωμένους στο εξωτερικό, πρωτοστάτησε στην εισαγωγή του κοινοβουλευτισμού και της καθολικής ψηφοφορίας, θέσπισε προοδευτικά Συντάγματα και κατοχύρωσε τις ατομικές ελευθερίες. Την ίδια στιγμή, όμως, βασίστηκε πολιτικά σε σχέσεις βαθιά ριζωμένες σε στάσεις και νοοτροπίες του παρελθόντος. Η προαστική, πατριαρχική συγκρότηση της κοινωνίας, η οικογενειοκρατία, ο τοπικισμός, ο συντεχνιακός τρόπος οργάνωσης του οικονομικού και δημόσιου βίου διαπότισαν από την αρχή τη συγκρότηση του νέου ελληνικού κράτους.

Το αποτέλεσμα ήταν μια ιστορική πορεία με σημαντικά επιτεύγματα, αλλά και συνεχείς παλινωδίες. Όπου οι συνθήκες ήταν διαφορετικές, στη Διασπορά πρωτίστως, ο ελληνισμός μπήκε από νωρίς στο δρόμο της ακμής. Από την Οδησό έως τη Βιέννη και από την Πόλη έως την Αλεξάνδρεια, δίπλα στο εμπόριο και τη ναυτιλία, ανθούν για πρώτη φορά σε τέτοια έκταση τα γράμματα, οι τέχνες και οι επιστήμες. Το προοδευτικό αυτό κίνημα με την ιδιαίτερη σημασία που απέδωσε στην παιδεία, εξασφάλισε στους Έλληνες αποφασιστικό προβάδισμα απέναντι στους λοιπούς λαούς της περιοχής, προβάδισμα που με τον ένα ή με τον άλλο τρόπο συντηρήθηκε έως τις μέρες μας. Σε αντίθεση με τις επιτυχίες του μείζονος ελληνισμού, η πορεία της ανεξάρτητης Ελλάδας θα είναι από την αρχή σπαρμένη με εμπόδια. Σε βασικούς τομείς, αυτούς που συγκροτούν το σκληρό πυρήνα της κυριαρχίας του, δηλαδή την επιβολή της δημόσιας τάξης και την είσπραξη των φόρων, το σύγχρονο ελληνικό κράτος ηττήθηκε εξακολουθητικά. Από τον Καποδίστρια, που δολοφονήθηκε, μεταξύ άλλων και επειδή άσκησε το δικαίωμα της κεντρικής κυβέρνησης να νέμεται η ίδια τους δασμούς και όχι οι τοπικοί προύχοντες, έως τη διαχρονικά τεράστια και νομιμοποιημένη στην κοινή αντίληψη φοροδιαφυγή, η απόσταση δεν είναι μεγάλη. Ούτε από τις παράνομες ομάδες που ασκούσαν εγκληματική δράση τον 19^ο αιώνα, έως τους σημερινούς τρομοκράτες και τους καταστροφείς. Εξαρτημένο από μικρά και μεγάλα συμφέροντα, αδύναμο να καθορίσει και να προασπίσει το γενικό δημόσιο όφελος, το ελληνικό κράτος δεν κατέκτησε ποτέ εκείνον το βαθμό της λειτουργικής ανεξαρτησίας και του διοικητικού ορθολογισμού, που θα του επέτρεπε να δρα κυρίαρχα, αξιοκρατικά και αποτελεσματικά. Παρενθέσεις σοβαρές και ενδιαφέρουσες υπήρξαν βέβαια, αλλά είχαν το χαρακτήρα διαλλειμάτων.

Τη βασική ευθύνη για την αποτυχία του κράτους να αντεπεξέλθει στο έργο του, φέρει ιστορικά η πολιτική τάξη της χώρας: τα κόμματα και οι εκπρόσωποί τους. Με σημαντικές βέβαια εξαιρέσεις, οι Έλληνες πολιτικοί στερήθηκαν τη ζωτική αυτονομία, την επιμονή, την αποτελεσματικότητα, τον πολιτικό

ορθολογισμό και, κυρίως, τη διάθεση να εξασφαλίσουν την πολιτική και διοικητική συνέχεια του κράτους, όπως έκαναν συνάδελφοί τους σε άλλα κράτη. Εγκλωβίστηκαν στον παραδοσιακό ρόλο του συνηγόρου στενά πελατειακών συμφερόντων, καθώς και στις ανάγκες της πόλωσης και του διχασμού, που συχνά προσλάμβαναν και παρασιτικά χαρακτηριστικά. Εδώ και δύο σχεδόν αιώνες, σταθερό μέλημα των κομμάτων ήταν οι υποθέσεις των ψηφοφόρων τους, τα ατομικά και συλλογικά ρουσφέτια. Σε αντάλλαγμα, οι ψηφοφόροι τούς παρείχαν την υπακοή τους στην κάλπη. Ακόμη και η ιδεολογία δεν επηρέασε παρά μόνο επουσιωδώς αυτή τη σχέση. Σπεύδω να θυμίσω, προς αποφυγή βιαστικών σχολίων, πως μιλώ για την περίοδο προ του 1974. Για τη Μεταπολίτευση, στο πλαίσιο της οποίας φέρω και εγώ πολιτική ευθύνη, θα γίνει λόγος αμέσως μετά.

Η αλληλεξάρτηση πολιτικών και ψηφοφόρων έχει τις ρίζες της στη χρόνια καχεξία και υστέρηση της ελληνικής οικονομίας. Για μια χώρα της οποίας ο πληθυσμός έζησε δύσκολες οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες, όπως υπήρξε η Ελλάδα στο μεγαλύτερο μέρος της σύγχρονης ιστορίας της, το κράτος ήταν παραδοσιακά η μόνη ασφαλής επαγγελματική διέξοδος. Η δημοσιοϋπαλληλία, η θεσιθηρία, η αργομισθία ήταν όνειρα πού γαλούχησαν γενεές και γενεές. Ιδίως για τον μορφωμένο, τον προσοντούχο Έλληνα το Δημόσιο κάποτε ήταν και μονόδρομος: «πάσα άλλη σκέψις», έγραφε ο Κωστής Παλαμάς στα 1882, «δύναται να του προκαλέσει ερύθημα».

Καθώς το κράτος παρέμενε ο πλέον αξιόπιστος εργοδότης, επιδίωξη των κομμάτων εξουσίας ήταν η κατάκτηση και νομή του. Κόμμα ανίκανο να εξασφαλίσει στους οπαδούς του τα οφέλη της κρατικής προστασίας, διακινδύνευε την αφοσίωσή τους, άρα και τη δυνατότητά του να διεκδικήσει την επικράτηση στην εκλογική μάχη. Οι πολιτικοί έβλεπαν στον εαυτό τους όχι την επιτελική κεφαλή του κράτους, αλλά πρωτίστως έναν μεσολαβητή μεταξύ εργοδότη και εργαζόμενου, διοίκησης και διοικουμένου. Προς αποφυγή παρεξηγήσεων: κατά τη διάρκεια αυτής της ιστορίας δύο αιώνων, υπήρξαν και σημαντικές διοικητικές και πολιτικές εξαιρέσεις. Το έργο που παραγόταν, όμως, κατά τις εξαιρετικές αυτές περιόδους, καταστρεφόταν ή υπονομευόταν,

ευθύς ως προέκυπταν κυβερνητικές μεταβολές στο πλαίσιο του διχασμού ή αργότερα, του μεταπολιτευτικού δικομματισμού.

Υπό τέτοιες συνθήκες, η διόγκωση του κράτους ήταν αναπόφευκτη, ακριβώς επειδή η κύρια εξυπηρέτηση που είχαν να προσφέρουν τα κόμματα στους ψηφοφόρους τους ήταν οι κρατικές θέσεις. Εξίσου αναπότρεπτη ήταν η διάδοση της αδιαφάνειας, της αναξιοκρατίας και, εν τέλει, της διαφθοράς. Ο ομφάλιος λώρος που συνέδεε τα κόμματα με το κράτος, συχνά απαγόρευε στη Διοίκηση να ασκεί τις αρμοδιότητές της, υπό το πρίσμα του γενικού συμφέροντος. Αλλά και αντίστροφα, η χαοτική λειτουργία της κρατικής μηχανής καθιστούσε αναγκαία τη μεσολάβηση των πολιτικών από το παρασκήνιο, ώστε να εξυπηρετηθούν στοιχειωδώς οι πολίτες.

Ό,τι προηγήθηκε, αποτελεί μία σύντομη καταγραφή των συμπτωμάτων της παθολογίας και της κακοδαιμονίας του σύγχρονου ελληνικού κράτους, από την ίδρυση του, έως και τη Μεταπολίτευση. Η Ελλάδα, όμως, δεν ήταν μόνο η αυτοεξίσωσή της με τα προβλήματά της. Η Ελλάδα υπήρξε μια χώρα, όπου μετά τον Β΄ΠΠ και έως τη Μεταπολίτευση, και παρά το γεγονός πως το σχέδιο Μάρσαλ δεν αξιοποιήθηκε επαρκώς, πάλεψε για την ανάπτυξή της. Η ναυτιλία, η γεωργία, που εξασφάλιζε διατροφική επάρκεια, τα εμβάσματα των εκατοντάδων χιλιάδων μεταναστών μας, η οικοδομή και οι κατασκευές, η εκβιομηχάνιση αποτέλεσαν πηγές ανάπτυξης. Σε συνδυασμό μάλιστα με τη συγκράτηση των Ελλήνων σε ό,τι αφορά την κατανάλωση και το ολιγαρκές του βίου τους, όλες αυτές οι οικονομικές δραστηριότητες επέτρεψαν στη χώρα έως τα τέλη της δεκαετίας του '70 να έχει πολύ χαμηλό δημόσιο χρέος (28.4% του Α.Ε.Π. το 1980, αλλά με περιορισμένο Α.Ε.Π. και σε απόλυτους αριθμούς μόλις 1.7 δισ. ευρώ δημόσιο χρέος!) Συνοψίζοντας, η δεκαετία του '70, βρήκε την Ελλάδα με πολλά προβλήματα που αφορούσαν το κράτος, τη διοίκηση, την πολιτική, αλλά και με έναν ελπιδοφόρο ιδιωτικό τομέα, ενός πολύ εργατικού λαού.

2. Η μεταπολιτευτική περίοδος

Από τον παραδοσιακό ρόλο του «προστάτη» ή αλλιώς, από τον -κατά την ανάλυση του Α. Παπανδρέου- πατερναλιστικό ρόλο του κράτους, οι εκπρόσωποι του πολιτικού συστήματος δεν μπόρεσαν, παρά μόνο σπάνια, να αποστούν. Η εξάρτησή τους αυτή έγινε εντονότερη μετά το 1974. Η νομιμοποίηση της κομμουνιστικής Αριστεράς συνοδεύτηκε από την υιοθέτηση σημαντικού μέρους των ιδεολογημάτων της, ακόμη και από δυνάμεις που βρίσκονταν στο άλλο άκρο του πολιτικού φάσματος. Ιδίως η επικράτηση της λογικής ότι «ο λαός έχει πάντα δίκιο», οδήγησε στην αντίληψη ότι κάθε διεκδίκηση έναντι του κράτους, ακόμη και η πιο παράλογη και ιδιοτελής, είναι νόμιμη και δικαιολογημένη («Στον καταμερισμό όμως των ευθυνών, δεν μπορεί να μην πάρουν τη θέση τους και τα κόμματα της Αριστερής Αντιπολίτευσης. Δεν υπήρξε αίτημα, δέκα χρόνια που είμαι εγώ Βουλευτής, για μεταβολή σύμβασης αορίστου χρόνου σε σύμβαση μόνιμης υπαλληλικής σχέσης, δεν υπήρξε αίτημα για πρόσληψη στο δημόσιο, δεν υπήρξε αίτημα για πρόσληψη στην οποιαδήποτε δημόσια επιχείρηση κοινής ωφέλειας, δεν υπήρξε αίτημα περί ένταξης σε ένα ταμείο που παλεύει να τα βγάλει πέρα με το μισό του ελληνικού πληθυσμού, σε ό,τι αφορά την κοινωνική ασφάλιση, δεν υπήρξε κανένα πελατειακό αίτημα που να μην υποστηρίχτηκε από την Αριστερά και να μην ψηφίστηκε από την Αριστερά». Απόσπασμα από την ομιλία μου κατά τη συζήτηση στη Βουλή του σχ/νόμου «Μέτρα για την εφαρμογή του Μηχανισμού Στήριξης της ελληνικής Οικονομίας από τα κράτη-μέλη της Ζώνης του ευρώ και το Δ. Ν.Τ», 6-5-2010). Επικράτησε η γνώμη ότι δουλειά του πολιτικού είναι απλώς και μόνο να ικανοποιεί τα λαϊκά αιτήματα. Επί δεκαετίες, κάθε δυναμική διεκδίκηση είχε σχεδόν εξασφαλισμένη την ευρεία κοινωνική υποστήριξη. Η υποθήκευση των μακροπρόθεσμων συμφερόντων της χώρας «έγινε με τη μορφή ενός σιωπηρού, αλλά διαρκούς και κατά μέγα μέρος συνειδητού και επαίσχυντου κοινωνικού συμβολαίου, στο πλαίσιο του οποίου η εκάστοτε πολιτική ηγεσία [...] ανέλαβε τη λειτουργία να ενισχύει γρήγορα και παρασιτικά τις καταναλωτικές δυνατότητες του 'λαού' με αντίτιμο την πολιτική του εύνοια» (Παναγιώτης Κονδύλης, 1992). Ο

λαϊκισμός, λοιπόν, έγινε βασικό στοιχείο όχι μόνο της ρητορείας των κομμάτων, αλλά και της δράσης των συνδικάτων, των κοινωνικών φορέων, των ομάδων πίεσης, των συντεχνιών και των Μ.Μ.Ε.

Η κρίσιμη διαφορά με την αμέσως προηγούμενη περίοδο ήταν ότι πολιτικοί και κόμματα είχαν πλέον την πολυτέλεια να ενδίδουν στο λαϊκισμό. Η Ελλάδα της Μεταπολίτευσης δεν ήταν η φτωχή χώρα του παρελθόντος. Ήδη από τη δεκαετία του 1950 είχε εισέλθει οικονομικά σε νέο στάδιο. Χάρη στη συμμαχική βοήθεια, την ανάπτυξη του τουρισμού και της ναυτιλίας και την περιορισμένη αλλά αξιόλογη εκβιομηχάνιση που συντελέστηκε μεταπολεμικά, ευρέα στρώματα του πληθυσμού απολάμβαναν, σιγά-σιγά, συνθήκες σχετικής ευμάρειας. Μια αριθμητικά ισχυρή μεσαία τάξη είχε έλθει στα πράγματα. Γι' αυτήν μιλούσαν και έπρατταν με ιδιαίτερη ένταση τόσο ο Κ. Καραμανλής όσο και ο Α. Παπανδρέου. Υπό άλλες συνθήκες, η εξέλιξη αυτή θα αποδυνάμωνε τη σημασία του κράτους. Στην περίπτωση της Ελλάδας αυτό δεν συνέβη. Ο νέος πλούτος μετά το 1974 δεν προήλθε μόνο από την ανάπτυξη των παραγωγικών υποδομών της χώρας όπως μόλις αναφέρθηκε, αλλά και από μία εξωτερική πηγή: τις κοινοτικές μεταβιβάσεις και το δανεισμό. Ως συνέπεια, ο ρόλος του κράτους, που είχε αναλάβει να επενδύσει και να διανείμει αυτά τα κεφάλαια, αντί να περιοριστεί, γιγαντώθηκε.

Για μια χώρα που έζησε επί ενάμιση σχεδόν αιώνα υπό συνθήκες μεγάλων δυσκολιών, τα ποσά που εισέρρευσαν ιδίως μετά το 1981 στην ελληνική οικονομία ήταν σημαντικά. Σε σημερινές τιμές, μόνο οι καθαρές μεταβιβάσεις της Ε.Ε. προς την Ελλάδα τις τελευταίες τρεις δεκαετίες ανήλθαν στα 203,47 δισ. ευρώ. Οι ενισχύσεις στο πλαίσιο της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής την περίοδο 1962-2009 έφτασαν τα 169 δισ. Σε αυτές, πρέπει να προστεθεί ο δημόσιος δανεισμός της χώρας που την τελευταία τριακονταετία αυξήθηκε κατά 300 σχεδόν δισ. ευρώ, στο μεγαλύτερο μέρος τους προερχόμενα, όπως όλοι σήμερα ξέρουμε, από το εξωτερικό. Εδώ, ωστόσο, για να βάλουμε όλη την αλήθεια πάνω στο τραπέζι, πρέπει να προσθέσουμε δύο σημαντικά δεδομένα:

α. Τα χρήματα που η Ελλάδα επωφελήθηκε από κοινοτικές μεταβιβάσεις επανεξήγοντο με τη μορφή της γιγάντωσης των εισαγωγών. Για παράδειγμα στο φάρμακο όπου οι δαπάνες το 2009 ανήλθαν στο εξωφρενικό, για το δυτικό ημισφαίριο του πλανήτη, ποσό των 5,6 δισ. ευρώ για τα ασφαλιστικά ταμεία, το 80% περίπου των προϊόντων εισάγονται από τη Γερμανία, τη Γαλλία, το Ηνωμένο Βασίλειο, τη Δανία, τις ΗΠΑ κ.λπ.

β. Μεγάλο μέρος του εξωτερικού δανεισμού κάλυπτε τις εξοπλιστικές ανάγκες της χώρας, το ύψος των οποίων κινήθηκε σε αστρονομικά για την Ε.Ε. επίπεδα!!! Ειδικά το έτος 2002, οι αμυντικές δαπάνες ανήλθαν στο 4,91% του Α.Ε.Π., ξεπερνώντας ακόμη και την Τουρκία! Τη δεκαετία 1998-2008 αγοράσαμε εξοπλισμούς που κατά το 74% προέρχονταν από τις Η.Π.Α., την Γερμανία και την Γαλλία, ενώ από το 1970 και έως το 2008 η Ελλάδα ξόδεψε 200 δισ. ευρώ για αμυντικές δαπάνες!!!

Μικρό μόνο μέρος αυτού του πακτωλού διοχετεύτηκε στην παραγωγική οικονομία. Γεωργία και μεταποίηση συρρικνώθηκαν σταθερά μετά το 1980, η χώρα αποβιομηχανοποιήθηκε, η ύπαιθρος εγκαταλείφθηκε. Κανείς κλάδος της οικονομίας δεν αναπτύχθηκε όσο θα επέτρεπε, με μια μέτρια έστω απόδοση αυτών των χρημάτων. Το μεγαλύτερο μέρος τους διαχύθηκε μέσω του κράτους απευθείας στην ιδιωτική κατανάλωση, ιδίως εισαγωγίμων προϊόντων. Ακόμη και η αύξηση των ιδιωτικών επενδύσεων αφορούσε πρωτίστως την κατανάλωση, και κατά κύριο λόγο την οικοδομή.

Για δεκαετίες ολόκληρες, τα δύο τρίτα των κρατικών εσόδων κατευθύνονταν σταθερά σε τρεις μόνο ομάδες αποδεκτών: μισθωτούς του δημόσιου τομέα, συνταξιούχους, επιδοτούμενους αγρότες. Η χώρα έφτασε να έχει αναλογικά το υψηλότερο ποσοστό αναπλήρωσης στις συντάξεις του δημόσιου τομέα, μεταξύ όλων των κρατών του ΟΟΣΑ. Το 2010 κατείχε την τριακοστή θέση στον παγκόσμιο πίνακα της κατανάλωσης και μόλις την εννεηκοστή σ' αυτόν της παραγωγής. Εισήγαγε σταθερά τρεις φορές περισσότερα απ' όσα εξήγαγε. Είχε την υψηλότερη ιδιωτική κατανάλωση της Ε.Ε., ως ποσοστό του ΑΕΠ. Κατά μέσο όρο τη δεκαετία 2000-2010 η διαφορά εισαγωγών-εξαγωγών ανερχόταν

στο -11% του ΑΕΠ, όταν ο αντίστοιχος δείκτης στην Ευρωζώνη ήταν στο +1,5%. Ο υπερδανεισμός του κράτους δεν άργησε να διαμορφώσει νέα πρότυπα κοινωνικής συμπεριφοράς. Με ευθύνη και της αλόγιστης πιστωτικής πολιτικής των τραπεζών, ο ιδιωτικός δανεισμός των νοικοκυριών από μόλις 3,5 δισ. ευρώ το 1995 εκτινάχθηκε το 2008 στα 110 δισ. ευρώ (αύξηση 3.000%), διοχετευόμενος και αυτός στην κατανάλωση. Μόνο ο εξωτερικός δανεισμός της χώρας, δημόσιος και ιδιωτικός, ξεπέρασε το 2009 τα 400 δισ. ευρώ, ποσοστό 168% του ΑΕΠ.

Ιδιάζον γνώρισμα του ελληνικού καταναλωτικού παρασιτισμού ήταν ο εξισωτικός του χαρακτήρας. Τα δανεικά και οι επιδοτήσεις μοιράστηκαν όχι στους λίγους αλλά στους πολλούς: τους εργαζόμενους στον ευρύτερο δημόσιο τομέα με τη λογική του εξισωτισμού, τους συνταξιούχους των επιδοτούμενων από το κράτος ταμείων, τους πάσης φύσης επιδοματούχους, τους αγρότες. Σημαντικά ποσά διοχετεύτηκαν και στον ιδιωτικό τομέα με την άνθιση των ενισχύσεων κάθε μορφής, τις επιχορηγήσεις χωρίς αναπτυξιακό αποτέλεσμα, τις υπερκοστολογημένες προμήθειες, τα πανάκριβα δημόσια έργα.

Αποτέλεσμα ήταν η αξιοσημείωτη διασπορά του πλούτου με μεγάλο μέρος των Ελλήνων, όμως, να μην πληρώνουν φόρους. Κι έτσι, το χάσμα μεταξύ των χαμηλότερων και των υψηλότερων εισοδημάτων την περίοδο 1988-2008 δεν αυξήθηκε, αλλά μειώθηκε. Η μεταπολιτευτική ανάπτυξη του κράτους πρόνοιας συνετέλεσε και αυτή στο κλείσιμο της εισοδηματικής ψαλίδας. Η συνταξιοδότηση με προνομιακούς όρους, η ανεξέλεγκτη επιδοματική πολιτική, η οικοδόμηση μιας ολόκληρης βιομηχανίας επιμορφωτικών σεμιναρίων και προγραμμάτων επανακατάρτισης και πρόσκαιρης απασχόλησης προσέφεραν σε εκατοντάδες χιλιάδες Έλληνες μια αξιόλογη πηγή εισοδήματος. Η πολιτική προστασία των κλειστών επαγγελματιών επέτρεψε στις συντεχνίες να μονοπωλούν και να υπερτιμολογούν το προϊόν τους στην αγορά. Συνεπώς, το κλείσιμο της ψαλίδας, ανάμεσα στα εισοδήματα, δεν είχε ορθολογική βάση. Μπορεί το αποτέλεσμα να ήταν ευπρόσδεκτο, τα αίτιά του, όμως, ήταν τεχνητά, προϊόν οικονομικού και διοικητικού ανορθολογισμού. Έτσι η

κατάρρευση ήταν ζήτημα χρόνου. Και η διεθνής οικονομική κρίση την επιτάχυνε και την παρόξυνε.

Η διασπορά του εισοδήματος αντικατοπτρίζεται έντονα στην κοινωνική διαστρωμάτωση. Δίπλα στην πολυπληθή τάξη των μισθοδοτούμενων του Δημοσίου, η Ελλάδα είναι η χώρα με τους περισσότερους αυτοαπασχολούμενους και μικροεπιχειρηματίες με ποσοστό διπλάσιο του μέσου κοινοτικού όρου. Χαρακτηριστικός είναι ο πληθωρισμός σε επαγγέλματα όπως το δικηγορικό ή το ιατρικό. Εξίσου κατακερματισμένη ήταν και η γεωργία, με μεγάλο αριθμό αγροτών και αντίστοιχα μικρό αγροτικό κλήρο. Στο σύνολο της οικονομίας, οι απασχολούμενοι σε επιχειρήσεις άνω των 250 εργαζομένων δεν ξεπερνούν το 9% του εργατικού δυναμικού, περιλαμβανομένων των ΔΕΚΟ και των τραπεζών. Οι μεγάλες επιχειρήσεις, οι μεγάλοι εργοδότες σπανίζουν χαρακτηριστικά. Αλλά και αυτοί, σε σύγκριση με τους ξένους ανταγωνιστές τους, είναι σχετικώς μικροί και συχνά -αλλά όχι πάντα- αδύναμοι να σταθούν επί ίσοις όροις στις διεθνείς αγορές.

Η διόγκωση, λοιπόν, του κράτους και του δανειοδότη παρασιτισμού, από τη μια πλευρά, και η καχεξία της παραγωγικής οικονομίας και της ιδιωτικής επιχειρηματικότητας, από την άλλη, υπήρξαν φαινόμενα παράλληλα και συμπληρωματικά. Ειδικά η υπερτροφία του κράτους επέδρασε παραλυτικά στην ήδη ασθενική παραγωγική οικονομία, αποτρέποντας με ποικίλους τρόπους την πραγματική ανάπτυξη. Οι αποδοχές στο δημόσιο τομέα λ.χ., καθότι μονίμως ελκυστικότερες από αυτές του ιδιωτικού, αποστέρησαν τις επιχειρήσεις από πολύτιμους ανθρώπινους πόρους, οι οποίοι μεταφέρονταν στο δημόσιο τομέα για να αδρανοποιηθούν και εν τέλει να αχρηστευθούν. Η γραφειοκρατία και η διαφθορά κατέπνιξαν την όποια επενδυτική πρωτοβουλία. Η μεγάλη ρευστότητα του Δημοσίου έστρεψε τους ιδιώτες προς τη διεκδίκηση κρατικών έργων και προμηθειών και αποθάρρυνε τη δραστηριοποίησή τους στην ελεύθερη και διεθνή αγορά. Σε αυτό το πλαίσιο έχω τις δικές μου ευθύνες, ως πολίτης και ως πολιτικός. Τις έχω δημοσίως αποδεχθεί. Σήμερα, ωστόσο, εγκαίρως συναγερό, με όσες δυνάμεις διέθετα. Η ομιλία μου επί του

προϋπολογισμού του έτους 2009 καθώς και η παρέμβαση μου τον Μάρτιο του 2009, αποτελούν τις σημαντικότερες, από την πλευρά μου, παρεμβάσεις, με σκοπό να αλλάξει η πορεία, ενός αμήχανου και ευδαίμονος κομματικού συστήματος που δεν έβλεπε την επερχόμενη καταστροφή. (Βουλή των Ελλήνων, Δεκέμβριος 2008: «Ενώ χρειαζόμαστε μια απολύτως επιθετική δημοσιονομική πολιτική για να υπερβούμε τα συμπτώματα της διεθνούς οικονομικής κρίσης, η άθλια δημοσιονομική μας κατάσταση δεν επιτρέπει να ασκηθεί αυτή η επιθετική δημοσιονομική πολιτική. Η χώρα θα χρειαστεί χρήματα για τις εγγενείς της υποχρεώσεις και ανάγκες και για τις πολιτικές που χρειάζεται η διεθνής οικονομική συγκυρία, αλλά δεν θα τα βρίσκει. Και δεν θα τα βρίσκει, γιατί δεν θα μπορεί να δανειστεί, δεδομένου ότι έχει κλονιστεί η εμπιστοσύνη των ξένων επενδυτών, και γιατί ενδεχομένως εάν δανειστεί στην πορεία θα υποστούμε μορφές επιτροπείας.» Βλ. ακόμη την ομιλία μου στην εκδήλωση του Κέντρου Ευρωπαϊκού και Συνταγματικού Δικαίου με θέμα: Ελλάδα, Προτάσεις για αλλαγές στην οικονομική διακυβέρνηση, στις 9 Μαρτίου 2009: «Η Ελλάδα έχασε την ευκαιρία στην περίοδο της οικονομικής ανόδου και της ευμάρειας να προβεί στις απαραίτητες διαρθρωτικές αλλαγές στα δέκα συγκεκριμένα σημεία στα οποία ήδη αναφέρθηκα [ριζική τροποποίηση του φορολογικού συστήματος, διευκόλυνση επενδύσεων, γρήγορη εφαρμογή του ΕΣΠΑ, άρση της γραφειοκρατίας για τις επενδύσεις στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, ταχεία απονομή δικαιοσύνης στις υποθέσεις με οικονομικό ενδιαφέρον, μονοήμερη σύσταση και αδειοδότηση εταιριών, συμπράξεις δημοσίου και ιδιωτικού τομέα, μεταστροφή της γεωργίας, αύξηση της ελκυστικότητας της Ελλάδας ως τόπου τουριστικού προορισμού, βελτίωση της κρατικής παρέμβασης για την αύξηση της ανταγωνιστικότητας]. Η χώρα μας σπατάλησε έτσι τη δυνατότητά της να αντιμετωπίσει από καλύτερες θέσεις την περίοδο της οικονομικής κρίσης, εσωτερικής και διεθνούς, όποτε αυτή προέκυπτε. Και τώρα που ξέσπασε η λαίλαπα, η Ελλάδα κοιτά ανήμπορη, αμήχανη και ακινητοποιημένη, από τις δυσκολίες που προκάλεσε το πολιτικό, το διοικητικό και το δικαστικό μας σύστημα. Πρέπει, όμως, να αντιδράσουμε, εδώ και τώρα. Η Ελλάδα δεν έχει χρόνο»).

Ταυτοχρόνως, ωστόσο, μέσα σε ό,τι συγκροτεί τη σύγχρονη κρίση του ελληνικού δημοσίου τομέα και της ελληνικής οικονομίας εμφανίζονται και τα πρώτα, αλλά πολύ βασικά, στοιχεία για την υπέρβαση της κρίσης, και την επαναφορά της χώρας στην ευημερία, αλλά και την αξιοπιστία. α. Στο Δημόσιο υπάρχουν χιλιάδες εργαζόμενοι απόφοιτοι των Εθνικών Σχολών (π.χ. Δημόσιας Διοίκησης και Υγείας, καθώς και η διπλωματική Ακαδημία), που αν έλθουν στο προσκήνιο μπορούν να στηρίξουν τη Νέα Ελληνική Ανόρθωση. β. Η σημερινή αύξηση των εξαγωγών φέρνει στην επιφάνεια τις δυνάμεις της νέας ελληνικής επιχειρηματικότητας. γ. Μεταξύ των ανέργων, ένα μεγάλο μέρος τους είναι πολύ υψηλού επιπέδου εκπαίδευσης, από πανεπιστήμια της Ελλάδας και του εξωτερικού. Η διαθεσιμότητα τους να εργαστούν με λογικές αμοιβές, αποτελεί ένα πολύ σοβαρό πλεονέκτημα, για τις επενδύσεις, εάν βέβαια υπάρξει θετικό κλίμα. δ. Οι τομείς όπου μπορούμε να δημιουργήσουμε συνθήκες άμεσης προκοπής, εδώ και τώρα, είναι συγκριτικά με άλλους στη Ε.Ε., πολλοί και συγκεκριμένοι: ο τουρισμός (περίπου το 20% του ΑΕΠ), η γεωργία με μεγάλες εξαγωγικές δυνατότητες, οι αστείρευτες πηγές ενέργειας (με προϋπόθεση την άμεση άρση της διοικητικής και δικαστικής γραφειοκρατίας), η παραγωγή τροφίμων, το λιανικό και το χονδρικό εμπόριο και όπως πάντα η ναυτιλία μας. Εδώ πρέπει να προστεθεί, ιδίως μετά την επιτυχία της Κύπρου, η πιθανότητα να αποκτήσουμε πηγή πλούτου από τα κοιτάσματα πετρελαίου που υπάρχουν σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας, ιδίως με τον καθορισμό Α.Ο.Ζ. Δεν υπάρχει αμφιβολία, πως η μεγαλύτερη επιτυχία της Κύπρου, μετά την ένταξή της στην Ε.Ε., αποτελεί η ανακήρυξη της Α.Ο.Ζ. της και η συνεκμετάλλευση με εταιρείες ισραηλινών κι αμερικανικών συμφερόντων. Πρόκειται για μία τεράστια οικονομική και πολιτική επιτυχία, που οδήγησε μάλιστα την Τουρκία σε αναδίπλωση. Δεν υπάρχει αμφιβολία, πως η ανάκαμψή μας είναι δική μας υπόθεση. Την ανωτέρω αισιόδοξη σκέψη επιβεβαιώνουν και ορισμένα πολύ βασικά χαρακτηριστικά της ελληνικής επιχειρηματικότητας, που είναι οπωσδήποτε ελπιδοφόρα. Η κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού και το άνοιγμα των συνόρων έφερε την Ελλάδα σε δεσπίζουσα θέση τις δεκαετίες του 1990 και του 2000. Κράτος μέλος της Ε.Ε., της ευρωζώνης στη συνέχεια, και του

NATO, η χώρα έπαιξε έναν ηγετικό ρόλο στη Ν.Α Ευρώπη. Ο Κ. Σημίτης καθοδήγησε τη χώρα σε αυτήν την πορεία. Τη ίδια στιγμή, το ελληνικό τραπεζικό και επιχειρηματικό κεφάλαιο κινήθηκε αστραπιαία στην αγορά των 70 εκατομμυρίων κατοίκων της Ν.Α Ευρώπης. Περίπου 3.500 ελληνικές επιχειρήσεις άσκησαν εμπόριο ή επένδυσαν σε χώρες της περιοχής αυτής. Τράπεζες, βιομηχανικά υλικά, τρόφιμα, υπηρεσίες, υπεραγορές ήταν κατά βάση το αντικείμενο της επιχειρηματικής δραστηριότητάς τους. Η εξωστρέφεια σχετιζόταν οπωσδήποτε με τις περισσότερες ευκαιρίες που προσέφεραν οι νέες αγορές, αλλά και με το αντι-επενδυτικό κλίμα που κυριαρχούσε στην Ελλάδα (φορολογική αστάθεια, υψηλό κόστος εργασίας και εισφορών, γραφειοκρατία κ.λπ.)

Η χώρα μας, λοιπόν, παρασύρθηκε στη δίνη της πιο έντονης κρίσης μετά τον εμφύλιο πόλεμο, με έναν αντιπαραγωγικό και δύστροπο δημόσιο τομέα, με μία γραφειοκρατικοποιημένη Δικαιοσύνη, με έναν συρρικνωμένο και μη ανταγωνιστικό ιδιωτικό τομέα, αλλά και με μία σειρά πλεονεκτημάτων, που σχετίζονται με κρυμμένες και καταπιεσμένες δυνάμεις του δημοσίου τομέα και με έναν ιδιωτικό τομέα έτοιμο να αδράξει τις ευκαιρίες, αν βέβαια αυτές του δοθούν. Με άλλες λέξεις, η Ελλάδα αντιμετωπίζει την κρίση από διπλή οπτική γωνία. Αφενός από την οπτική γωνία των πολιτών της που θέλουν να ανασκουμπωθούν για να βοηθήσουν στην Ανόρθωση της χώρας και του εαυτού τους, που όπως αποδείχθηκε είναι οι πολύ περισσότεροι, και αφετέρου από την οπτική γωνία εκείνων που νοσταλγούν το πρόσφατο κακό παρελθόν μας και θέλουν να επιμείνουν σε αυτό. Οι δύο Ελλάδες κατά την έκφραση του Κ. Σημίτη είναι παρούσες και σήμερα κατά την προσπάθεια απεγκλωβισμού μας από τη δίνη της κρίσης.

B. Η ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

1. Από την κρίση των αμερικανικών τραπεζών στην κρίση του ελληνικού δημόσιου χρέους

Το ξέσπασμα της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης, που ξεκίνησε το 2008 στις Ηνωμένες Πολιτείες, κατέλαβε τις περισσότερες χώρες της Ευρώπης και της Βόρειας Αμερικής απροετοίμαστες. Στην Ελλάδα, όμως, έπαιξε ρόλο καταλύτη. Επιτάχυνε την από καιρό διαφαινόμενη κατάρρευση του οικονομικού της προτύπου και την έφερε απότομα αντιμέτωπη με τις χρόνιες ανεπάρκειες και αδυναμίες του διοικητικού και πολιτικού της συστήματος.

Επί σειρά ετών, η Ελλάδα χρηματοδοτούσε τα ελλείμματα και το δημόσιο χρέος της δανειζόμενη με πολύ χαμηλά επιτόκια ως κράτος μέλος της προνομιούχου λέσχης του ενιαίου νομίσματος. Οι αγορές, οι οίκοι αξιολόγησης, η Επιτροπή, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και οι εταίροι της, την αντιμετώπιζαν ως χώρα λίγο πολύ φυσιολογική, υπερχρεωμένη μεν, αλλά πάντως φερέγγυα και αξιόχρη.

Η κρίση, και η διαχείρισή της βεβαίως, απέδειξαν ότι είχαμε υπερβεί τις δυνάμεις μας. Κι ακόμη, η έμπρακτη διάγνωση της πίστης ότι οι αγορές έχουν την ικανότητα να αυτορυθμίζονται, έδειξε ότι οι τράπεζες δανείζουν και ότι οι αξιολογικοί οίκοι αποτιμούν συχνά επί τη βάσει ανορθολογικών κινήτρων και βραχυπρόθεσμων υπολογισμών. Μεταξύ ενός χρεώστη που βρίσκεται σε προσωρινή δυσκολία να ανταποκριθεί στις τρέχουσες υποχρεώσεις του, αλλά τα μακροοικονομικά του στοιχεία είναι υγιή, και ενός που μπορεί βραχυπρόθεσμα να εξυπηρετεί τις δανειακές του οφειλές αλλά μεσομακροπρόθεσμα είναι βέβαιο ότι οδεύει προς την οριστική χρεοκοπία, οι τράπεζες και οι αξιολογικοί οίκοι συνήθως κατακεραυνώνουν τον πρώτο και επιβραβεύουν τον δεύτερο.

Η Ελλάδα ήταν μοιραίο να βιώσει και τις δύο αυτές στάσεις διαδοχικά. Για τριάντα χρόνια, ως μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και χώρα τακτική στις πληρωμές της, ήταν πελάτισσα περιζήτητη στη δανειακή αγορά. Μετά την είσοδό της στην ΟΝΕ τα κεφάλαια που αντλούσε τοκίζονταν με επιτόκια μόλις ελαφρώς υψηλότερα εκείνων του γερμανικού Δημοσίου. Τηρουμένων των αναλογιών, οι αγορές έβλεπαν το ελληνικό κράτος όπως οι τράπεζες τους καταθέτες τους πριν το ξέσπασμα της κρίσης: ως θελκτικό υπερκαταναλωτή.

Η ατμόσφαιρα άλλαξε άρδην το 2008. Η κατάρρευση της Lehman Brothers στις Η.Π.Α και λίγο αργότερα των ισλανδικών τραπεζών ανέτρεψε πλήρως την εικόνα της ευφορίας, φέρνοντας στην επιφάνεια τις δραματικές αδυναμίες του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού συστήματος. Φάνηκε ότι η απορρύθμισή του, που πρωτοξεκίνησε τη δεκαετία του 1970 και εξακολούθησε με όλο και εντατικότερο ρυθμό έκτοτε, είχε αφήσει τα κράτη και τους διεθνείς οργανισμούς χωρίς τους αναγκαίους ελεγκτικούς μηχανισμούς. Και επίσης, ότι η διακίνηση κολοσσιαίων ποσών σε ημερήσια βάση και πραγματικό χρόνο χάρη στα σύγχρονα τεχνολογικά μέσα, είχε καταστήσει την παγκόσμια οικονομία ευάλωτη, έρμαιο τυχαίων ψυχολογικών μεταπτώσεων και υποχείριο της οργανωμένης κερδοσκοπίας. Γρήγορα, η ακραία δυσπιστία και επιφυλακτικότητα αντικατέστησαν την άκρατη αισιοδοξία και τις ανεδαφικές προσδοκίες.

Για την Ελλάδα αυτό είχε ως συνέπεια ότι οι στρόφιγγες έκλεισαν. Και η χώρα, μαθημένη να εξοφλεί τα χθεσινά της χρέη με τη σύναψη νέων δανείων, βρέθηκε ξεκρέμαστη. Σε αυτό πρέπει να προστεθούν και τα παιχνίδια με το ευρώ, όπου αμφότεροι οι υποστηρικτές και οι πολέμιοι του ενιαίου ευρωπαϊκού νομίσματος βρέθηκαν να μας χτυπούν: οι πρώτοι επειδή η δημοσιονομική μας διαχείριση το θέτει σε κίνδυνο, οι δεύτεροι επειδή εξουθενώνοντας εμάς θέλουν να βλάψουν εκείνο.

Σήμερα, τριάμισι σχεδόν χρόνια μετά την καταβάρθρωση της κτηματαγοράς και των επενδυτικών τραπεζών στις ΗΠΑ, και δύο χρόνια μετά την έναρξη της

αναταραχής για το δημόσιο χρέος σε Ελλάδα, Ιρλανδία, Πορτογαλία και Ιταλία, το πρόβλημα συγκλονίζει το οικοδόμημα του ευρώ, ενδεχομένως της Ευρωπαϊκής Ένωσης της ίδιας. Πιο βαθιά, όμως, αθέατη στους πολλούς, βρίσκεται η ραγδαία υποχώρηση της Δύσης. Το δημόσιο χρέος των χωρών του δυτικού κόσμου υπολογίζεται σήμερα στα 50 τρισεκατομμύρια δολάρια. Σε αυτό πρέπει να προστεθεί το ιδιωτικό χρέος τους που συχνά είναι ακόμη μεγαλύτερο. Μόνο το εξωτερικό ιδιωτικό χρέος της Βρετανίας, λ.χ., ξεπερνάει το 300% του ΑΕΠ της. Η Δύση ζει εδώ και δεκαετίες πάνω από τις δυνάμεις της. Αν ο ελληνικός παρασιτικός καταναλωτισμός υπήρξε ασυναγώνιστος πανευρωπαϊκά, η παραγωγική αποδιάρθρωση και η αποβιομηχάνιση είναι φαινόμενα που συναντώνται και αλλού. Για καιρό Ευρώπη και Αμερική πίστευαν ότι οι υπηρεσίες, ο λεγόμενος τριτογενής τομέας, φτάνουν και περισσεύουν. Η κρίση έδειξε ότι οι οικονομίες που επέμειναν στη βιομηχανία, άντεξαν περισσότερο. Δεν είναι τυχαίο ότι «οι χώρες που κερδίζουν θέσεις με ραγδαίο ρυθμό στην παγκόσμια κατάταξη είναι ακριβώς εκείνες που παράγουν αγαθά πρώτης ανάγκης: τρόφιμα, μεταποίηση, ενέργεια» (Ντάγκλας ΜακΟυίλλιαμς, CEBR, Δεκέμβριος 2011).

Η διαπίστωση ότι η κρίση του δημοσίου χρέους δεν αφορά μόνο την Ελλάδα, δεν δικαιολογεί, βέβαια, τον εφησυχασμό. Ο λόγος είναι ότι οι διαρθρωτικές αδυναμίες της ελληνικής οικονομίας δεν αφορούν μόνο το στενό δημόσιο τομέα. Και άλλες χώρες πλήττονται από την κρίση του χρέους, διατηρούν όμως σημαντικές παραγωγικές δυνατότητες χάρη στον ιδιωτικό τους τομέα, που παραμένει κατά βάση υγιής. Επιπλέον, η θέση του πρωτοπόρου στην εκδήλωση της ασθένειας και του ουραγού στην προσπάθεια για τη θεραπεία της, στην οποία περιήλθαμε λόγω των σφαλμάτων που ήδη αναφέρθηκαν, έχει γεννήσει και συντηρεί μεταξύ των ευρωπαϊών εταίρων μας μια διάθεση τιμωρητική. Το κλίμα αυτό αγωνιζόμαστε να ανατρέψουμε, όχι πάντα επιτυχώς, διότι απειλεί να μας απομονώσει πλήρως διεθνώς και να μας καταστήσει αποδιοπομπαίο τράγο. Κάτι τέτοιο όμως θα ήταν άδικο, κοντόφθαλμο και αδιέξοδο σε ό,τι αφορά την Ε.Ε. και την ευρωζώνη, και σε κάθε περίπτωση αντιπαραγωγικό για όλους τους πολίτες της Ε.Ε. Σε πρώτη και

σε τελευταία ανάλυση: άλλο θέμα οι ευθύνες ημών των Ελλήνων για την πορεία μας και ο αγώνας που θα δώσουμε για την Ανόρθωσή μας, κι άλλο η συνολική πορεία και τα προβλήματα του ευρώ και της ευρωζώνης.

Η Ελλάδα καλείται να συμμαζέψει τα του οίκου της έχοντας στη διάθεσή της μηδενικά χρονικά περιθώρια. Η κυβέρνηση Παπαδήμου και η κυβέρνηση που θα προκύψει από τις επόμενες εκλογές καλούνται επιπλέον να διαχειριστούν τις συνέπειες από την έως τώρα πορεία της χώρας να εφαρμόσει αποτελεσματικά τα μέτρα του Μνημονίου και του Μεσοπρόθεσμου Προγράμματος, όπως αυτά εξειδικεύονται, συμπληρώνονται και απεικονίζονται στη νέα συμφωνία του Φεβρουαρίου 2012. Κυρίως, όμως, να καταρτίσουν μια μακρόπνοη στρατηγική, που ήδη έγινε και σχεδιάστηκε στο νέο πρόγραμμα εξυγίανσης των βασικών δημοσιονομικών και οικονομικών δεικτών, που θα στηρίξει τον απεγκλοβισμό της Ελλάδας από το σημερινό αδιέξοδο και θα της διανοίξει μια νέα βιώσιμη προοπτική, βεβαίως μόνο εάν και εφόσον συνδυαστεί με έναν οικονομικό και κοινωνικό στόχο: το στόχο της ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ.

Προϋποθέσεις γι' αυτό είναι α) η ορθή διάγνωση των λόγων που μας οδήγησαν στη συμφωνία του Μαΐου του 2010 και σε όσες ακολούθησαν· β) η νηφάλια αποτίμηση των επιτυχιών καθώς και των λαθών και των παραλείψεων της ελληνικής πλευράς αλλά και των εταίρων μας, που σημάδεψαν την μεταρρυθμιστική προσπάθεια της διετίας 2010-2011· γ) η κατάστροψη και εφαρμογή αναπτυξιακών πολιτικών εδώ και τώρα· δ) η ακριβής στάθμιση των διαπραγματευτικών δυνατοτήτων μας έναντι των δανειστών μας, ιδίως στο νέο πολιτικό και οικονομικό τοπίο που διαμορφώνεται πανευρωπαϊκά. Πρέπει να προσέξουμε τον εξής κίνδυνο: αν η κυβέρνηση Παπαδήμου τελικώς περιοριστεί μόνο στην εφαρμογή της απόφασης της 26^{ης} Οκτωβρίου και η επόμενη κυβέρνηση, εάν είναι νέα, χρειαστεί ένα εξάμηνο προσαρμογής, τότε η χώρα θα έχει χάσει όλο το 2012 και θα μπει στο 2013 με τα ίδια προβλήματα, σε ό,τι αφορά την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας της και την ανάπτυξη.

2. Τα μέτρα και η στρατηγική του Μνημονίου (Μάιος 2010)

Το Μνημόνιο της Ελλάδας με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, τον εφαρμοστικό νόμο που ψήφισε η Βουλή ως *sui generis* νομοθεσία τον Μάιο του 2010, βασίστηκε σε δύο δεδομένα. Το πρώτο ήταν ότι χωρίς την εξασφάλιση νέου άμεσου δανεισμού, ληξιπρόθεσμα ομόλογα θα έμεναν ανεξόφλητα και η χώρα θα αναγκαζόταν να κηρύξει μονομερώς στάση πληρωμών, να χρεοκοπήσει δηλαδή και επισήμως. Το δεύτερο, ότι μια τέτοια στάση πληρωμών θα οδηγούσε αυτόματα στην επιβολή ακόμη επαχθέστερων δημοσιονομικών περιστολών και στην κατάρρευση του εγχώριου τραπεζικού συστήματος. Η στήριξη της Ελλάδας ήταν, λοιπόν, ζωτική υπόθεση για όλη την Ευρώπη, αλλά και ύψιστη δική μας υποχρέωση. Τυχόν ανεξέλεγκτη δική μας χρεοκοπία θα είχε απρόβλεπτες συνέπειες για το σύνολο της ευρωζώνης, αλλά και της παγκόσμιας οικονομίας που δεν είχε συνέλθει ακόμη από το σοκ της Lehman Brothers. Κι από την άλλη, για την Ελλάδα μια τέτοια κατάσταση θα οδηγούσε τη χώρα και τους πολίτες της σε μια άνευ προηγουμένου πολιτική περιπέτεια και στη γενικευμένη φτώχεια.

Παρά τις προειδοποιήσεις πολλών ειδημόνων και πολιτικών, οι περισσότερες ευρωπαϊκές κυβερνήσεις και η ίδια η Ένωση δεν ήταν πρόθυμες ή έτοιμες να αντιμετωπίσουν το πρόβλημα συνολικά. Περιορίστηκαν λοιπόν σε τοπικές, πυροσβεστικές παρεμβάσεις. Το Μνημόνιο με την Ελλάδα ήταν η μορφή μιας τέτοιας παρέμβασης. Ζητήματα όπως η απουσία μηχανισμών ελέγχου του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού συστήματος, η χειραγώγηση των αγορών από τους οίκους αξιολόγησης, ο ρόλος της ΕΚΤ, η ανάγκη διαμόρφωσης μιας πραγματικά κοινής ευρωπαϊκής δημοσιονομικής πολιτικής δεν τέθηκαν. Όπως δήλωνε η καγκελάρια Α. Μέρκελ τον Μάιο του 2010, το ζητούμενο ήταν «να κερδίσουμε χρόνο». Τούτων δοθέντων, τα διαπραγματευτικά περιθώρια που

είχε η ελληνική κυβέρνηση, όπως εξελίχθηκαν τα πράγματα, ήταν στην πράξη πολύ περιορισμένα.

Το Μνημόνιο χτίστηκε πάνω σε πέντε θεμελιώδεις παραδοχές:

1. Το ελληνικό χρέος είναι κατά βάση βιώσιμο, δεν χρειάζεται επομένως να περικοπεί.
2. Η Ελλάδα είναι δυνατόν να επιστρέψει στις αγορές το 2012.
3. Η αναμενόμενη ύφεση από την επιβολή των μέτρων θα κορυφωνόταν το 2010, θα συνεχιζόταν με μικρότερη ένταση το 2011 και θα ξεπερνούσαν το 2012, όταν η οικονομία θα άρχιζε να ανακάμπτει.
4. Τα προβλεφθέντα μέτρα που περιελάμβαναν, δημοσιονομικές προσαρμογές και διαρθρωτικές αλλαγές, μπορούσαν να εφαρμοστούν πλήρως και να αποδώσουν ταχέως.
5. Βάσει των ανωτέρων παραδοχών, ένα δάνειο 110 δισ. ευρώ, προερχόμενο από τα κράτη-μέλη της Ε.Ε. και το Δ.Ν.Τ. με όρους ευνοϊκούς και εκτός αγορών ευρισκόμενους θα ήταν η ενδεδειγμένη λύση για την Ελλάδα.

Το πρόγραμμα που συνόδευε το δάνειο των 110 δισ. ευρώ έθετε ως προτεραιότητα τη σταθεροποίηση του δημόσιου χρέους έως το 2013 και την μετέπειτα μείωσή του, ώστε η Ελλάδα να επιστρέψει στις αγορές. Προβλεπόταν ο μηδενισμός του πρωτογενούς ελλείμματος της χώρας εντός δυο ετών και ήδη από το 2012 η μετατροπή του σε πρωτογενές πλεόνασμα. Για τον λόγο αυτό, το κύριο βάρος των μέτρων επιμεριζόταν στην αρχή της εφαρμογής του προγράμματος, τα έτη 2010-2011.

Πολιτικά, το ζητούμενο ήταν διπλό: η βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών του κράτους και, συγχρόνως, ο περιορισμός του κόστους λειτουργίας του. Αυτό έπρεπε να επιτευχθεί με διαρθρωτικές αλλαγές που θα εξασφάλιζαν σε μόνιμη βάση την αύξηση των εσόδων, την περιστολή των δαπανών και την άρση των δυσλειτουργιών στην οργάνωση της Διοίκησης, ιδίως στις

οικονομικές εφορίες, τα ασφαλιστικά ταμεία, το σύστημα υγείας και τις ΔΕΚΟ.

Στην πράξη, η εφαρμογή του Μνημονίου σήμαινε ότι το ελληνικό κράτος θα έπαυε πλέον να λειτουργεί όπως πριν. Στο κοινωνικό πεδίο, η επιτυχία του προϋπέθετε δραματική μετατόπιση των ισορροπιών. Μέσα σε ελάχιστο χρονικό διάστημα έπρεπε να διασφαλιστεί η μεταφορά πόρων από τον δημόσιο στον ιδιωτικό τομέα, από την κατανάλωση στις επενδύσεις και τις εξαγωγές και από τις προστατευόμενες και μη εμπορεύσιμες υπηρεσίες και επαγγέλματα στους κλάδους των εμπορεύσιμων προϊόντων και υπηρεσιών (βλ. σχετικά τη μελέτη του Χρ. Ιορδάνογλου, Μνημόνιο, ένα post mortem, 2011). Προφανώς, το σύνολο των αναπτυξιακών πολιτικών που είχε και έχει ως ανάγκη η χώρα και οι οποίες θα ήταν αντίβαρο στην ύφεση που θα επέφεραν αφενός η οικονομική κρίση και αφετέρου η μείωση των δημόσιων δαπανών, ήταν εκτός Μνημονίου και ορθώς, αφού αυτές ήταν –και είναι– ζήτημα που αφορά το ελληνικό κράτος και όχι τους δανειστές του. Εδώ, όμως, ακριβώς εμφανίστηκε το βασικό μας πρόβλημα κι άρχισε να αναπτύσσεται και ο σχετικός κριτικός λόγος από τον Αύγουστο του 2010!

3. Επιτυχίες και αστοχίες κατά το σχεδιασμό και την εφαρμογή του προγράμματος.

Ως περίπου τα τέλη του 2010, οι στόχοι του Μνημονίου γίνονταν πράξη με μικρές μόνο αποκλίσεις. Το έλλειμμα τελικά συρρικνώθηκε κατά πέντε και πλέον μονάδες του ΑΕΠ. Ωστόσο η περικοπή των δημόσιων δαπανών ήταν κατά πολύ μεγαλύτερη από την αρχικά σχεδιαζόμενη και επιτεύχθηκε κυρίως με την οριζόντια μείωση που επιβλήθηκε στις αποδοχές, μισθούς και συντάξεις. Οι κορυφαίες διαρθρωτικές αλλαγές του 2010 αφορούσαν στο ασφαλιστικό σύστημα, τις εργασιακές σχέσεις και την αναδιοργάνωση της τοπικής αυτοδιοίκησης.

Τα πρώτα αποτελέσματα από την εφαρμογή του προγράμματος έγιναν δεκτά εκτός συνόρων με ικανοποίηση. Το επιτόκιο των ελληνικών ομολόγων υποχώρησε αισθητά. Στο εσωτερικό της χώρας, παρά τις συνεχείς κινητοποιήσεις των συνδικάτων και την απορριπτική στάση των περισσότερων κομμάτων της αντιπολίτευσης, το μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα φαινόταν να εξασφαλίζει τη συναίνεση ή έστω την ανοχή πλατιών κοινωνικών στρωμάτων, που αναγνώριζαν την κρισιμότητα των συνθηκών. Στις δημοτικές και περιφερειακές εκλογές του Νοεμβρίου, το ΠΑ.ΣΟ.Κ. αναδείχθηκε και πάλι πρώτη πολιτική δύναμη!

Όμως ήδη από τα τέλη του 2010, τα πράγματα επιδεινώθηκαν. Ο αρχικός μεταρρυθμιστικός ζήλος της κυβέρνησης κόπασε, ενώ οι δυνάμεις της αντίστασης ή τις ολιγωρίας στο εσωτερικό του κυβερνώντος κόμματός μας κέρδισαν έδαφος. Ειδικά το πρώτο εξάμηνο του 2011, εκτός κάποιων εξαιρέσεων, η κυβέρνησή μας έδινε την εντύπωση ότι κατέβασε τα μολύβια. Το πρόβλημα ήταν κεντρικό. Ο φόβος πως δήθεν δεν μπορούμε να συνεχίσουμε κατέλαβε πολλά στελέχη και, ως αποδείχθηκε, οι δισταγμοί αποτέλεσαν κυρίαρχη στάση. Ταυτοχρόνως, το δέος απέναντι στο πολιτικό κόστος δεν επέτρεπε να φανεί αυτό που οι πολίτες ήθελαν, δηλαδή να προχωρήσουμε στο πρόγραμμα ανόρθωσης που εφαρμόζαμε. Η δημαγωγία της αντιπολίτευσης άρχισε να κερδίζει πόντους, αφού η κυβέρνηση τους παραχωρούσε. Στο δημοσιονομικό πεδίο, ο στόχος για έλλειμμα όχι μεγαλύτερο από το 7,5% του ΑΕΠ αναθεωρήθηκε επανειλημμένα προς τα πάνω. Ιδίως η μείωση των δαπανών δεν προχώρησε. Στον τομέα των εσόδων, ο αγώνας κατά της φοροδιαφυγής και εισφοροδιαφυγής δεν απέδωσε. Ο φορολογικός νόμος του Απριλίου του 2010 αποδείχθηκε ανεπαρκής. Αυτή ακριβώς την περίοδο ο γράφων έκανε δύο παρεμβάσεις: η μία αφορούσε την πραγματικότητα σχετικά με τα διαμορφωμένα ελλείμματα του 2011 («να πούμε όλη την αλήθεια στον ελληνικό λαό»), και η άλλη την απροθυμία της κυβέρνησης να προχωρήσει στην εφαρμογή του προγράμματος («σε νεφελώδεις πολιτικές δεν έχω θέση. Σε κάθε περίπτωση είμαι στη διάθεση του Πρωθυπουργού»). Θυμίζω εδώ, πως οι δισταγμοί και η αποπροσανατολισμένη

συμπεριφορά, οδήγησε σε δύο λάθη: στην αποδοκιμασία της τρόικας, η οποία ανέφερε το πρόγραμμα ιδιωτικοποίησης των 50 δισ. για το οποίο η κυβέρνηση είχε συμφωνήσει αλλά δίσταζε να το ανακοινώσει, καθώς και σε μια άγνωστη στους περισσότερους κρίση με την τρόικα για τις δυνατότητες της ελληνικής κυβέρνησης να πάρει και νέα μέτρα (τα οποία τελικώς πήρε τον Ιούνιο του 2011, δηλαδή τρεις μήνες μετά), στις παραμονές των εορτών του Πάσχα το 2011.

Προς τα τέλη του 2011, τα στοιχεία έδειχναν έλλειμμα κοντά στο 10%. Ιδίως οι σωρευμένες καθυστερούμενες πληρωμές του κράτους συνέχισαν να αναστατώνουν την αγορά. Η ύφεση ξεπέρασε κατά πολύ τα προβλεπόμενα φθάνοντας στο 6% του ΑΕΠ. Οι αδυναμίες στην εκτέλεση του προϋπολογισμού κατέστησαν αναπόφευκτη τη λήψη νέων μέτρων άμεσης απόδοσης, όπως το τέλος ακινήτων, που με τη σειρά τους στέγνωσαν την αγορά και βάθυναν την ύφεση. Μείζων εμπλοκή παρουσιάστηκε και στο πεδίο των διαρθρωτικών αλλαγών στην οικονομία. Π.χ. οι αποκρατικοποιήσεις δεν προχώρησαν και στο άνοιγμα της αγοράς ενέργειας δεν σημειώθηκε πρόοδος. Την ίδια στιγμή, η απορρόφηση των κονδυλίων του ΕΣΠΑ βελτιώθηκε αλλά παρέμεινε ανεπαρκής, αφού η κυβέρνηση κεντρικά δεν πήρε πρωτοβουλίες, αφήνοντας μόνο του τον αρμόδιο Υπουργό. Πάνω από όλα, όμως, η αναπτυξιακή πολιτική με την άρση των γραφειοκρατικών εμποδίων στη Διοίκηση και τη Δικαιοσύνη δεν προχώρησε, ούτε προωθήθηκαν αναπτυξιακές πολιτικές στους τομείς που η Ελλάδα διαθέτει τεχνογνωσία και μπορεί να επιτύχει αμέσως θεαματικά αποτελέσματα. Η ύφεση κυρίευσε τη χώρα. Η εσωτερική αυτή ακαταστασία, αποτέλεσε μια ιδιόρρυθμη αλλά και έντονη πολιτική κρίση, μέσα στη δίνη της οικονομικής κρίσης. Η Ελλάδα εμφάνιζε πρόβλημα επάρκειας του δυναμισμού του πολιτικού της προσωπικού. Όλα αυτά κατέληξαν στην εκδήλωση της διάθεσης του Πρωθυπουργού Γ. Παπανδρέου να παραδώσει την εξουσία, στις γνωστές του συνομιλίες με τον αρχηγό της αξιωματικής αντιπολίτευσης Α. Σαμαρά, στον ανασχηματισμό της Κυβέρνησης με την ανάληψη θέσης αντιπροέδρου και Υπουργού Οικονομικών από τον Ευ. Βενιζέλο, τη νέα ψήφο εμπιστοσύνης από τη Βουλή κ.λπ.

Στην επιδείνωση του εσωτερικού πολιτικού κλίματος ήρθε να προστεθεί και το διεθνές κλίμα που αντιστράφηκε, όταν η Γερμανία ζήτησε τη δημιουργία μόνιμου μηχανισμού διαχείρισης κρίσεων με επιμερισμό του κόστους και στους ιδιώτες δανειοδότες. Μολονότι εύλογο πολιτικά, το γερμανικό αίτημα ενέτεινε την δυσπιστία των αγορών έναντι των υπερχρεωμένων χωρών και μείωσε αισθητά τις πιστοληπτικές τους δυνατότητες.

Τα προβλήματα στην εφαρμογή του προγράμματος που αναφέρθηκαν ανέδειξαν καθαρά για μια ακόμη φορά τις περιορισμένες δυνατότητες του πολιτικού συστήματος και της δημόσιας διοίκησης της χώρας. Έφερε όμως στην επιφάνεια και τις αδυναμίες του αρχικού σχεδιασμού του Μνημονίου επειδή αυτό δεν συνδυάστηκε με αναπτυξιακές πολιτικές, με ευθύνη της κυβέρνησης. Στον ενάμιση και πλέον χρόνο από την εφαρμογή του, σημειώνονται ως αποτελέσματα τα εξής

- Πρώτα απ' όλα αυτό που συνήθως ξεχνιέται: η Ελλάδα με τα 110 δισ. δανείου με όρους εκτός αγοράς και από χρήματα προερχόμενα από ευρωπαϊκούς λαούς, απέφυγε τη στάση πληρωμών, συνεπώς τη χρεοκοπία.
- Το έλλειμμα μειώθηκε για το 2010 κατά 5 μονάδες του Α.Ε.Π. Αυτή η επιτυχία δηλώνει ευθέως τη δυνατότητα της χώρας να περιορίσει τα χρέη της.
- Η πρόβλεψη ότι η Ελλάδα θα μπορούσε να επιστρέψει στις αγορές εντός του 2012 δεν επαληθεύτηκε.
- Η πρόβλεψη για σχετικώς συγκρατημένη αύξηση της ανεργίας (στην πραγματικότητα αυτή πλησιάζει ήδη το 18%) δεν επαληθεύτηκε, με ευθύνη της κυβέρνησης. Ως υπουργός εργασίας σε συνεδρίαση του Υ.Σ. είχα υποστηρίξει ότι θα αγγίξει το 20% .
- Η πρόβλεψη για την πτώση του πληθωρισμού (στην πραγματικότητα αυτός μετά από μίαν απρόσμενη άνοδο κατά 4,7% το 2010, άρχισε να αποκλιμακώνεται μόλις στις αρχές του 2011), επαληθεύτηκε σε μεγάλο βαθμό.

- Το μέγεθος της μείωσης της επενδυτικής δραστηριότητας, αποδείχθηκε μεγαλύτερο.
- Η εκτίμηση ότι το ελληνικό χρέος είναι βιώσιμο, διαψεύστηκε.
- Η εκτίμηση για την εξέλιξη της ύφεσης (που αντί να εκτονωθεί το 2010, κορυφώθηκε το 2011 και ήδη επεκτείνεται στο 2012), δεν ήταν ορθή. Ωστόσο, όπως αποδείχτηκε, το 2012 δεν έγινε το πρώτο έτος παραγωγής πρωτογενούς πλεονάσματος. Η εκτίμηση αυτή, την οποία είχε υιοθετήσει και ο νέος Πρωθυπουργός κ. Παπαδήμος, αποδείχθηκε λανθασμένη. Εάν, βέβαια, υπολογίσουμε το διαρθρωτικό έλλειμμα -δηλαδή το έλλειμμα χωρίς τις επιπτώσεις της ύφεσης στα έσοδα και τα έξοδα- τότε η εικόνα για την προσπάθεια δημοσιονομικού εξορθολογισμού για την πατρίδα μας γίνεται καλύτερη. Και αυτό, γιατί ο στόχος του πρωτογενούς πλεονάσματος θα είχε επιτευχθεί εάν η ύφεση δεν είχε φτάσει το 6,8% του ΑΕΠ το 2011. Ως εκ τούτου, βέβαια, η αναφορά και η ευθύνη για τις εύστοχες και τις άστοχες προβλέψεις επιμερίζεται τόσο στη ελληνική κυβέρνηση, όσο και στους εκπροσώπους των δανειστών μας.

Σήμερα, οι παράγοντες που επιτείνουν την παρατεινόμενη ύφεση είναι η μείωση της κατανάλωσης, η συνεχιζόμενη πιστωτική ασφυξία, η αβεβαιότητα για το μέλλον της οικονομίας, η υπερφορολόγηση, η κάμψη της οικονομικής δραστηριότητας γενικά, αλλά και ειδικότερα στην Αθήνα, λόγω των συνεχών κινητοποιήσεων (όπως δήλωσε στο Υπουργικό Συμβούλιο ο Υπουργός Προστασίας του Πολίτη, Χ. Παπουτσής, από τον Σεπτέμβριο του 2010 έως τον Φεβρουάριο του 2012 έγιναν στην Αθήνα 1.300 διαδηλώσεις!!!) Μία ακόμη πρόβλεψη του Μνημονίου που επαληθεύτηκε είχε να κάνει με την ενίσχυση της εξωστρέφειας της ελληνικής οικονομίας. Η έντονη αύξηση των εξαγωγών σε συνδυασμό με ανάλογη πτώση των εισαγωγών οδήγησαν στη σημαντική βελτίωση του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών. Θετικές ήταν οι επιπτώσεις και στην τουριστική οικονομία της χώρας, όπου το 2011 σημειώθηκε διπλή αύξηση αφίξεων και εσόδων και για το 2012 προβλέπεται νέα αξιοσημείωτη αύξηση.

Σε ό,τι αφορά τις αποτυχίες κατά την εφαρμογή του προγράμματος, αυτές μόνο εν μέρει εξηγούνται από την αποτυχία του ελληνικού κράτους να το εφαρμόσει αποτελεσματικά. Εξίσου οφείλεται και στην αδυναμία των δανειστών μας να κατανοήσουν τις ιδιαιτερότητες της ελληνικής οικονομίας. Πάντως, ούτε εμείς ούτε εκείνοι λάβαμε υπόψη μας τις ανεπάρκειες του ελληνικού διοικητικού και πολιτικού συστήματος, το μέγεθος των αντιδράσεων των ορισμένων ομάδων συμφερόντων, αλλά και, ως προς ορισμένα θέματα, τη δημαγωγία των ΜΜΕ.

Την αστοχία όλων μας επιδείνωσε ο διχασμός της ηγεσίας των χωρών της ευρωζώνης για το χειρισμό του ελληνικού ζητήματος, ιδίως η εμμονή της Γερμανίας σε μια πολιτική αποκλειστικά περιοριστική, χωρίς αναπτυξιακή διάσταση και πρωτίστως χωρίς καταφυγή σε χρηματοπιστωτικά μέσα όντως δραστικά, όπως τα ευρωμόλογα. Όπως φάνηκε και στις περιπτώσεις κυρίως της Πορτογαλίας αλλά και της Ιρλανδίας, τα προγράμματα που και εκεί καταρτίστηκαν απλώς ανέστειλαν για ένα διάστημα τα συμπτώματα της κρίσης, χωρίς να είναι σε θέση να τα εξαλείψουν, η δραματική περιστολή των κρατικών δαπανών βύθισε το σύνολο της οικονομίας σε βαθιά ύφεση που με τη σειρά της, μέσω της μείωσης των φορολογικών εσόδων, επιβάρυνε εκ νέου το δημοσιονομικό έλλειμμα και το χρέος. Εντωμεταξύ, στο φαύλο κύκλο της αυτοτροφοδοτούμενης ύφεσης έχουν περιέλθει τα περισσότερα κράτη-μέλη της Ε.Ε. ενώ η κρίση, ως κρίση πλέον εμπιστοσύνης στο ευρώ, επηρεάζει αρνητικά την παγκόσμια οικονομία. Οι ευρωπαϊκές παλινωδίες στο ελληνικό ζήτημα έφεραν στην επιφάνεια τη δομική αδυναμία της Ευρωπαϊκής Ένωσης να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά και εγκαίρως κρίσεις αυτού του μεγέθους. Επίσης, ανέδειξαν τις βαθιές αντιθέσεις στη στρατηγική των μεγάλων χωρών, ως προς το μέλλον της νομισματικής ένωσης και του ευρώ. Οι ευρωπαϊκοί θεσμοί αποδείχθηκαν για μια ακόμη φορά βραδυκίνητοι απέναντι στη ραγδαία διαδοχή των εξελίξεων, που διαμορφώνονταν στις διεθνείς αγορές καθημερινά. Τα κράτη μέλη της Ένωσης διχάστηκαν σε δύο μερίδες, τον «αξιόπιστο» Βορρά και τον «προβληματικό» Νότο, τις χώρες που διατήρησαν το τριπλό Α της πιστοληπτικής τους αξιολόγησης και τα λεγόμενα «PIGS», στα οποία όμως

προστέθηκαν η Γαλλία και η Αυστρία. Ιδίως η στάση της γερμανικής κυβέρνησης, που για λόγους εσωτερικής πολιτικής επανειλημμένα λειτούργησε ως τροχοπέδη στη λήψη των αναγκαίων αποφάσεων, συντήρησε και επέτεινε την πολιτική απαξίωση της Ευρώπης και των ενωσιακών θεσμών. Ο επιμερισμός των ευθυνών επιχειρείται να γίνει με αντικειμενικό τρόπο. Μόνο έτσι μπορούμε να διορθώσουμε τα λάθη μας και να προχωρήσουμε στην Ανόρθωση της χώρας. Οι δημαγωγίες, ο λαϊκισμός και η μικροπολιτική δεν μπορούν να δώσουν λύσεις στο πρόβλημα μας. Αυτό, άλλωστε, αποδείχθηκε και στο δεύτερο εξάμηνο του 2011!

4. Το Μεσοπρόθεσμο Πρόγραμμα, η συμφωνία του «δεύτερου Μνημονίου» και η νέα Δανειακή Σύμβαση

Η επίσημη ομολογία, ότι τα μέτρα του Μνημονίου δεν επαρκούσαν για να επιλύσουν το πρόβλημα του ελληνικού χρέους ήρθε στη θερινή σύνοδο κορυφής των χωρών της ευρωζώνης. Με τη συμφωνία της 21ης Ιουλίου 2011, η Ελλάδα λάμβανε πρόσθετο δάνειο 109 δις. ευρώ, ενώ τα ελληνικά ομόλογα που ήταν σε χέρια ιδιωτών ανταλλάσσονταν με νέα, μειωμένης ονομαστικής αξίας κατά 21%. Με την αναδιάρθρωση αυτή, που αποκλήθηκε εθελοντική ώστε να μην ενεργοποιηθούν τα ασφάλιστρα κινδύνου, η Ε.Ε. παραδεχόταν για πρώτη φορά ότι το ελληνικό χρέος δύσκολα εξυπηρετείται. Υπό την πίεση της Γερμανίας, και παρά τις έντονες αντιδράσεις άλλων χωρών και των τραπεζών, για πρώτη φορά οι ιδιώτες ομολογιούχοι κλήθηκαν να συμμετάσχουν στο κόστος της βοήθειας προς την Ελλάδα. Προηγουμένως, με το νέο Μεσοπρόθεσμο Πρόγραμμα που ενέκρινε η Βουλή των Ελλήνων πριν από τη Σύνοδο Κορυφής του Ιουλίου, η χώρα επαναλάμβανε τη δέσμευσή της να επιτύχει πρωτογενή πλεονάσματα ήδη από το 2012, να προωθήσει τις αποκρατικοποιήσεις και να συνεχίσει τις μεταρρυθμίσεις. Συγχρόνως ενέκρινε νέα δύσκολα δημοσιονομικά μέτρα και αποδεχόταν να τεθεί υπό την επιτήρηση ξένων συμβούλων.

Η συμφωνία της 21ης Ιουλίου αποδείχτηκε βραχύβια. Οι περισσότεροι ανεξάρτητοι παρατηρητές είχαν θεωρήσει εξαρχής ότι το «κούρεμα» του 21% και η μείωση των επιτοκίων δεν θα ανακουφίσει ουσιαστικά τη χώρα από τις υπέρογκες δανειακές υποχρεώσεις της. Επιπλέον, στο εσωτερικό πεδίο, η μεταρρυθμιστική προσπάθεια, που ήταν όρος για την επιτυχή εφαρμογή του Μεσοπρόθεσμου Προγράμματος, αντί να ενταθεί εξακολούθησε να λιμνάζει, ενώ αποτύγχαναν η μία μετά την άλλη οι προσπάθειες για επαναδιαπραγμάτευση της πορείας μας.

Υπό αυτές τις συνθήκες, η ανάγκη για μια νέα ριζικότερη διευθέτηση του ελληνικού χρέους ήταν προφανής. Αναγνωρίζοντας το γεγονός, τα κράτη μέλη της ευρωζώνης στη Σύνοδο Κορυφής της 26ης Οκτωβρίου 2011 προχώρησαν στην έγκριση νέας δανειακής σύμβασης, ύψους αυτή τη φορά 130 δισ. ευρώ. Το «κούρεμα» των ελληνικών ομολόγων, πάντα υπό τον όρο της εθελοντικής συναίνεσης του ιδιωτικού τομέα (PSI), έφτασε στο 50% της ονομαστικής αξίας τους, ενώ ομολογήθηκε και επίσημα ότι η Ελλάδα δεν μπορεί να επιστρέψει στις αγορές πριν το 2021. Η νέα συμφωνία έγινε δεκτή με ανακούφιση από τις κυβερνήσεις και τις αγορές, ανακούφιση που μετατράπηκε όμως γρήγορα σε απογοήτευση και οργή, όταν έγινε γνωστή η θέση «του δημοψηφίσματος» που αναστάτωσε τη διεθνή οικονομία. (Έγινε γνωστό πως στο Υ.Σ. ζήτησα αμέσως την απόσυρση της θέσης για το Δημοψήφισμα. Μίλησα με σκληρά λόγια γι' αυτή την επιλογή. Επέμεινα στις θέσεις μου και την επόμενη ημέρα στη Βουλή: «Αυτήν τη θέση υποστήριζα και χθες το βράδυ, στη συζήτηση του Υπουργικού Συμβουλίου για το δημοψήφισμα. Και αυτήν τη θέση θα υποστηρίζω ανεξαρτήτως ποια είναι η αφορμή και σήμερα εδώ, μπροστά σας και αύριο και όλες τις επόμενες ημέρες. Δεν νοείται Έλληνας και Ελληνίδα που ανήκει στον κύριο κορμό των πολιτικών δυνάμεων, που να ξεστρατίζει και έναν πόντο από αυτό. Γιατί όποιος το κάνει, θέτει σε κίνδυνο δημόσια αγαθά και μία προοπτική και κανένας δεν του έχει δώσει το δικαίωμα». Απόσπασμα από τη συζήτηση στη Βουλή για την παροχή ψήφου εμπιστοσύνης προς την Κυβέρνηση, 2-11-2011).

Για πρώτη φορά εγέρθηκε θέμα διακοπής κάθε βοήθειας προς τη χώρα και αποπομπής της από το ευρώ. Η αναστάτωση στο εξωτερικό και το εσωτερικό ανάγκασε τον Πρωθυπουργό, μετά τη δραματική σύσκεψη στις Κάννες, να υποβάλει την παραίτησή του και την Νέα Δημοκρατία και τον Λαϊκό Ορθόδοξο Συναγερμό να συναινέσουν, μαζί με το ΠΑ.ΣΟ.Κ., στη στήριξη μιας ολιγόμηνης κυβέρνησης υπό τον Λουκά Παπαδήμο. Η πρόταση για το δημοψήφισμα ήταν, ωστόσο, η σταγόνα που έκανε το ποτήρι να ξεχειλίσει. Οι βασικές αδυναμίες της κυβέρνησής μας με Πρωθυπουργό τον Γ. Παπανδρέου ήταν: α) η εσφαλμένη δημαγωγική αντιπολιτευτική μας πρακτική πριν το 2009, προκάλεσε σημαντική αργοπορία να πάρουμε τα κατάλληλα μέτρα όταν γίναμε κυβέρνηση (ο γράφων ως στέλεχος του Κινήματος και ως υπουργός διαφώνησε έντονα και με τις δύο αυτές πολιτικές). β) Η αδυναμία και ο φόβος να μιλάμε με τον πολίτη τη γλώσσα της πραγματικότητας, μας οδήγησε σε αδυναμία να διατηρήσουμε την πολιτική ηγεμονία που αποκτήσαμε το 2009. Έτσι, μετά τις δημοτικές εκλογές του 2010, οι ενοχές και οι δισταγμοί σταμάτησαν το έργο της κυβέρνησης. Χάθηκε χρόνος, χάθηκαν ευκαιρίες, δυσφημιστήκαμε στο εξωτερικό, ενώ ο λαός έκανε θυσίες. γ) Η ανάγκη να αποτανθούμε στην Ε.Ε. για την επίλυση των προβλημάτων μας, αντέφασκε με την εξωτερική πολιτική της κυβέρνησης Γ. Παπανδρέου. Αντί να προσανατολιστούμε στον κεντρικό ευρωπαϊκό συσχετισμό, στείλαμε αντιφατικά και δυσχερώς ερμηνευόμενα μηνύματα. δ) Η ανυπαρξία αναπτυξιακών πολιτικών σύντομης απόδοσης. ε) Η απολύτως λανθασμένη επιλογή του δημοψιφίσματος, που είχε καταστροφικές συνέπειες. Και ως προς αυτές τις τελευταίες αδυναμίες ο γράφων ασκούσε συνεχή κριτική για να ωθήσει τα πράγματα σε ορθότερη κατεύθυνση. Οι ομιλίες μου στο ελληνικό Κοινοβούλιο, τα κατά καιρούς κείμενα των συνεντεύξεών μου, όπως και τα ρεπορτάζ από τις συνεδριάσεις των κυβερνητικών οργάνων, αποδεικνύουν αυτού του λόγου το αληθές. Ωστόσο, η ευθύνη από τη λειτουργία της κυβέρνησης είναι συλλογική. Αναλαμβάνω, συνεπώς, και εγώ το μερίδιό μου στην ευθύνη αυτή. Οι πολίτες θα αποφασίσουν για τον καθένα μας. Θα πρέπει, ωστόσο, να πιστωθούν στον Γ. Παπανδρέου και στον αγώνα του ως Πρωθυπουργού τα εξής: α) κατά τη θητεία του κλήθηκε να αντιμετωπίσει προβλήματα και καθυστερήσεις

δεκαετιών, μέσα σε λίγους μήνες! β) Ενθάρρυνε, ως Πρωθυπουργός, όσους Υπουργούς επιχειρούσαν να κάνουν σημαντικές και δύσκολες διαρθρωτικές αλλαγές. γ) Τον Ιούλιο και τον Οκτώβριο του 2011 συνδιαμόρφωσε δύο πολύ σημαντικές αποφάσεις της Ε.Ε. για την πατρίδα μας. Κι ας μην ξεχνάμε: αν τον Μάιο του 2010 δεν υπήρχε το Μνημόνιο, και τα 110δισ. ευρώ, η χώρα σε λίγες ημέρες θα πτώχευε. δ) Κράτησε ενωμένο το κυβερνητικό κόμμα παρ' ότι λαμβάνονταν αποφάσεις αντιφατικές με το παρελθόν του, κάτι που δεν ήταν καθόλου αυτονόητο, και συνέβαλε με τον πιο καίριο τρόπο στη δημιουργία πολυκομματικής κυβέρνησης (πράγμα που είχε επιχειρήσει και τον Ιούνιο του 2011). Με τα όσα προηγήθηκαν, προφανώς και δεν φιλοδοξώ να κάνω αποτίμηση της περιόδου 2009-2012. Για να αποτιμηθεί η περίοδος αυτή χρειάζεται χρόνος και, οπωσδήποτε, αντικειμενικότερη προσέγγιση από αυτήν ενός υπουργού των κυβερνήσεων 2009- 2012. Ωστόσο, επειδή έζησα την πρόσφατη αυτή κυβερνητική εμπειρία από θέση εμπροσθοφυλακής, οι απόψεις μου έχουν χαρακτήρα τεκμηρίων. Η ολοκληρωμένη τους κατάθεση θα γίνει αργότερα, βάσει του πολιτικού ημερολογίου που έχω κρατήσει και των ασφαλέστερων συμπερασμάτων, που η πάροδος του χρόνου συνήθως επιτρέπει. Περιορίζομαι, ωστόσο, εδώ στην αναφορά σε ορισμένα καίρια θέματα, ενόψει των εξελίξεων στο ΠΑ.ΣΟ.Κ. αλλά και στη χώρα, στην πορεία προς τις βουλευτικές εκλογές, της άνοιξης του 2012.

Εντωμεταξύ, καταρτίστηκε το λεγόμενο «δεύτερο Μνημόνιο» που οδήγησε στην αποχώρηση του Λαϊκού Ορθόδοξου Συναγερμού από την κυβέρνηση και στην πολιτική κρίση των ημερών 9 έως 12 Φεβρουαρίου. Οι διαπραγματεύσεις, οι συμφωνίες και οι διαφωνίες επ' αυτού, καθώς και οι σχετικές δραματικές πολιτικές εξελίξεις είναι πρόσφατες. Δεν χρειάζεται ειδική αναφορά σε αυτές. Αρκεί η επισήμανση πως όλα όσα έγιναν αποτελούν ένα πραγματικό «τέλος εποχής». Από τη Δευτέρα 13-2-2012, πολλά έχουν αλλάξει και σχεδόν τίποτε δεν θα είναι όπως ήταν πριν. Για την Ελλάδα, την κοινωνία και τις πολιτικές της δυνάμεις, ανοίγεται ένας νέος, και πάλι κακοτράχαλος δρόμος. Οι πολιτικές συγκλίσεις έγιναν με τρόπο παράδοξο για τις μεταπολιτευτικές συνήθειες του τόπου, μεταξύ των κύριων κορμών των δύο διαρκώς πολωμένων πολιτικών κομμάτων εξουσίας. Η πλειοψηφία που τελικώς αποδέχτηκε να

δώσει όλες της τις δυνάμεις για να μην πτωχεύσει η χώρα, ενώ μειώθηκε σε σχέση με αυτή του Νοεμβρίου του 2011, ωστόσο παρέμεινε ευρύτατη εφόσον συγκροτείται από τα 2/3 της Βουλής.

Γ. Η ΕΞΟΔΟΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ. ΘΕΣΕΙΣ ΓΙΑ ΜΙΑ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΝΟΡΘΩΣΗ.

1. Μετά την απόφαση της Ε.Ε και τις σχετικές συμφωνίες . Ένας πρώτος απολογισμός.

Λίγα χρόνια μετά την εκδήλωση της κρίσης, η διαχείριση του ελληνικού χρέους βρίσκει τη χώρα οικονομικώς εξουθενωμένη. Τα δύο αυτά χρόνια μας δίδαξαν ότι η κρίση δεν είναι απλώς οικονομική. Σ' αυτήν εμπλέκονται εξίσου, ίσως και περισσότερο, το πολιτικό σύστημα της χώρας, η δημόσια διοίκηση και οι οργανωμένες κοινωνικές ομάδες . Η κρίση έχει να κάνει εντέλει με τις συλλογικές αξίες, τον τρόπο ζωής μας και τον τρόπο με τον οποίο κατανοούμε τον εαυτό μας. Με αυτή την έννοια είναι καθολική και μόνο αν την κατανοήσουμε ως τέτοια θα είμαστε σε θέση να την υπερβούμε. Βαθειά είναι η πεποίθησή μου, πως ο κύριος κορμός της ελληνικής κοινωνίας έχει κατανοήσει τα προβλήματά της, θέλει να βοηθήσει στην Ανόρθωση της χώρας και αναζητά εναγωνίως τις κατάλληλες πολιτικές ηγεσίες.

Μια από τις ευεργετικές συνέπειες της κρίσης είναι ότι διέλυσε τις αυταπάτες μας. Ανακαλύψαμε αίφνης ότι δεν είμαστε τόσο πλούσιοι όσο πιστεύαμε. Διαπιστώνοντας ότι είμαστε φτωχότεροι, διαπιστώνουμε επίσης ότι το μεγαλύτερο τμήμα των δανείων, που πήραμε, καταναλώθηκε, δηλαδή, εξανεμίστηκε σε μη παραγωγικές χρήσεις και υποθήκευσε το μέλλον μας και το μέλλον των επερχόμενων γενεών. Το αποτέλεσμα ήταν να αλλάξει βίαια η ίδια η κοσμοαντίληψή μας. Εφησυχασμένοι ότι θα ζούμε εσαεί με δίχτυ ασφαλείας, ανακαλύψαμε έκπληκτοι ότι εφεξής η ζωή μας, ιδίως των νέων, αν δεν αντιδρούσαμε θα ήταν συνυφασμένη με την αβεβαιότητα και την διακινδύνευση. Το κράτος που έως τώρα προσέφερε απλόχερα καλοπληρωμένες θέσεις εργασίας στο στενό και ευρύτερο δημόσιο τομέα, που συντηρούσε κρατικοδίαιτες επιχειρήσεις, που «επιδοτούσε» επιχειρήσεις και ελεύθερους επαγγελματίες μέσω της φοροδιαφυγής και εισφοροδιαφυγής, αυτό

το κράτος με το οποίο πορευτήκαμε τόσο καιρό, ανήκει οριστικά στο παρελθόν. Και η αντίστροφη πορεία άρχισε. Με την περικοπή του 13^{ου} και του 14^{ου} μισθού στο Δημόσιο και τον ασφαλιστικό νόμο (Μάιος και Ιούλιος του 2010) για πρώτη φορά τις τελευταίες δεκαετίες η παρούσα γενιά πλήρωνε τα χρέη της, χάριν των επομένων!!!

Όπως είδαμε, εικοσιένα μήνες μετά το Μνημόνιο, ο πρώτος απολογισμός δείχνει ότι οι προσδοκίες μας περί βιωσιμότητας του ελληνικού χρέους, ταχείας επιστροφής της Ελλάδας στις αγορές και ανάκαμψης, γρήγορης απόδοσης των μεταρρυθμίσεων δεν επαληθευθήκαν. Από την άλλη, διακρίνουμε πλέον καθαρά τους δύο μεγάλους δημοσιονομικούς στόχους που έχουμε εμπρός μας, καθώς και το μέγεθος των πολιτικών μας στόχων: α) την επίτευξη πρωτογενών πλεονασμάτων, από το 2013 και την κατάρτιση ισοσκελισμένων προϋπολογισμών από το 2015 και πέρα, όταν θα λήξει η δανειακή σύμβαση και η Ελλάδα θα κληθεί να τα βγάλει πέρα μόνη της και β) την επαναφορά της ελληνικής οικονομίας σε αναπτυξιακούς ρυθμούς.

Είναι προφανές, ότι αν η χώρα πρόκειται να έχει ετησίως πρωτογενή πλεονάσματα άνω του 4% του ΑΕΠ την περίοδο 2014-2020 και ελαφρώς μικρότερα την περίοδο 2020-2030, θα απαιτηθεί αυστηρή δημοσιονομική πειθαρχία, καθώς και μεγάλες και επιτυχείς αναπτυξιακές προσπάθειες. Οι στόχοι αυτοί μπορεί να ακούγονται ως φιλόδοξοι, είναι όμως και ρεαλιστικοί και αποδοτικοί και πάντως, είμαστε αναγκασμένοι εκ των πραγμάτων να τους πλησιάσουμε. Αυτή τη στιγμή, με δεδομένο το συσχετισμό δυνάμεων εντός και εκτός Ε.Ε., εναλλακτική επιλογή δεν προσφέρεται. Και ας μην ξεχνάμε: χωρίς την αρωγή των εταίρων μας, η χώρα θα ήταν υποχρεωμένη να κηρύξει χρεοστάσιο αύριο κιόλας, άρα να προχωρήσει σε πολύ επαχθέστερα μέτρα, ιδίως εις βάρος των ασθενέστερων. Και επιπλέον θα έπρεπε να επιβιώσει οικονομικά σε ένα όλο και πιο αντίξοο διεθνές περιβάλλον, απομονωμένη από τους φυσικούς της συμμάχους. Αυτές ή παρόμοιες προοπτικές, προφανώς και δεν αποτελούν λύσεις. Κι όσοι τις αρθρώνουν ή της υπονοούν, ή εξ

αντικειμένου μας οδηγούν προς αυτές, προσφέρουν τις χειρότερες δυνατές υπηρεσίες στον ελληνικό λαό και στην πατρίδα μας.

2. Τι πρέπει να κάνουμε...

Τα όσα ακολουθούν δεν αποτελούν πρόταση κυβερνητικού προγράμματος. Συνεπώς, δεν καλύπτονται αρκετοί από τους τομείς της κυβερνητικής δράσης. Σε ό,τι αφορά τα όσα πρέπει να γίνουν το συντομότερο δυνατόν, το κείμενο των θέσεων στέκεται στα βασικά θέματα της συνάντησης κράτους και οικονομίας. Η Ελλάδα βρίσκεται ενώπιον ιστορικών αποφάσεων. Οι Έλληνες καλούμαστε να εκτελέσουμε σε ελάχιστο χρονικό διάστημα τρεις πραγματικούς άθλους. Ο πρώτος είναι να αποκαταστήσουμε το κύρος της χώρας στο εξωτερικό και να κρατήσουμε ανοιχτή πύλη την ευρωπαϊκή μας προοπτική. Απομονωμένη και αναξιόπιστη, μακριά από τις δυνάμεις του κεντρικού ευρωπαϊκού συσχετισμού, η Ελλάδα θα κινδύνευε να μετατραπεί σε μόνιμο παρία του διεθνούς οικονομικού συστήματος. Η αντιστροφή αυτού του κλίματος είναι εθνική επιταγή. Η προσπάθεια που θα απαιτηθεί είναι γιγάντια, όχι όμως πολύχρονη και δεν αφορά μόνο τις ιθύνουσες πολιτικές δυνάμεις. Ο ανεύθυνος απομονωτισμός, με τον οποίο ερωτοτροπούν ορισμένοι, πρέπει να ανασχεθεί εγκαίρως. Ουδείς μπορεί να διανοηθεί πως θα μπορούσε να ακυρώσει μια ευρωπαϊκή στρατηγική μισού και πλέον αιώνα, για την οποία επιτυχώς πάσχισε ο ελληνικός λαός.

Ο δεύτερος άθλος είναι να πάψουμε επιτέλους να ξοδεύουμε περισσότερα από αυτά που κερδίζουμε. Έτσι κι αλλιώς κανείς πλέον δεν είναι διατεθειμένος να μας δανείζει για να διατηρήσουμε το σημερινό επίπεδο κατανάλωσης. Το δίλημμα είναι απλό: είτε θα ανασυγκροτήσουμε τον παραγωγικό ιστό της χώρας, είτε θα συμβιβαστούμε με τη δραματική πτώση του βιοτικού μας επιπέδου, που θα εξαθλιώσει τη χώρα για πολλές δεκαετίες. Αυτόν τον άθλο φαίνεται πως θα τον κατακτήσουμε αντί για τα τέλη του πρώτου εξαμήνου του 2012, όπως υπολογίζαμε, εντός του 2013. Η στιγμή αυτή πιστεύω πως θα αποτελέσει την απαρχή της πορείας του τόπου προς την ανάκαμψη.

Ο τρίτος άθλος είναι να συγκροτήσουμε επιτέλους σοβαρό και αξιόπιστο κράτος. Οι φλυαρίες περί «επανίδρυσης του κράτους» και η άπρακτη μεταρρυθμισιολογία του πρόσφατου παρελθόντος έχουν προσδώσει στη σχετική συζήτηση έναν φαιδρό τόνο. Ωστόσο, ο ριζοσπαστικός μετασχηματισμός της δημόσιας διοίκησης είναι εκ των ων ουκ άνευ. Κράτος που οι μείζονες αποφάσεις του στα ζητήματα της φορολογίας και της δημόσιας τάξης και ασφάλειας τελούν διαρκώς υπό αίρεση, δεν νοείται. Κράτος που μοιράζεται τα έσοδά του με φοροκλέπτες και εισφοροφυγάδες, με καταχραστές και επίορκους, δεν νοείται. Όρος για όλα αυτά είναι να απαλλαγούμε από τις ιδεολογικές μας παρωπίδες. Το κράτος που χρειαζόμαστε δεν είναι ούτε το κράτος-πατερούλης της παλαιοαριστεράς, όπου το Δημόσιο αναλαμβάνει να κάνει τα πάντα, ούτε το κράτος-νυχτοφύλακας των υπερφιλελεύθερων, που θα κρατάει το φανάρι στους επιχειρηματίες. Χρειαζόμαστε ένα στιβαρό, παρεμβατικό κράτος, με υπαλληλία σύγχρονη και ευέλικτη, και εν ταυτώ ένα κράτος επιτελικό, ικανό να σχεδιάζει μακροπρόθεσμα για όλους τους τομείς του δημοσίου συμφέροντος, από την οικονομία έως την εκπαίδευση και την κοινωνική πολιτική. Αυτό το κράτος δεν πρέπει να είναι ούτε «λίγο» ούτε «πολύ», ούτε «μικρό» ούτε «μεγάλο», αλλά ευφυές, ταχύ και αποτελεσματικό. Επιμένω εδώ και χρόνια, πως ο ριζοσπαστικός μετασχηματισμός του κράτους αποτελεί σήμερα τον μείζονα εθνικό στόχο. Η παρέμβασή μου τον Μάρτιο του 2009 με αναλυτικές προτάσεις επί του θέματος αυτού είχε ακουστεί με ένταση στο πολιτικό σύστημα, φάνηκε προς στιγμήν πως θα μπορούσε να επηρεάσει το κυβερνητικό πρόγραμμα του ΠΑ.ΣΟ.Κ., αλλά συνέχεια η παράταξη δεν έδωσε.

Στο πολιτικό πεδίο, το μέλλον της χώρας θα κριθεί από το αν θα αναδειχθούν ηγεσίες με κύρος και βούληση να συγκρουστούν ευθέως με τις κακοδαιμονίες μας. Από το αν θα συγκροτηθούν κόμματα εξουσίας με εδραιωμένες πεποιθήσεις, αποφασισμένα και αποτελεσματικά. Από το αν εντέλει το έθνος θα βρει εκείνες τις δυνάμεις που θα αναδειχθούν σε υποκείμενα της αλλαγής, απομονώνοντας εκείνους που επενδύουν όλα τα επιχειρήματα τους στην

καταστροφή. Χωρίς τη συντριβή των δυνάμεων της καθήλωσης και της οπισθοδρόμησης, η χώρα δύσκολα θα απεγκλωβιστεί. Είναι αλήθεια, πως η διετία 2009–2011 έδωσε την ευκαιρία να αναδειχθούν νέοι πολιτικοί με δυνατότητες διαχείρισης μειζόνων κρίσεων. Κι αυτό οδηγεί εκ των πραγμάτων στην περιθωριοποίηση του πολιτικού, που μόνα του εφόδια ήταν η δημαγωγία και η δεξιότητα στη διανομή των κρατικών λαφύρων μετά τις εκλογικές νίκες.

Στο πεδίο των άμεσων αναγκαίων αποφάσεων ζωτικής σημασίας είναι η προώθηση των διαρθρωτικών αλλαγών και μεταρρυθμίσεων και η αποκατάσταση της ρευστότητας της οικονομίας. Με την ανταλλαγή των ομολόγων και την ανακεφαλαιοποίηση των ελληνικών τραπεζών, εξασφαλίζουμε ουσιαστικό χρηματοοικονομικό όφελος και, ιδίως, κερδίζουμε χρόνο. Έως το 2021, δεν χρειάζεται να προσφύγουμε στις αγορές για την αναχρηματοδότηση του χρέους μας, ενώ έως το 2014 η νέα σύμβαση καλύπτει τις δανειακές μας ανάγκες, συμπεριλαμβανομένων των τόκων.

Σε αντιστάθμισμα, καλούμαστε να αφήσουμε πίσω μας εδραιωμένες νοοτροπίες και συμπεριφορές. Καλούμαστε με άλλες λέξεις:

- Να υπερβούμε την παράλυση της δημόσιας διοίκησης, η οποία ήταν ήδη αναποτελεσματική πριν την κρίση και αποδεικνύεται δυο φορές πιο αναποτελεσματική σε συνθήκες κρίσης.
- Να ενισχύσουμε, με την άρση των γραφειοκρατικών εμποδίων, την ανάπτυξη στους πέντε κρίσιμους γι' αυτήν τομείς δραστηριότητας.
- Να ενισχύσουμε την αναπτυξιακή επιχειρηματικότητα και να διαρρήξουμε κάθε σχέση με τον οικονομικό παρασιτισμό.
- Να ξεπεράσουμε τις αδυναμίες του πολιτικού συστήματος.
- Να αντιμετωπίσουμε τις αντιδράσεις των πάσης φύσης συντεχνιών.
- Να αποδείξουμε στους υπόλοιπους ευρωπαίους ότι και θέλουμε και μπορούμε να τιμήσουμε τις υπογραφές μας και τη θέση μας στην ευρωζώνη.
- Να αντικρούσουμε τον αρνητισμό και τη συχνά μηδενιστική κριτική των ΜΜΕ.

Πάνω από όλα, η ελληνική κοινωνία καλείται επιτέλους να αποτοξινωθεί από τις αντιλήψεις της αχαλίνωτης κατανάλωσης, του επιχειρηματικού παρασιτισμού και του κορπορατισμού. Ήδη έχουμε κάνει τα πρώτα αποτελεσματικά βήματα. Καλούμαστε να επανοικειωθούμε αξίες που εξαχνώθηκαν μέσα στην παραζάλη της περιόδου των δανεικών και στις ψευδαισθήσεις της εσαεί ευημερίας: την πειθαρχία, την αξιοκρατία, την αναγνώριση της σημασίας της αριστείας και της σκληρής εργασίας, το σεβασμό στην ιεραρχία, την συναίσθηση της αποστολής και του καθήκοντος, την αλληλοβοήθεια, τον πατριωτισμό, τη συλλογική και διαγενεακή αλληλεγγύη.

«Ακόμη και η απλούστερη σκέψη και γνώση φανερώνει ότι η εθνική ανάπτυξη μπορεί να γίνει μόνο με την αύξηση των παραγωγικών επενδύσεων, δηλαδή με τον αντίστοιχο περιορισμό της κατανάλωσης, προ παντός όταν τα καταναλωτικά αγαθά η χώρα δεν τα παράγει αλλά τα εισάγει, και για να τα εισαγάγει δανείζεται, δηλαδή εκχωρεί τις αποφάσεις για το μέλλον της στους δανειοδότες της. Ο δρόμος της ανάπτυξης είναι ο δρόμος της συσσώρευσης, της εντατικής εργασίας και της προσωρινής τουλάχιστον (μερικής) στέρησης, ενώ ο δρόμος της (βραχυπρόθεσμης μόνον) ευημερίας είναι ο δρόμος του παρασιτισμού και της εκποίησης της χώρας. Αυτή η άτεγκτη οικονομική αλήθεια ισχύει ανεξάρτητα από το κοινωνικό και ηθικό πρόβλημα της διανομής των βαρών και της ιεράρχησης των στερήσεων.» (Παναγιώτης Κονδύλης, 1991). Εικοσιένα χρόνια μετά και εν μέσω μιας δραματικής κρίσης, δύσκολα νομίζω πως μπορεί ένας νοήμων πολίτης, και μάλιστα πολιτικός, να θελήσει να προσθέσει ή να αφαιρέσει έστω και μία λέξη στη φράση αυτή του αείμνηστου Κονδύλη.

Ευθύνη μας είναι να καταστήσουμε σαφές: τώρα που τέλειωσαν τα δανεικά, ο μόνος τρόπος για να διατηρήσουμε το υψηλό βιοτικό μας επίπεδο είναι να στραφούμε αποφασιστικά προς τις αξίες της εργασίας, της παραγωγικότητας, της ανάπτυξης και γι' αυτό της ατομικής και συλλογικής προσπάθειας. Περισσότερο από καινοτόμους νόμους και φιλόδοξα μέτρα, η χώρα έχει

ανάγκη από μια στέρεη λογική της ατομικής και της συλλογικής προσπάθειας. Πρέπει να συντονιστούμε όλοι στην προσπάθεια να ξανακερδίσουμε το καλό μας όνομα στη Ευρώπη και τον κόσμο, την αξιοπιστία μας ως χώρα και να επιστρέψουμε στην ευημερία ατομικά και συλλογικά. Θα τα καταφέρουμε αν πάψουμε να χάνουμε χρόνο, αν συναισθανθούμε ότι κάθε ημέρα που περνά είναι για να δίνουμε μάχες.

3. Έλληνες στην Ενωμένη Ευρώπη

α. Εθνικό κράτος και Ευρωπαϊκή Ένωση

Είμαστε Έλληνες στην Ενωμένη Ευρώπη. Είμαστε λαός με μακρά ιστορική διαδρομή, με φιλοδοξίες για το μέλλον, με συνείδηση της ιδιαιτερότητάς του και επίγνωση της προσφοράς και του πολιτισμού του. Ταυτοχρόνως όμως αποτελούμε μέρος ενός πλανητικού περιβάλλοντος, που αλλάζει διαρκώς. Ενός οικουμενικού δικτύου, που ακόμη και τα πλέον απόμακρα σημεία του τελούν υπό όλο και στενότερη αλληλεξάρτηση, μέσω της οικονομίας, της πληροφορίας, της οικολογίας, του κοινού τρόπου ζωής.

Η τεχνική πρόοδος και η ελευθερία των συναλλαγών έκαναν τον κόσμο μας μικρότερο. Μείζονα προβλήματα όπως η χρηματοπιστωτική κρίση, η κλιματική αλλαγή, η διάδοση των όπλων μαζικής καταστροφής, η μετανάστευση μπορούν να αντιμετωπιστούν μόνο σε οικουμενικό επίπεδο. Η παγκοσμιοποίηση είναι αναντίστροφο γεγονός. Όμως στο ερώτημα ποιοι είναι οι παράγοντες και οι πρωταγωνιστές των εξελίξεων στο πλανητικό γίγνεσθαι, η απάντηση που μας δίνει η σύγχρονη ιστορία είναι σαφής: πρωτίστως εθνικά κράτη.

Η αυτοδιάθεση των λαών ως πολιτική αρχή προβλέφθηκε στον Καταστατικό Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών το 1948. Έκτοτε επιβεβαιώνεται σταθερά. Μέσα σε εξήντα χρόνια, τα μέλη του ΟΗΕ αυξήθηκαν από 40 σε 180 και πλέον.

Μόνο στην Ευρώπη δημιουργήθηκαν μετά το 1989, είκοσι πέντε νέα εθνικά κράτη: ΕΣΣΔ, Τσεχοσλοβακία, Γιουγκοσλαβία, η διχασμένη Γερμανία, το ενιαίο Σουδάν ανήκουν πλέον στο παρελθόν. Από τον Καναδά ως την Τουρκία και από το Βέλγιο ως την Ισπανία, όλες σχεδόν οι πολυεθνικές χώρες που απέμειναν αντιμετωπίζουν θέμα εσωτερικής ενότητας με αυτονομιστικά κινήματα και συγκρούσεις.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι τα υπερεθνικά μορφώματα στο χώρο της οικονομίας, του πολιτισμού, της κοινωνίας των πολιτών διαδραματίζουν κρίσιμο, ενίοτε και αναντικατάστατο ρόλο. Ωστόσο, οι σημαντικότερες εξελίξεις των τελευταίων δεκαετιών επιβεβαιώνουν την κομβική σημασία του έθνους κράτους: η πτώση του Τείχους του Βερολίνου και του υπαρκτού σοσιαλισμού· η εμπλοκή των ΗΠΑ στον πόλεμο κατά των ισλαμιστών και της τρομοκρατίας· η ανάδυση της Κίνας, της Ινδίας, της Βραζιλίας και των αναπτυσσόμενων χωρών του πάλαι ποτέ Τρίτου Κόσμου· ακόμη και η διαχείριση της σοβούσας οικολογικής κρίσης και της τρέχουσας χρηματοπιστωτικής και οικονομικής αναταραχής έδειξαν ότι τα πολιτικά υποκείμενα κινούνται διεθνώς με βάση πρωτίστως εθνικά συμφέροντα. Η αναφορά αυτή δεν είναι θεωρητική. Για μας αποτελεί διδαχή: δεν μπορούμε να τα περιμένουμε όλα από τους εταίρους μας. Η Ε.Ε είναι το κοινό μας σπίτι, όμως εμείς είμαστε πρωτίστως υπεύθυνοι για τον εαυτό μας.

Σ' αυτόν το γενικό κανόνα, το πρωτοφανές πείραμα της ειρηνικής ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης μεταπολεμικά μοιάζει να είναι η απόλυτη εξαίρεση. Η δημιουργία των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων μεταπολεμικά ήταν γέννημα της νηφάλιας διαπίστωσης, ότι οι παραδοσιακοί ενδοευρωπαϊκοί ανταγωνισμοί είχαν πλέον χάσει τη σημασία τους. Στον ψυχροπολεμικό κόσμο των αντίπαλων υπερδυνάμεων, κανένα ευρωπαϊκό έθνος δεν μπορούσε να σταθεί επί ίσοις όροις. Η ίδια διαπίστωση ισχύει σήμερα ακόμη περισσότερο. Ο πληθυσμός της ηπείρου βρίσκεται εδώ και δεκαετίες σε δημογραφική κάμψη. Εμπρός στην άνοδο δυνάμεων όπως η Κίνα και η Ινδία, το οικονομικό βάρος της Ευρώπης προοδευτικά φθίνει. Η πολιτική και πολιτιστική της επιρροή

επίσης. Αν τα ευρωπαϊκά κράτη επιθυμούν να παραμείνουν αξιόλογη δύναμη σε οικουμενικό επίπεδο, μόνη τους επιλογή είναι η σύμπραξη. Η Ελλάδα ευτύχησε υπό την ηγεσία των Κ. Καραμανλή και Κ. Σημίτη, να είναι παρούσα σε αυτή την εξέλιξη. Η ένταξή μας στην Ε.Ο.Κ. και στην ευρωζώνη αποτελεί πολιτική κληρονομιά προς τις επόμενες γενεές των Ελλήνων και των Ελληνίδων.

Η οικοδόμηση της Ευρωπαϊκής Κοινοπολιτείας δεν αντιφάσκει επομένως προς την ιδέα του έθνους. Ανέκαθεν η σύσταση συμπράξεων και συμμαχιών αποτέλεσε μέσο άσκησης εθνικής πολιτικής. Αλλά και για λόγους δημοκρατικής νομιμοποίησης, η πραγμάτωση της Ευρωπαϊκής Ιδέας δεν μπορεί να γίνει ερήμην των εθνικών κρατών. Μολονότι στην πορεία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, τα εθνικά κράτη μεταβιβάζουν ολοένα και περισσότερα τμήματα της κυριαρχίας τους στους ενωσιακούς θεσμούς, τα ίδια θα παραμένουν διακριτές πολιτικές, ιστορικές και πολιτισμικές οντότητες. Η Ευρώπη λοιπόν, οικοδομείται από ιστορικούς λαούς με ισχυρές εθνικές ταυτότητες, δηλαδή με την απαραίτητη αυτογνωσία, η οποία οικοδομείται παράλληλα, όχι απλώς με την ανοχή του άλλου, αλλά με την επιδίωξη της ύπαρξης και της χειραφέτησής του ως στοιχείου της νέας ευρωπαϊκής δημόσιας σφαίρας και στη συνέχεια, του λεγόμενου ευρωπαϊκού Δήμου, ο οποίος τελικώς θα νομιμοποιεί τη νέα ευρωπαϊκή, ενωσιακή δημόσια εξουσία. Η εθνική ταυτότητα, πλέον, δεν οικοδομείται μόνο με τα ιστορικά και τα σύγχρονα υλικά που την κάνουν μοναδική, αλλά και από τα στοιχεία της κοινής επιθυμίας των λαών της Ευρώπης να συνυπάρξουν, με βάση κοινές αρχές και αξίες (δημοκρατία, δικαιοσύνη, ελευθερία, αλληλεγγύη). Έτσι, η υπό διαμόρφωση ευρωπαϊκή ταυτότητα δεν συγκροτείται από την πρόσθεση των εθνικών ταυτοτήτων. Αντιθέτως, αποτελεί την εγγύηση της επιβίωσης των εθνικών ταυτοτήτων, οι οποίες, εξελισσόμενες, αναδεικνύουν τα κοινά χαρακτηριστικά αλλά και τη βούληση τους να συμπτύξουν μια κοινή-ενιαία πολιτική οργάνωση. Από αυτή τη συζήτηση και από αυτές τις διεργασίες το ΠΑ.ΣΟ.Κ πρέπει να πάψει να απουσιάζει. Και, κυρίως, το ΠΑ.ΣΟ.Κ οφείλει να εγκαταλείψει ορισμένες αντιευρωπαϊκές, κοσμοπολίτικες εκζητήσεις, που δεν

θεμελιώνονται πουθενά κι αφήνουν τη χώρα εκτός συσχετισμών κι εκτός πηγών ισχύος.

β. Η Ευρώπη ακρογωνιαία στρατηγική επιλογή του ελληνισμού

Η αναγνώριση του γεγονότος ότι τα εθνικά κράτη παραμένουν κινητήριοις δύναμη της ιστορίας, δεν σημαίνει κατά κανένα τρόπο επιστροφή στον αυτάρεσκο εθνοκεντρισμό του παρελθόντος. Ούτε θέλει να δώσει την εντύπωση ότι ο κόσμος μας είναι πάγιος και σταθερός. Αντίθετα, σε έναν πολυπαραγοντικό και απρόβλεπτο κόσμο, η αξία του στρατηγικού σχεδιασμού και του συντονισμένου χειρισμού των γεγονότων σε διεθνές και υπερεθνικό επίπεδο έχει μεγαλύτερη σημασία από ποτέ. Προϋπόθεση γι' αυτό είναι αφενός μεν η ορθή κατανόηση των εθνικών συμφερόντων και δυνατοτήτων μας, δηλαδή η εθνική μας αυτογνωσία. Αφετέρου δε η ορθή αποτίμηση του διεθνούς περιβάλλοντος, των επιδιώξεων και των συμφερόντων των λοιπών πρωταγωνιστών στην παγκόσμια σκακιέρα, συμμάχων και ανταγωνιστών. Με κλασσικούς γεωπολιτικούς όρους, η Ελλάδα σε πλανητικό επίπεδο είναι μικρή δύναμη. Η οικονομία της αντιστοιχεί μόλις στο 2% του ΑΕΠ της ευρωζώνης. Αξιόλογο ρόλο διαδραματίζει με τις δικές της δυνάμεις μόνο στα Βαλκάνια και την Ανατολική Μεσόγειο. Αλλά και στα τρία αυτά επίπεδα –παγκόσμιο, ηπειρωτικό, τοπικό– ο ρόλος που της αναλογεί, ενδυναμώνεται με την ένταξη της στο ευρύτερο σύνολο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Για μας η ΕΕ δεν είναι κοσμοπολίτικο ιδεολόγημα, είναι στρατηγική, εθνική επιλογή. Δηλαδή, στρατηγικού χαρακτήρα εκτίμηση, ότι η υπερεθνική πολιτική ολοκλήρωση διαμορφώνει συνθήκες αποτελεσματικής προώθησης των αρχών, των αξιών και των συμφερόντων μας. Κι αυτό σε δύο επίπεδα: α) εντός του ευρωπαϊκού χώρου, όπου η ενοποιητική διαδικασία αποτελεί το προσφορότερο μέσο οικοδόμησης μιας ουσιαστικής δημοκρατικής και δίκαιης οργάνωσης της ευρωπαϊκής και της ελληνικής κοινωνίας και β) στο πλαίσιο της οικουμενικής «αταξίας» (παγκοσμιοποίηση), όπου η Ε.Ε. συγκροτεί την

απάντηση στις αρνητικές συνέπειες της. Η δημοκρατικά οργανωμένη και νομιμοποιημένη Ευρώπη και η κοινή ευρωπαϊκή δημόσια εξουσία, μπορεί να αποτελέσει πρότυπο περιφερειακής πολιτικής οργάνωσης, εντός ενός πολυπολικού /πολυκεντρικού παγκόσμιου συστήματος με αυξημένη ισχύ και κύρος. Και μέσω αυτής της ισχύος και του κύρους να επιχειρηθεί η επανάκτηση της εξουσίας από τις άναρχες αγορές, κυρίως μέσω της επιλογής ενός ρυθμιστικού πλαισίου στο χρηματιστηριακό κεφάλαιο, πηγής κι αιτίας της τρέχουσας οδυνηρής κρίσης. Μέσω της ένταξής μας σ' αυτήν, προασπίζουμε τα εθνικά μας συμφέροντα, πρωτίστως την ειρήνη και την οικονομική μας ευημερία. Ως ενεργό υποκείμενο της ευρωπαϊκής ενοποίησης, γινόμαστε μέτοχοι μιας πρωτόγνωρης πολιτικοοικονομικής διεργασίας, που γεννά ποικίλες και τολμηρές προσδοκίες. Τέλος, μέσω της ανάδειξης της Ε.Ε. σε ισχυρό πολιτικό πόλο στο παγκόσμιο σύστημα, αποκτούμε λόγο ικανό να ακουστεί και έξω από τη στενή γεωγραφική μας περιφέρεια.

Σε έναν κόσμο γεμάτο προκλήσεις και αβεβαιότητες, η ευρωπαϊκή μας προοπτική αποτελεί το σταθερό σκέλος του διαβήτη της εξωτερικής μας πολιτικής. Η ακτίνα αυτής της τελευταίας μπορεί να μεταβάλλεται κατά περίπτωση, να αυξομειώνεται κατά τις περιστάσεις, όμως δεν μπορεί να είναι αποτελεσματική αν δεν εκκινεί από σταθερή βάση, από βάση ευρωπαϊκή. Κι ας μην ξεχνάμε: το κυπριακό είναι ακόμη πληγή για τον ελληνισμό, τα προβλήματα μας στη βαλκανική δεν έχουν λυθεί και ναι μεν η κρίση απέσπασε τη προσοχή μας απ' όλα αυτά, αλλά κάποιοι άλλοι επιμένουν να τα προσέχουν. Εν ολίγοις, κανείς στον πλανήτη δεν απαλλάχτηκε από τα λεγόμενα εθνικά θέματα, επειδή έπαψε ο ίδιος, από μόνος του, να τα προσέχει. Δίχως την παραμικρή διάθεση κινδυνολογίας, τα καθήκοντα μας απέναντι στην πατρίδα μας προϋποθέτουν ενίσχυση της φωνής μας, που μόνο η Ε.Ε. μπορεί να μας παράσχει. Είμαστε ανεξάρτητο κράτος, αλλά ταυτόχρονα κράτος-μέλος της Ε.Ε. και της ευρωζώνης. Η όσμωση αυτών των δύο ιδιοτήτων προϋποθέτει πίστη στις επί μέρους αξίες τους, δυνατότητα διάκρισης αλλά και σύνθεσής τους, δηλαδή, εν ολίγοις, επιδεξιότητα στους χειρισμούς συνειδητοποιημένων πολιτικών και κομμάτων.

γ. Για τη δυναμική συμμετοχή μας στα ευρωπαϊκά δρώμενα

Η παρούσα οικονομική κρίση ωθεί την Ελλάδα να εξαντλήσει το διπλωματικό και πολιτικό της κεφάλαιο. Ειδικά στο πλαίσιο της Ε.Ε. η χώρα λόγω χρόνιων υστερήσεων της ή ασύγγνωστων σφαλμάτων της πολιτικής της ηγεσίας, βρέθηκε να απομονώνεται ή και ευθέως να βάλλεται από τους εταίρους της. Ο αντίκτυπος όλων αυτών στο εσωτερικό της χώρας ήταν συχνά τραυματικός. Αντιευρωπαϊκά αντανάκλαστικά απελευθερώθηκαν και δυνάμωσαν οι φωνές του ομολογημένου ή κρυπτόμενου ευρωσκεπτικισμού.

Μολονότι ψυχολογικά κατανοητός στις παρούσες συνθήκες, ο ευρωσκεπτικισμός είναι καταφανώς λανθασμένος και αδιέξοδος, είτε οδηγεί εμμέσως ή αμέσως σε έναν νέο φιλοατλαντισμό είτε στις επικίνδυνες ακροβασίες περί μοναχικού ελληνικού κράτους. Άμεση ανάγκη αποτελεί η επιβεβαίωση προς το εσωτερικό και το εξωτερικό της ευρωπαϊκής προσήλωσης της χώρας, η συνεπής εκπλήρωση των ανειλημμένων υποχρεώσεών μας, η συσσώρευση νέου πολιτικού και διπλωματικού κεφαλαίου. Προϋπόθεση γι' αυτό είναι η δυναμική επαναπρόσδεσή μας στον κεντρικό ευρωπαϊκό συσχετισμό. Μια επαναπρόσδεση που θα δυναμώσει τη φωνή της Ελλάδας αφού, παρά τα προβλήματά μας, θα μετέχουμε στις δυνάμεις που προωθούν και την υπόλοιπη Ευρώπη σε μία πορεία προς την εμβάθυνση της ενοποίησης, με όφελος διπλό: και για την Ελλάδα ως μέρος του ευρωπαϊκού συνόλου και για την Ελλάδα ως κράτος κυρίαρχο και αξιοπρεπές. Αυτή η πολιτική δεν είναι σήμερα απλή, όπως ήταν το 2009, όταν το ΠΑ.ΣΟ.Κ. αναλάμβανε την εξουσία. Σήμερα, ο κεντρικός ευρωπαϊκός συσχετισμός δεν έχει διαρραγεί, αλλά έχει υποστεί αλλοιώσεις. Έντονες μάλιστα. Η σύμπλευση της Γερμανίας και του Δ.Ν.Τ., σε πολλές περιπτώσεις, μεταβάλλει τα δεδομένα, αλλά δεν είναι καλό να αλλάζει τον προσανατολισμό και τις επιλογές μας.

Εθνικό ζητούμενο είναι μια Ευρώπη παγκόσμιος πόλος, μια Ευρώπη ενεργός και ισχυρός πολιτικός παίκτης σε πλανητικό επίπεδο. Αυτό προϋποθέτει

μεταβίβαση αρμοδιοτήτων, θεσμών και διαδικασιών λήψης αποφάσεων που θα καταλήγουν στη διαμόρφωση ίδιας πολιτικής βούλησης. Επίσης, αυξημένους πόρους και κοινοτικό προϋπολογισμό, αφενός μεν για να καταστεί η Ευρώπη ελκυστική για τους πολίτες της, και κυρίως τους κοινωνικά αδύναμους, αφετέρου για να αποτελέσει ισχυρό πολιτικό υποκείμενο. Η οικονομική διακυβέρνηση συνιστά από ιδρύσεως των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων το προνομιακό μέσο προώθησης, καλό αγωγό της ενοποιητικής διαδικασίας. Άλλα βήματα προς αυτή την κατεύθυνση είναι, πρώτον, η κοινή πολιτική άμυνας και ασφάλειας, δεύτερον, η διαμόρφωση ενός ευρωπαϊκού κοινωνικού χώρου με κοινά μέτρα και σταθμά παρεχόμενων υπηρεσιών πρόνοιας και κοινωνικής προστασίας, και τρίτον, η συγκρότηση ενός ενιαίου ευρωπαϊκού δημόσιου χώρου, στο πλαίσιο του οποίου θα αναδειχθούν και κατά κυριολεξίαν ευρωπαίοι πολιτικοί, δηλαδή πολιτικοί των οποίων ο λόγος θα ξεπερνά τα όρια των συνόρων και θα αποκτά πανευρωπαϊκή εμβέλεια (βλ. κείμενα Α. Πασσάς, 2011, Κ. Κουτσοурέλης, Θ. Κωτσόπουλος, 2011).

Ανεξαρτήτως της πορείας της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, καμιά ελληνική επιδίωξη στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής δεν έχει πιθανότητες επιτυχίας αν κινηθεί μακριά από τον κεντρικό συσχετισμό δυνάμεων της Ε.Ε. Αυτό όμως συνεπάγεται αναγκαία την ενδυνάμωση της ελληνικής παρουσίας στο εσωτερικό της Ένωσης, και κυρίως την επαναξιολόγηση της στάσης μας στο εσωτερικό των ευρωπαϊκών θεσμών. Η ελληνική απουσία από τις μείζονες ευρωπαϊκές συζητήσεις του παρελθόντος, λ.χ. από το διάλογο για τη θέσπιση του ευρωπαϊκού Συντάγματος μετά τη συντακτική συνέλευση, έδειξε ανάγλυφα την ελλειμματική σχέση του ελληνικού πολιτικού συστήματος με το ευρωπαϊκό φαινόμενο. Η παρούσα χρηματοπιστωτική κρίση έδειξε καθαρά τον τερατώδη βαθμό εξάρτησης της ελληνικής μεταπολιτευτικής ευημερίας από τις κοινοτικές μεταβιβάσεις και, ιδίως, τον ξένο δανεισμό.

Η χώρα δεν γίνεται να εξακολουθήσει να παρασιτεί εις βάρος του εαυτού της, του μέλλοντός της. Χωρίς την πολιτική μας Ανόρθωση, η συμμετοχή μας στα ευρωπαϊκά δρώμενα θα εξακολουθήσει να είναι άγονη και παθητική. Χωρίς

την οικοδόμηση μιας πράγματι παραγωγικής, εξωστρεφούς και ανταγωνιστικής οικονομίας, θα παραμείνουμε ανυπόληπτοι φτωχοί συγγενείς. Κι επειδή αυτό ούτε θέλουμε να συμβεί, ούτε μπορεί να το αφήσουμε να συμβεί, πρέπει να ανασκουμπωθούμε εδώ και τώρα.

Η κοινωνική και παραγωγική ανασυγκρότηση της χώρας δεν είναι απαίτηση που θέτει κάποιος άλλος, μια έξωθεν και επαχθής επιταγή τρίτων. Αποτελεί πάγιο αίτημα γενεών και γενεών Ελλήνων από την ίδρυση του κράτους, απέδωσε μάλιστα κατά καιρούς αξιόλογα αποτελέσματα. Τις μεταπολιτευτικές δεκαετίες, η επανάπαυση στα κεκτημένα, η αγνόηση της χρόνιας παραγωγικής μας καχεξίας και ιδίως η χαλάρωση που προκάλεσε η ένταξη της χώρας στον ασφαλή λιμένα του ευρώ ανέτρεψαν σε μεγάλο βαθμό τα οφέλη της ευρωπαϊκής μας ένταξης. Δεν τα ακύρωσαν όμως. Άμεσο εθνικό πρόταγμα του παρόντος είναι η Ελλάδα να προσέλθει στην ευρωπαϊκή οικογένεια ως ισότιμος εταίρος, ικανός να συμβάλει θετικά στο κοινό ευρωπαϊκό μέλλον. Αν συνεχίσουμε τις προσπάθειες μας δίχως αναστολές και δισταγμούς αλλά μεταβάλλοντας τους όρους λειτουργίας της οικονομίας μας και με συνείδηση της ένταξής μας στην Ε.Ε. και την ευρωζώνη ως της μείζονος εθνικής μας στρατηγικής, είναι θέμα λίγου χρόνου η απόκτηση της θέσης, που έως και πρόσφατα είχαμε στο κοινό ευρωπαϊκό τραπέζι. Η σταθεροποίηση της χώρας μας θα συντελέσει στη σταθερότητα της ευρωζώνης και της Ε.Ε. Ως ΠΑ.ΣΟ.Κ. και ως χώρα θα πρέπει να πούμε ένα σταθερό «ΝΑΙ» στη διαμορφωμένη ευρωπαϊκή απαίτηση για συνέπεια στην κατάρτιση και εφαρμογή των ετήσιων κρατικών προϋπολογισμών -αφού τα υπέρογκα χρέη και η εξυπηρέτησή τους υπονομεύουν τους αδύναμους κι όχι τους ισχυρούς, ανεξαρτήτως εθνικότητας- με κοινές πολιτικές ανάπτυξης όμως, υπό την ευθύνη της δημοκρατικά νομιμοποιημένης ευρωπαϊκής Επιτροπής και τον έλεγχο του ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, με αποκατάσταση της αρχής της αλληλεγγύης. Εν συντομία, τα εργαλεία μιας τέτοιας πολιτικής μπορεί να είναι:

α) Η ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς και η δημοσιονομική ένωση (φορολογία), ο έλεγχος των εθνικών προϋπολογισμών, με προϋπόθεση την περαιτέρω εκχώρηση κυριαρχίας από όλους.

β) Η διαμόρφωση ενός ισχυρού κοινοτικού προϋπολογισμού με ενδεχόμενο πόρο το φόρο στις χρηματοπιστωτικές συναλλαγές· η ΕΚΤ να αναλάβει ρόλο «δανειστή ύστατης καταφυγής», παρεμβαίνοντας στις αγορές ομολόγων όσο μαζικά απαιτείται για να συγκρατείται το κόστος δανεισμού σε ανεκτά επίπεδα. Έκδοση ευρωομολόγου, σε συνεργασία με την Ε.Τ.Ε (ενδεχομένως «κοινοτικοποίηση» του χρέους, έως και 60% των κριτηρίων του Μάαστριχ).

γ) Περαιτέρω ενίσχυση των νέων μηχανισμών (όπως το υπο διαμόρφωση Ευρωπαϊκό Νομισματικό Ταμείο), οι οποίοι όταν καθίσταται απαραίτητο, θα θέτουν εκτός αγορών, όποιο κράτος-μέλος χρειάζεται προστασία.

δ. Για ένα ανανεωμένο, ευρωπαϊκό, μεταρρυθμιστικό, σοσιαλδημοκρατικό Κίνημα .

Το ΠΑ.ΣΟ.Κ πρέπει να αλλάξει. Να μετατραπεί, διατηρώντας τα χαρακτηριστικά του ως ανοικτού κόμματος, σε ένα σύγχρονο, ευρωπαϊκό, μεταρρυθμιστικό, σοσιαλδημοκρατικό Κίνημα. Το ερώτημα και το κριτήριο διάκρισης μεταξύ των λαών και των πολιτών τους είναι προφανώς, ή πρωτίστως, η εθνική προέλευση. Σημασία, ωστόσο, ενίοτε έχουν και ορισμένα στοιχεία της πολιτικής τους οντότητας. Οι Έλληνες και οι Έλληνιδες που θα στηρίξουν το αναδιαμορφωμένο ΠΑ.ΣΟ.Κ., θα στηρίζουν ένα κίνημα της κέντρο-αριστεράς, που θα τεθεί οριστικά έξω από και εναντίον των παρασιτικών, αντιαναπτυξιακών και βαθύτατα συντηρητικών πολιτικών του πρόσφατος παρελθόντος. Τα πολιτικά κόμματα, και το ΠΑ.ΣΟ.Κ μέσα σε αυτά, αποτελούν για την Ελλάδα, αλλά και για την Ε.Ε., τους θεμελιακούς θεσμούς της Δημοκρατίας. Τα κόμματα στην εθνική, αλλά και την ευρωπαϊκή τους διάσταση μπορούν και πρέπει να αποτελέσουν τους βασικούς θεσμούς διαμόρφωσης του ευρωπαϊκού δημόσιου χώρου, προπλάσματος του ευρωπαϊκού Δήμου. Ταυτοχρόνως, για τις ανάγκες της Ελλάδας, τα κόμματα πρέπει να αποτελέσουν την κορυφαία μεταρρυθμιστική δύναμη κι όχι να κρύβονται πίσω από τις κυβερνήσεις! Αυτό, όμως, προϋποθέτει, τουλάχιστον για μας, το ΠΑ.ΣΟ.Κ, διαφορετική από τη σημερινή μας συγκρότηση. Απαιτείται η υπέρβαση του σκληρού αρχηγικού, αυταρχικού και

προσωποπαγούς κόμματος και η μετάβαση προς ένα πραγματικά δημοκρατικό συλλογικό υποκείμενο, βασικό πυλώνα της ελληνικής κεντροαριστεράς. Σε αυτό το σύγχρονο ευρωπαϊκό, μεταρρυθμιστικό, σοσιαλδημοκρατικό Κίνημα, οι τάσεις πρέπει να κατοχυρωθούν, με εκπροσώπησή τους στην ηγεσία του. Η μονολιθικότητα προϋποθέτει δεσποτισμό κι όλα αυτά είναι αντίθετα με τα πλειοψηφικά κινήματα του λαού!!! Η αναπαραγωγή των χειρότερων προτύπων του ΠΑ.ΣΟ.Κ. στη νεολαία του, πρέπει να περάσει οριστικά στο παρελθόν. Ειδικές ρυθμίσεις για τη συμμετοχή της ηγεσίας της νεολαίας του Κινήματος πρέπει να προβλεφθούν, όπως επίσης και η συμμετοχή στελεχών της νεολαίας στα επιμέρους κοινοβουλευτικά και πολιτικά όργανα του Κινήματος, ώστε να αναδεικνύονται θεσμικά και λειτουργικά τα νέα στελέχη του ΠΑ.ΣΟ.Κ. Τα όργανα του ΠΑ.ΣΟ.Κ., το Συνέδριο, το Πολιτικό και το Εθνικό Συμβούλιο (ή όπως αλλιώς τα ονομάσουμε) θα έχουν σταθερό αριθμό μελών και θα προκύπτουν από ψηφοφορίες. Η λογική των οργάνων-φουσαρμονικών, που κατήργησε την αξία της συμμετοχής και μετέτρεψε το Εθνικό Συμβούλιο σε μη αποφασίζον σώμα, περνούν οριστικά στο παρελθόν. Στο παρελθόν, επίσης, θα περάσει η συμμετοχή στα όργανα εκπροσώπων άλλων θεσμών, που ενίσχυαν τη θέση του αρχηγού, με πλάγιο τρόπο. Στο επίπεδο, τέλος, της πολιτικής στρατηγικής το ΠΑ.ΣΟ.Κ. πρέπει να διακρίνεται από την κυβέρνηση, διατηρώντας την πολιτική του αυτοτέλεια και να δρα συστηματικά στη διαμόρφωση των ευρωπαϊκών κυρίως συμμαχιών, αποφεύγοντας τους κοσμοπολιτισμούς που καταλήγουν στην ανυπαρξία διεθνών πολιτικών σχέσεων. Το ΠΑ.ΣΟ.Κ., ωστόσο, με τη νέα του μορφή για να λειτουργήσει αποτελεσματικά, χρειάζεται να εγκαθιδρύσει μια νέα δομή στο πολιτικό σύστημα της χώρας. Με τη συνταγματική αλλαγή για την οποία γίνεται λόγος αμέσως παρακάτω (4β), αλλά όπου γίνεται και πριν από την πραγματοποίησή της, πρέπει να κάνουμε ορισμένες βασικές αλλαγές, που αφορούν, κατά κύριο λόγο, τα θέματα: εκπροσώπηση του λαού, πολιτικό χρήμα και διαφάνεια. Πιο συγκεκριμένα: το εκλογικό σύστημα της χώρας πρέπει να εξασφαλίζει τη δημοκρατική εκπροσώπηση, αλλά και την κυβερνητική σταθερότητα. Σε αυτή τη βάση επιλέγουμε συστήματα ενισχυμένης αναλογικής, που δεν παρεμποδίζουν όμως τον πολυκομματισμό, μέσω ανάδειξης βουλευτών από

ισομερείς, δεκαεδρικές ή δεκαπενταεδρικές εκλογικές περιφέρειες, δίχως εξαιρέσεις. Οι δεκαεδρικές ή δεκαπενταεδρικές εκλογικές περιφέρειες εξασφαλίζουν κατά το δυνατόν α) τόσο την επικράτηση κανόνων πολιτικής και όχι ρουσφετολογικής συναλλαγής πολιτικών και πολιτών, αφού δίνουν ευρύ χώρο στον πολιτικό λόγο και β) δεν επιτρέπουν την κυριαρχία των ρουσφετολογικών σχέσεων και των πελατειακών συναλλαγών, όπως θα γινόταν εάν υιοθετούσαμε τις μονοεδρικές περιφέρειες. Ταυτοχρόνως, κόμματα και πολιτικοί χρηματοδοτούνται κατά την επιλογή τους, από το δημόσιο ή τον ιδιωτικό τομέα. Στη δεύτερη περίπτωση, η επιλογή αφορά και την βουλευτική αποζημίωση και η χρηματοδότηση οργανώνεται με τη δημιουργία ενός ιδιόρρυθμου σωματείου, το οποίο συμπεριλαμβάνει τους χρηματοδότες, κατά το ποσό της επιλογής τους. Έτσι, όλοι γνωρίζουν την πηγή προέλευσης της χρηματοδότησης και τον τρόπο λειτουργίας του βουλευτή και του κόμματος. Κατ' αυτόν τον τρόπο, η διαφάνεια προστατεύει τη δημοκρατική λειτουργία των θεσμών και των προσώπων. Κι ακόμη, πρέπει να συνεχιστεί η εφαρμογή όλων των μέτρων διαφάνειας που θεσπίστηκαν την περίοδο 2009-2011. Και να διευρυνθεί η εμβέλεια της ισχύος τους. Π.χ. να δημοσιοποιούνται στο διαδίκτυο το πόθεν έσχες όλων των προσώπων που σχετίζονται με τον δημόσιο βίο. Τέλος, θα συντελέσουν στην αναβάθμιση του πολιτικού συστήματος και ορισμένες, κατά τη γνώμη μου, πολύ σημαντικές αλλαγές που προϋποθέτουν όμως την αναθεώρηση του Συντάγματος, το 2013-2014. Και συγκεκριμένα: αα) η αυτοπρόσωπη υποστήριξη των αναφορών των πολιτών, σε ειδική επιτροπή της Βουλής (αναθεώρηση του άρθρου 69 του Συντάγματος). ββ) Η θέσπιση ελάχιστου αριθμού παρόντων Βουλευτών κατά την ψήφιση των σχεδίων νόμων (άρθρο 67). γγ) Η ρητή πρόβλεψη, ότι η σύσταση εξεταστικής των πραγμάτων επιτροπής αποτελεί δικαίωμα της μειοψηφίας (άρθρο 68§2). δδ) Η θέσπιση μορφών άμεσου, διεισδυτικού και απροειδοποίητου ελέγχου, κατά τα αγγλοσαξονικά πρότυπα (άρθρο 70§6). Να σημειωθεί εδώ, πως ενώ για το νομοθετικό έργο το Σύνταγμα αφιερώνει ειδικό κεφάλαιο, για τον κοινοβουλευτικό έλεγχο «αρκείται» σε μία παράγραφο επτά σειρών! εε) Η θέσπιση της λαϊκής νομοθετικής πρωτοβουλίας, με την υπογραφή του 3% του εκλογικού σώματος (300.000 πολίτες), με την

ταυτόχρονη αλλαγή του άρθρου 73§3 του Συντάγματος σύμφωνα με το οποίο -κατά την ερμηνεία του- οι προτάσεις νόμων των Βουλευτών δεν τίθενται σε ψηφοφορία! Και στστ) η αλλαγή του άρθρου 86 για την ποινική ευθύνη των Υπουργών.

ε. Το πρόβλημα της μετανάστευσης

Όπως είναι γνωστό, η Ελλάδα έφτασε σε ένα σημείο να είναι χώρα χωρίς πρωτεύουσα, αφού το κέντρο της έχει καταληφθεί από την παράνομη μετανάστευση, τα ναρκωτικά, την πορνεία, τα παραεμπόριο. Πέραν όμως των θεμάτων της πρωτεύουσας οι συνολικές διαστάσεις του προβλήματος κείνται εκτός ορίων: Το 2008 ο αριθμός των ανθρώπων που εισήλθαν παράνομα στην Ελλάδα ανήλθε στους 146.337. Το 2009 ήταν 126.145 και το 2010 ήταν 132.524. Όλη τη δεκαετία του 2000 η χώρα δεχόταν κατά μέσο όρο 120.000 λαθρομετανάστες ετησίως. Και ο αριθμός αυτός αφορά μόνο τους συλληφθέντες. Δεν περιλαμβάνει δηλαδή όσους δεν εντοπίστηκαν από τις ελληνικές αρχές. Το 86% των παράνομων αφίξεων στην Ε.Ε. το 2010 σημειώθηκε στην Ελλάδα!!! Εδώ και χρόνια, πόσο μάλλον τώρα σε συνθήκες κρίσης, η οικονομική και κοινωνική πλευρά του προβλήματος της μετανάστευσης υπερβαίνει τις δυνατότητες της Ελλάδας να τις αντιμετωπίσει. Ένα παράδειγμα: Για τις 799 υπάρχουσες θέσεις σε κέντρα φιλοξενίας αιτούντων άσυλο, το 2010 κατατέθηκαν 10.253 αιτήσεις. Ένα δεύτερο παράδειγμα: Τα 4 αστυνομικά κέντρα κράτησης στην περιοχή του Έβρου και των ελληνοτουρκικών συνόρων δεν χωρούν ούτε χίλιους ανθρώπους. Την ίδια στιγμή ο αριθμός των παράνομων μεταναστών εκεί υπερβαίνει τους 40.000! Το Υπουργείο Υγείας με κινητές μονάδες και προσωπικό προσπαθεί να παράσχει υγειονομική κάλυψη. Όμως, υπό αυτές τις συνθήκες, η κάλυψη αυτή δεν είναι επαρκής.

Η μετανάστευση αποτελεί κοινό ευρωπαϊκό πρόβλημα. Και ως τέτοια απαιτεί κοινή ευρωπαϊκή λύση. Όλα δείχνουν ότι το μεταναστευτικό ρεύμα δεν πρόκειται στο ορατό τουλάχιστον μέλλον να κοπάσει. Η Ελλάδα και οι υπόλοιπες χώρες του ευρωπαϊκού νότου έχουν ανάγκη την ευρωπαϊκή

αλληλεγγύη. Είτε με νέα θεσμικά και χρηματοδοτικά εργαλεία μονιμότερου χαρακτήρα, είτε με την τροποποίηση και διεύρυνση των παλαιών, ώστε να μπορούν να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά την πρόκληση. Ειδικά, η πολιτική διγλωσσία της ευρωπαϊκής ένωσης πρέπει να εγκαταλειφτεί. Οι εταίροι μας δεν μπορεί να μας αρνούνται από τη μια πλευρά την αναθεώρηση του ευρωπαϊκού κανονισμού για το άσυλο (Δουβλίνο 2), που αναγκάζει την Ελλάδα να παλεύει ουσιαστικά μόνη της με το πρόβλημα, και από την άλλη, να μας μέμφονται για παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Από πλευράς ελληνικής κυβέρνησης και ελληνικής διοίκησης, απαιτείται, πάντα στο πλαίσιο των ευρωπαϊκών πολιτικών, η συνεργασία των Υπουργείων Εσωτερικών, Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, Προστασίας του Πολίτη, καθώς και των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης.

4. Μια νέα οικονομία για την Ελλάδα

α. Προς ένα πρότυπο πράγματι αναπτυξιακό

Για δεκαετίες η ελληνική οικονομία γνώρισε υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης. Όμως κατά βάση αυτή ήταν επιφανειακή· επρόκειτο για αριθμητική μεγέθυνση του ΑΕΠ χωρίς πραγματική ανάπτυξη των παραγωγικών πόρων. Η τάση αυτή πρέπει συντονισμένα και συστηματικά να αντιστραφεί. Η αντιμετώπιση των δομικών προβλημάτων της ελληνικής οικονομίας πρέπει να κινηθεί συγχρόνως προς δύο κατευθύνσεις:

α) Προς την επίτευξη της δημοσιονομικής εξυγίανσης και σταθερότητας. Δεδομένου ότι το πρωτογενές πλεόνασμα εξαρτάται κυρίως από τον ρυθμό αύξησης του ΑΕΠ, η επίτευξη υψηλών ρυθμών ανάπτυξης αποτελεί κρίσιμη προϋπόθεση για την επιτυχία του προγράμματος δημοσιονομικής προσαρμογής. Μου είναι γνωστό, πως όσο δεν αρχίζει μια συντονισμένη αναπτυξιακή προσπάθεια από την πλευρά της κυβέρνησης, κυρίως σε θέματα εύκολα και μικρά, που προϋποθέτουν όμως σχέδιο και φανατισμό στην

εφαρμογή κεντρικά από την κυβέρνηση, και τον Πρωθυπουργό, η επίτευξη ρυθμών ανάπτυξης θα ακούγεται σαν ευχή και κοινοτυπία. Η επιμονή μου στο θέμα αυτό, και η προσπάθειά μου να προσεχθεί ως μείζονος και εθνικής σημασίας ο τομέας αυτός της κυβερνητικής δράσης προκαλεί συχνά ψιθύρους στα πρωθυπουργικά επιτελεία και μου έχει κοστίσει αρκετά παραπολιτικά δημοσιεύματα και συχνές πολιτικές απομονώσεις από τις ηγετικές ομάδες. Είναι σύμπτωμα κρίσης να λες τα αυτονόητα και να αντιμετωπίζεσαι σαν να παραδοξολογείς ή να επιδιώκεις κάτι άλλο, ξένο προς αυτά που υποστηρίζεις.

β) Προς τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας, ώστε να αποκατασταθούν οι αναπτυξιακές προοπτικές της. Η κατάρρευση του δανειοδίαιτου μεταπολιτευτικού προτύπου ανάπτυξης μας αναγκάζει να δημιουργήσουμε ένα νέο, ποιοτικά, ριζικά διαφορετικό και αποτελεσματικό. Αυτό το νέο αναπτυξιακό πρότυπο της χώρας οφείλει να στηριχθεί σε τρεις πυλώνες: α)τη βελτίωση της παραγωγικότητας, β)τον προσανατολισμό στις διεθνείς αγορές και γ)την προσέλκυση ξένων επενδύσεων.

Η επίτευξη αυτού του τριπλού στόχου δεν μπορεί να γίνει αύριο. Πρέπει να γίνει σήμερα και να συνεχιστεί τα επόμενα χρόνια. Για αυτό δεν υπάρχει πολιτική για το μέλλον της Ελλάδας, αν δεν στηρίζεται στο σήμερα. Οι πολίτες που έχουν υποστεί την κρίση περιμένουν με αγωνία να τους πούμε τί θα κάνουμε γι αυτούς και τη χώρα σήμερα. Αναμένουν σαφή χρονοδιαγράμματα, μέσα στα οποία θα εφαρμοστούν συγκεκριμένες πολιτικές. Μέσα σε όλα αυτά περιμένουν να δουν που ακριβώς τοποθετείται ο εαυτός τους και οι οικογένειές τους. Συνεπώς, δεν υπάρχει χώρος για φλυαρίες ή για μια αναπτυξιακή μελλοντολογία και, κυρίως, δεν υπάρχει χώρος ούτε χρόνος για να επαναλάβουμε τις γενικότητες που αναμάσησαν επί δεκαετίες πολλές κυβερνήσεις και πολλοί πρωθυπουργοί, δίχως να μπορέσουν να εφαρμόσουν τα περισσότερα από όσα είπαν. α) Αύξηση της παραγωγικότητας: Η αύξηση της συνολικής παραγωγικότητας είναι ο κυριότερος μοχλός της ανάπτυξης. Εμπειρικές μελέτες αλλά και η κοινή λογική δείχνουν ότι η τεχνολογική πρόοδος και οι δαπάνες για έρευνα και ανάπτυξη είναι βασικοί παράγοντες

αύξησης της συνολικής παραγωγικότητας, άρα της ανάπτυξης. Οι παράγοντες αυτοί εξαρτώνται με τη σειρά τους από άλλες παραμέτρους (π.χ. τους διαθέσιμους φυσικούς πόρους, τη συμμετοχή στο διεθνές εμπόριο, την επικοινωνία με τεχνολογικά προηγμένες χώρες). Η κρισιμότερη, όμως παράμετρος είναι η ποιότητα των θεσμών: η εφαρμογή των νόμων, το επίπεδο γραφειοκρατίας, η διαφθορά, η εύρυθμη λειτουργία των αγορών. Σύμφωνα με μετρήσεις του ΟΟΣΑ, αν η Ελλάδα έφερνε τους θεσμούς της στο μέσο επίπεδο των χωρών του, το κατά κεφαλήν εισόδημα θα μπορούσε να αυξηθεί έως και 25%. β) Εστίαση στις διεθνείς αγορές: Ζητούμενο είναι να ξεφύγουμε από τον φαύλο κύκλο του παρελθόντος. Η χαμηλή συνολική παραγωγικότητα και ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας οδηγούσε σε ένα είδος ανάπτυξης στηριγμένο στην κατανάλωση, που με τη σειρά του επιδείνωνε την παραγωγικότητα. Οι μη εμπορεύσιμοι κλάδοι (που χαρακτηρίζονται από μικρότερο ανταγωνισμό και παραγωγικότητα) είχαν την περίοδο 2001-2010 μερίδιο 70% στο ΑΕΠ και συνέβαλαν κατά 69,8% στην ανάπτυξη. Έντονη αύξηση παρατηρήθηκε στις μεταφορές, στο εμπόριο και την εστίαση. Η ύφεση προκαλεί συρρίκνωση των μη εμπορεύσιμων κλάδων (δηλαδή αυτών που εξυπηρετούν μόνο την εγχώρια αγορά δίχως να έχουν τις προϋποθέσεις διείσδυσης στις διεθνείς αγορές). Ωστόσο, η μετατόπιση πόρων προς τους εξαγωγικούς τομείς καθυστερεί λόγω διαρθρωτικών προβλημάτων και, κυρίως, δυσχερειών στη χρηματοδότηση σε όλες τις φάσεις της παραγωγικής διαδικασίας. γ) Ξένες επενδύσεις: Δεδομένης της δυσκολίας να κινητοποιήσουμε εγχώριους πόρους κατά την τρέχουσα συγκυρία, η προσέλκυση ξένων επενδύσεων είναι κρίσιμης σημασίας. Οι ξένες επενδύσεις διαχρονικά είχαν πολύ μικρή συνεισφορά στην ανάπτυξη. Ως ποσοστό του ΑΕΠ κυμάνθηκαν την περίοδο 1970-2010 κάτω του 1%. Όταν το κίνητρο του χαμηλού κόστους εργασίας εξέλιπε, η Ελλάδα κατέστη ουραγός στην προσέλκυση ξένων επενδύσεων μεταξύ των 27 κρατών-μελών της ΕΕ. Ενώ θεωρητικά η ΟΝΕ θα αύξανε τις επενδύσεις, στην Ελλάδα παρέμειναν στάσιμες, εξαιτίας των διαρθρωτικών αδυναμιών, (το 2010 συρρικνώθηκαν στο 0,72% του ΑΕΠ.) Επιπλέον, πλην των εξαγορών ορισμένων ελληνικών τραπεζών από ξένους ομίλους, δεν προχώρησαν στην Ελλάδα σχεδόν καθόλου

οι εξωστρεφείς επενδύσεις. Αντιθέτως, τα προϊόντα και οι υπηρεσίες εξυπηρέτησης της ελληνικής αγοράς ευνοήθηκαν από τις ολιγοπωλιακές δομές πολλών κλάδων της ελληνικής οικονομίας, καθώς και την υπερτίμηση της πραγματικής ισοτιμίας, παράγοντες που αύξαναν τα περιθώρια κέρδους. Οι περισσότερες ξένες επενδύσεις δεν αφορούσαν δημιουργία νέων επιχειρήσεων, αλλά εξαγορά ελληνικών επιχειρήσεων (18,9% και 97,8% πριν και μετά την ONE). Οι απελευθερούμενοι εγχώριοι πόροι σπανίως κατευθύνθηκαν σε άλλες παραγωγικές δραστηριότητες, με αποτέλεσμα απλώς να αλλάζει χέρια η ιδιοκτησία του κεφαλαίου. Οι ξένες επενδύσεις βραχυπρόθεσμα θα συμβάλουν στη χρηματοδότηση των ελλειμμάτων του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών. Για να υπάρξουν, όμως, προϋποθέτουν κατάλληλο κλίμα, δηλαδή ειδικό φορολογικό καθεστώς, θετική στάση της γραφειοκρατίας, τόσο της Διοίκησης όσο και της Δικαιοσύνης, μείωση εργοδοτικών εισφορών (που σχεδιάστηκε στο νέο πρόγραμμα που συμφωνήθηκε με τους δανειστές της χώρας) και κίνητρα για την αξιοποίηση του υπερπροσοντούχου ανθρώπινου δυναμικού που μαστίζεται από την ανεργία ενώ διατίθεται να μπει στη αγορά εργασίας με όρους μισθολογικούς, που θα ενισχύσουν την ανταγωνιστικότητά μας (βλ. κείμενα Γ. Στουρνάρα, 2011, Κ. Αναγνωστόπουλου, 2011).

β. Οι βάσεις της ανάπτυξης

Το νέο πρότυπο πρέπει να είναι εξωστρεφές. Ούτως ή άλλως, οι κλάδοι προϊόντων και υπηρεσιών που προορίζονται για εγχώρια κατανάλωση θα συρρικνωθούν περαιτέρω λόγω της πτώσης των διαθέσιμων εισοδημάτων, πράγμα που θα οδηγήσει σε ταχύτερη αποκλιμάκωση των μισθών και τιμών σε αυτούς τους κλάδους με αποτέλεσμα να απελευθερωθούν διαθέσιμοι πόροι, κεφάλαιο και εργασία, που θα κατευθυνθούν στους εξαγωγικούς κλάδους. Ήδη η ιδιωτική κατανάλωση μειώνεται, εξαιτίας της ύφεσης και της συρρίκνωσης των εισοδημάτων. Ο εξωτερικός τομέας και οι επενδύσεις μπορούν να υποκαταστήσουν μερίδια της κατανάλωσης και του δημόσιου τομέα στο ΑΕΠ, υπό την προϋπόθεση ότι η ελληνική οικονομία θα

μετασχηματιστεί βαθύτατα ως προς την παραγωγική δομή και το θεσμικό πλαίσιο με κύριους άξονες:

- τη ριζική αναμόρφωση του δημόσιου τομέα και στην αναβάθμιση του θεσμικού περιβάλλοντος που επιδρά στην επιχειρηματικότητα και τις επενδύσεις,
- τις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις που ενισχύουν τον ανταγωνισμό και τη διαφάνεια,
- την αναβάθμιση της εκπαίδευσης και τη διασύνδεσή της με την οικονομία,
- τη στροφή στην εξωστρέφεια και τα ποιοτικά προϊόντα υψηλής προστιθέμενης αξίας.

Το σημαντικό για την ανάπτυξη (σημαντικότερο και από το κεφαλαιουχικό απόθεμα) είναι να πραγματοποιηθούν οι θεσμικές εκείνες διαρθρωτικές αλλαγές, οι οποίες θα βελτιώσουν τη συνολική παραγωγικότητα της οικονομίας. Ο ριζοσπαστικός μετασχηματισμός του κράτους αποτελεί τη σημαντικότερη διαρθρωτική αλλαγή προκειμένου να αυξηθεί η συνολική παραγωγικότητα της οικονομίας και να περιοριστούν αντιαναπτυξιακές παράμετροι (πελατοκρατία, διαφθορά, γραφειοκρατία). Εδώ, ωστόσο, πρέπει να προσεχθεί ιδιαίτερα το εξής: η μεταρρύθμιση του κράτους αποτελεί μια μακρά κι επίπονη διαδικασία, η οποία θα περιλάβει τόσο τη Διοίκηση, όσο και τη Δικαιοσύνη. Σε αρκετές περιπτώσεις ή μακρά και επίπονη αυτή διαδικασία προϋποθέτει και την αναθεώρηση του Συντάγματος (βλ. για την αναθεώρηση αυτή και τα σημεία 2δ και 5γ του παρόντος κειμένου) στην κατεύθυνση (ενδεικτικώς) : α) ως προς τη Διοίκηση : Θέσπιση αποκλειστικών προθεσμιών, σχετικά με το χρόνο δράσης της Διοίκησης. Στο άρθρο 101 του Συντάγματος, θα προβλεφθεί, η αρχή της ταχείας και ψηφιακής Διοίκησης, θα θεσπιστεί ειδική παράγραφος περί των αποκλίνουσων προθεσμιών που θα ορίζει ο νομοθέτης εδραζόμενος σε αυτήν και θα καθοριστεί ως συνταγματικό desideratum η εξ αποστάσεως και μόνο σχέση Διοίκησης και διοικουμένων. Καθιέρωση, στο πλαίσιο και του ενωσιακού δικαίου, βέβαια, ειδικών κινήτρων σε ό,τι αφορά τις ξένες επενδύσεις. Η προστασία του χρόνου του διοικουμένου,

του πολίτη, του οικονομικώς ενεργού ανθρώπου επιβάλλει την ταχεία διεκπεραίωση των διοικητικών υποθέσεων για οικονομικό περιεχόμενο, συμβάλλοντας έτσι στην πολυπόθητη ανάπτυξη που αποτελεί το βασικό εργαλείο αντιμετώπισης της ύφεσης. Θέσπιση ειδικού εξαιρετικού καθεστώτος, σε σχέση με τη στελέχωση της δημόσιας διοίκησης από νέα ή και από εξωτερικά στελέχη, με βάση προσόντα και δεξιότητες που έχουμε ανάγκη, προκειμένου το κράτος να ανταποκριθεί στον αναπτυξιακό του ρόλο. Εδώ θα πρέπει να προσεχθεί ιδιαίτερος το εξής: η διοικητική γραφειοκρατία συνηθίζει να «κρύβει» τα ικανά της στελέχη που μαραζώνουν και απαξιώνονται μέσω του εξισωτισμού. Τα στελέχη αυτά, που συνήθως προέρχονται από τις επιμέρους σχολές του Δημοσίου πρέπει να έλθουν στο προσκήνιο καταλαμβάνοντας διευθυντικές θέσεις και αναλαμβάνοντας στα χέρια τους την διοικητική Ανόρθωση της χώρας. Στο άρθρο 101 θα πρέπει να προστεθεί μια τέταρτη παράγραφος, βάση της οποίας θα προβλεφθεί ενιαία για όλη την Διοίκηση προκοινοβουλευτική νομοθετική διαδικασία. β)Ως προς τη Δικαιοσύνη : Ίδρυση Συνταγματικού Δικαστηρίου, με το οποίο θα επιταχυνθεί η απονομή της Δικαιοσύνης και θα αποφεύγονται οι στρεψοδικίες και η αρνησιδικία. Αναθεώρηση των άρθρων 94 και 95 του Συντάγματος, ώστε να μεταφερθούν από το ΣτΕ στα Διοικητικά Εφετεία οι αιτήσεις ακυρώσεως κατά ατομικών διοικητικών πράξεων. Στον ακυρωτικό έλεγχο του ΣτΕ θα παραμείνουν έτσι μόνο οι κανονιστικές πράξεις της Διοίκησης, καθώς και ορισμένες, μείζονος σημασίας, εφέσεις κατά αποφάσεων των Διοικητικών Εφετείων. Αναθεώρηση και του άρθρου 20§1 του Συντάγματος, με την προσθήκη της ταχείας απονομής της Δικαιοσύνης, ως βασικής συνιστώσας της αποτελεσματικότητας της, ειδικά για υποθέσεις με οικονομικό-επενδυτικό ενδιαφέρον. Θέσπιση δυνατοτήτων για ειδική διεξοδική εκδίκαση κατά απόλυτη προτεραιότητα όλων των υποθέσεων με αναπτυξιακό περιεχόμενο, ούτως ώστε η ολοκληρωτική εκδίκαση των σχετικών ενστάσεων/προσφυγών να μην ξεπερνά τους έξι μήνες σε κάθε περίπτωση, οριοθέτηση των αρμοδιοτήτων της Δικαιοσύνης ως προς την προστασία του περιβάλλοντος κ.λπ. Είναι, βέβαια, φανερό πως αυτή η παρέμβαση θα μπορεί να ολοκληρωθεί το 2014! Η Ελλάδα , όμως, δεν έχει την πολυτέλεια να μιλά για το αύριο δίχως

να καταπιαστεί με το σήμερα. Η χώρα μας δεν έχει άλλο χρόνο, οι ανάγκες δεν μπορούν να περιμένουν. Απαιτείται άμεση δράση ως προς τις αναπτυξιακές της πολιτικές και συγκεκριμένα: Όποια μελέτη κι αν συμβουλευτεί κανείς (π.χ. Mc Kinsey and Company-Athens Office 2011, Greece 10 years ahead), με όποιον λογικό άνθρωπο, έλληνα ή αλλοδαπό, συζητήσει θα αποκομίσει το σταθερό συμπέρασμα, πως η χώρα μας πρέπει τώρα, το 2012, να κινητοποιήσει τις δυνάμεις της στην ανάπτυξη των τομέων δραστηριότητας ως προς τις οποίες διαθέτει ζώσα εμπειρία. Κι όλοι συμφωνούν πως ο τουρισμός, η ενέργεια, η αγροτική οικονομία, η βιομηχανία τροφίμων, το εμπόριο, οι κατασκευές, φυσικά μαζί με τη ναυτιλία αποτελούν την κινητήρια δύναμη της ελληνικής οικονομίας. Η έρευνα και η τεχνολογία, η σύνδεση της εκπαίδευσης με την οικονομία, η καινοτομία, η συνολική αναδιάρθρωση του ελληνικού κράτους κ.λπ. αποτελούν μείζονες αναπτυξιακούς στόχους, οι οποίοι όμως αφορούν το απώτερο μέλλον της χώρας.

Άλλα ενδεικτικά μέτρα και διαρθρωτικές αλλαγές που πρέπει να προωθηθούν σχετίζονται με:

- την θέσπιση πάγιου, δίκαιου και λειτουργικού φορολογικού συστήματος,
- την απλοποίηση και επιτάχυνση της έγκρισης των επενδυτικών σχεδίων,
- την περάτωση του κτηματολογίου,
- την αξιοποίηση της αδρανούς δημόσιας περιουσίας,
- την αναθεώρηση του περιβαλλοντικού και χωροταξικού πλαισίου, ώστε να στηριχθεί η ανάπτυξη χωρίς εκπτώσεις από τα διεθνώς ισχύοντα,
- την προαγωγή των συμπράξεων πανεπιστημίων και επιχειρήσεων στο πεδίο των καινοτομιών και της έρευνας.

Εδώ να προσεχθεί το εξής: η αναφορά μου στο «δίκαιο φορολογικό σύστημα» δεν θα γινόταν, αν δεν είχε εγκριθεί από τη Βουλή το νέο πρόγραμμα. Κι αυτό διότι δεν θέλω να συμμετάσχω στη σχετική συζήτηση, με ένα «κλισέ» της μεταπολίτευσης, που αποτελεί το κατ' εξοχήν παράδειγμα της απόστασης λόγων και έργων που χαρακτηρίζει το ελληνικό πολιτικό σύστημα. Παρουσίαση ορισμένων ενδεδειγμένων αλλαγών στο φορολογικό μας σύστημα, είχα κάνει ήδη από τον Μάρτιο του 2009 (π.χ. κατάργηση του

Κώδικα Βιβλίων και στοιχείων, εκ νέου χρήση των αντικειμενικών κριτηρίων που είχε θεσπίσει ο Αλ. Παπαδόπουλος κ.λπ.). Ωστόσο, η συμπερίληψη ορισμένων πολύ βασικών εργαλείων για τη λειτουργία των σχετικών αρμόδιων μηχανισμών του ελληνικού κράτους συμπεριλαμβάνονται στο νέο πρόγραμμα που συμφώνησε η χώρα με τους δανειστές της. Άρα, η αναφορά στο «δίκαιο φορολογικό σύστημα» έχει όλες τις δυνατότητες το 2012 να πάρει σάρκα και οστά.

Ας προσπαθήσουμε σε όλα αυτά, σημασία, όμως, έχει πως για την υπέρβαση της παρούσας δραματικής ύφεσης, χρειαζόμαστε επείγοντως την αναθέρμανση της παραγωγικής δραστηριότητας τώρα αμέσως, το 2012. Οι περικοπές των δημοσίων δαπανών θα επιστρέψουν χρήματα στον έλληνα φορολογούμενο το 2012 για τελευταία χρονιά. Ό,τι είχαμε να περισώσουμε εξαντλείται φέτος. Από εκεί και πέρα για τη διατήρηση των κοινωνικών μας υποδομών (στην υγεία, στην πρόνοια, στην παιδεία, στην αυτοδιοίκηση, στην οικονομία), καθώς και για την καταπολέμηση της ανεργίας χρειαζόμαστε ανάπτυξη. Ανάπτυξη και πάλι ανάπτυξη. Οι τομείς, λοιπόν, στους οποίους πρέπει να κατευθύνουμε την αναπτυξιακή δράση της ελληνικής πολιτείας είναι αυτοί που προαναφέρθηκαν (τουρισμός, ενέργεια, αγροτική οικονομία, βιομηχανία τροφίμων, εμπόριο, κατασκευές, ναυτιλία). Και ως προς αυτούς πρέπει να οργανώσουμε καλύτερα τη συνάντηση του κράτους με την οικονομία. Η οικονομική διακυβέρνηση (καλύτερα η οικονομική κυβέρνηση) για την Ελλάδα του 2012, κατά τη γνώμη μου συνοψίζεται στα εξής :

α) Ο Πρωθυπουργός προεδρεύει κυβερνητικής επιτροπής, στην οποία συμμετέχουν όλοι οι υπουργοί που εκτελούν τμήματα του προγράμματος ΕΣΠΑ. Η υπό τον Πρωθυπουργό αυτή λειτουργία είναι η μόνη που μπορεί να εξασφαλίσει ταχείς ρυθμούς στην εκταμίευση των σχετικών κονδυλίων. Με δεδομένη την τρέχουσα επενδυτική άπνοια, τα κονδύλια του ΕΣΠΑ μπορούν να συνεισφέρουν σημαντικά στην επανεκκίνηση της οικονομίας. Οι αποφάσεις της ΕΕ του Ιουλίου 2011 για την εφαρμογή ενός «Ευρωπαϊκού Σχεδίου Μάρσαλ» για την Ελλάδα, εφόσον εφαρμοστούν, δύνανται να επιφέρουν σημαντικές μεταβολές στα χαρακτηριστικά των ευρωπαϊκών ενισχύσεων,

ξεπερνώντας στρεβλώσεις του παρελθόντος. Το σχέδιο προβλέπει τη διευκόλυνση της εκταμίευσης κοινοτικών πόρων μέσω του ΕΣΠΑ με αντίστοιχη μείωση ή και χρονική μετάθεση της εθνικής συμμετοχής στη χρηματοδότηση των επενδυτικών σχεδίων. Επιπροσθέτως, μεταβάλλει τη φιλοσοφία των προς χρηματοδότηση προγραμμάτων, ώστε να προκρίνονται δράσεις οι οποίες ενισχύουν την ανάπτυξη και την ανταγωνιστικότητα. Είναι πέραν κάθε λογικής, η διοίκηση να αδρανεύει, ενώ τα χρήματα υπάρχουν και «κάθονται». Ως Υπουργός έκανα πολλές και επίπονες προσπάθειες, που σταμάτησαν στη γραφειοκρατία, στις πολλές διοικητικές απαιτήσεις και στο φόβο έναντι των κατηγοριών για διαφθορά. Η η προσπάθεια αυτή θα αναληφθεί από τον Πρωθυπουργό ή δεν θα γίνει τίποτε.

β) Αντίστοιχη επιτροπή για την ανταγωνιστικότητα στη οποία προεδρεύει επίσης ο Πρωθυπουργός. Η κατά τα πρότυπα των Ολυμπιακών Αγώνων αυτή λειτουργία της κυβέρνησης είναι η μόνη που μπορεί να οδηγήσει σε ταχύρυθμη λειτουργία των οργάνων της Διοίκησης, από τα οποία εξαρτάται η αναθέρμανση της οικονομίας, κατά βάση στους τομείς που προαναφέρθηκαν. Ο Υπουργός Δημόσιας Διοίκησης, στο πλαίσιο του ανωτέρου στρατηγικής σημασίας σχήματος, συντονίζεται διμερώς, υπό την διαρκή προεδρία του Πρωθυπουργού, με τον Υπουργό Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, Τουρισμού, Ενέργειας και Περιβάλλοντος, Ανάπτυξης, Εμπορίου και Ναυτιλίας, προκειμένου να αρθούν όλα τα γραφειοκρατικά εμπόδια, ώστε να προωθηθούν οι σχετικές οικονομο-κοινωνικές λειτουργίες και να αναθερμανθεί η οικονομία. Ενδεικτικά αναφέρονται ορισμένες αποφάσεις που πρέπει να ληφθούν αμέσως, διότι μέσα από αυτές προκύπτει ο τρόπος που πρέπει να δουλέψουμε εδώ και τώρα. Με αυτές τις ενδεικτικές προτάσεις προσπαθούμε να αλλάξουμε μέθοδο πολιτικής δουλειάς. Τα κόμματα και οι κυβερνήσεις να αποκτήσουν νέο υπόδειγμα πολιτικής δράσης και συγκεκριμένα:

- Σε όλες τις αδειοδοτήσεις τίθενται ταχείες προθεσμίες, εβδομάδων ή μηνών. Οι αδειοδοτήσεις ειδικότερα στο πεδίο του τουρισμού και των σχετικών με αυτόν επαγγελμάτων, ή αγροτικής ανάπτυξης επιταχύνονται κατά το μέγιστο δυνατό, ανά δραστηριότητα και τόπο. Ένα πρόσφατο

παράδειγμα νέου επιχειρηματία, ο οποίος ζητά άδεια για νέα καλλιέργεια μοναδικού προϊόντος της ελληνικής γης έχοντας διαρρυθμίσει και την εξαγωγή του και περιμένει τέσσερα χρόνια να αδειοδοτηθεί!!! Οι ημερομηνίες αυτές ελέγχονται ως προς την τήρησή τους από την αρμόδια κυβερνητική επιτροπή, το Υπουργικό Συμβούλιο και την αρμόδια επιτροπή της Βουλής. Το δεύτερο πρόγραμμα περιέχει σε αρκετές περιπτώσεις της διοικητικής δράσης σχετικές προβλέψεις, αλλά θα χαθεί χρόνος έως την εφαρμογή του, αφού προϋποθέτει τη δημιουργία σχετικών επιτροπών και στη συνέχεια την εφαρμογή των προτάσεών τους.

- Ο χρόνος εκπόνησης μελετών ελαχιστοποιείται με γρήγορες νομοθετικές και διοικητικές παρεμβάσεις.
- Οι περιοχές της χώρας με τους περισσότερους άνεργους και με οικονομική καχεξία μεγαλύτερης έντασης προτιμούνται, λ.χ στην εφαρμογή διευρυνμένων ενεργειακών προγραμμάτων.
- Σε όλους τους αγροτικούς δήμους μετατάσσονται αμέσως οι υπάλληλοι των αγροτικών διευθύνσεων των περιφερειών και αυτοί αναλαμβάνουν τον επαναπροσανατολισμό των αγροτών ή όσων θέλουν να κάνουν έναρξη αγροτικών δραστηριοτήτων σε νέες προσοδοφόρες και εξαγωγικές γεωργικές και κτηνοτροφικές δραστηριότητες. Πολύ γρήγορα θα αποδειχτεί, πως ο τομέας αυτός εμπεριέχει και τη λύση σε ό,τι αφορά το πρόβλημα της ανεργίας που αντιμετωπίζει η Ελλάδα και οι πολίτες της αυτή την εποχή. Οι αδειοδοτήσεις για ύδρευση κ.λπ. δίδονται σχεδόν αυτόματα.
- Ειδικά φορολογικά κίνητρα παρέχονται στις επιχειρήσεις που επενδύουν στην Ελλάδα, εφόσον απασχολούν έλληνες εργαζόμενους. Τα φορολογικά κίνητρα κατοχυρώνονται νομοθετικά, θα κατοχυρωθούν και με την αναθεώρηση του Συντάγματος, γίνονται ως προς αυτά οι κατάλληλες συνεννοήσεις με την Ε.Ε. και μπορούν να φθάσουν έως και την ολοσχερή φοροαπαλλαγή, για κάποιο συγκεκριμένο χρονικό διάστημα.
- Ειδικές ρυθμίσεις, στο πλαίσιο της προηγούμενης πολιτικής θεσπίζονται για την πρόσληψη υπερπροσόντουχων ανέργων, που αποτελούν μια θετική

ιδιαιτερότητα της Ελλάδας στο πλαίσιο του αγώνα για την αναθέρμανση της οικονομίας.

- Εντοπίζονται και καταστέλλονται οι εναρμονισμένες πρακτικές κυρίως εισαγωγικών επιχειρήσεων, που κρατούν υψηλές τιμές βασικών προϊόντων super-market. Πρέπει να λάβει τέλος η κερδοσκοπία ορισμένων που «βγάζουν λεφτά», με παράνομο τρόπο, ενώ η χώρα αγωνίζεται να μην γονατίσει.
- Μειώνονται οι εργοδοτικές εισφορές, πρωτίστως με την περικοπή εκείνων των ποσοστών τους, που θεσπίστηκαν υπέρ ορισμένων αμφίβολης χρησιμότητας νομικών προσώπων του δημοσίου (η πρόβλεψη αυτή του νέου προγράμματος πρέπει να εφαρμοστεί με συνέπεια). Τη θέση αυτή υποστηρίζω σταθερά από το 2010. Αν είχε τότε πάρει σάρκα και οστά, δεν θα φθάναμε σήμερα στο προβληματικό, από πλευράς ουσίας, ενδεχόμενο της κατάργησης του ΟΕΚ και της Εργατικής Εστίας. Στις εργασιακές σχέσεις οι σχετικές ρυθμίσεις του δεύτερου προγράμματος θα ήταν διαφορετικές, αν δεν είχε διακοπεί βίαια η μεταρρύθμισή τους, τον Σεπτέμβριο του 2010.
- Το ήμισυ, ωστόσο, των απαιτούμενων μέτρων αφορά τη ρευστότητα στην αγορά, την οποία πρέπει να παρέχουν οι τράπεζες μετά την χρηματοδότηση της Ελλάδας, βάσει του νέου προγράμματος.
- Πραγματική και άμεση, επίσης, τόνωση της ρευστότητας στην αγορά θα αποτελέσει και η πληρωμή όλων των καθυστερημένων οφειλών του δημοσίου προς τους προμηθευτές του, αλλά και των καθυστερημένων οφειλών από ΦΠΑ. Η βεβαιότητα για αυτή τη μορφή της ρευστότητας προκύπτει από τις σχετικές χρονοδιαγεγραμμένες προβλέψεις του νέου προγράμματος.

ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΧΤΥΠΟΥΝ ΕΔΩ ΚΑΙ ΚΑΙΡΟ ΟΙ ΚΑΜΠΑΝΕΣ ΤΟΥ ΚΙΝΔΥΝΟΥ. Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΘΑ ΑΠΟΦΕΥΧΘΕΙ ΜΟΝΟ ΑΝ ΒΑΣΕΙ ΟΛΩΝ ΑΥΤΩΝ ΠΟΥ ΠΡΟΗΓΗΘΗΚΑΝ -Η ΒΑΣΕΙ ΚΑΠΟΙΩΝ ΑΛΛΩΝ ΚΑΤΑΛΛΗΛΟΤΕΡΩΝ ΚΑΙ ΦΤΩΧΟΤΕΡΩΝ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ- ΔΙΑΜΟΡΦΩΘΕΙ ΕΝΑ ΠΕΝΤΑΕΤΕΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΣΤΑΘΕΡΟΠΟΙΗΣΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΠΟΥ ΘΑ ΑΡΧΙΣΕΙ ΝΑ ΕΦΑΡΜΟΖΕΤΑΙ ΤΩΡΑ!

5. Για την ανασύνταξη του κοινωνικού κράτους

α. Ένα σύστημα σε κρίση επιβίωσης

Η ακραία δημοσιονομική κρίση, ανάμεσα στα άλλα, έφερε στα όρια της κατάρρευσης το σύνολο του κοινωνικού κράτους στην Ελλάδα, αναδεικνύοντας τις αδυναμίες δεκαετιών. Η προσπάθεια των τελευταίων ετών επικεντρώθηκε στη διάσωσή του μέσα από την εξοικονόμηση πόρων και την καταπολέμηση της σπατάλης. Οι περιορισμένες δυνατότητες του τακτικού προϋπολογισμού να συνδράμει, άφησε ανοιχτή μονάχα την επιλογή της αναχρηματοδότησης του συστήματος από τους υφιστάμενους πόρους, με την καλύτερη αξιοποίησή τους. Ταυτόχρονα έγινε επιτέλους κατανοητό και κοινά παραδεκτό ότι η Υγεία, η Πρόνοια και η Κοινωνική Ασφάλιση είναι άμεσα συνδεδεμένα μεταξύ τους δημόσια αγαθά, καθώς αφενός μεν συγκροτούν το ίδιο το κοινωνικό κράτος με τη στενή του έννοια, αφετέρου δε μοιράζονται μεταξύ τους κοινούς διοικητικούς μηχανισμούς και πόρους. Υπό αυτό το πρίσμα, είναι απαραίτητη η ενοποίηση των δομών και λειτουργιών τους υπό τη σκέπη ενός επιτελικού υπουργείου. Αυτό θα επιτρέψει την αποτελεσματικότερη διαχείριση των κοινωνικών υποθέσεων, αλλά και την εξοικονόμηση σημαντικών πόρων με τον περιορισμό του διοικητικού κόστους. Η εξοικονόμηση αυτή είναι ιδιαίτερα σημαντική, καθώς θα αποτελέσει τη βάση για την αναχρηματοδότηση της κοινωνικής πολιτικής στη δυσμενή δημοσιονομική συγκυρία που διανύει η χώρα. Την πρόταση αυτή διατύπωσα στην ευρωπαϊκή επιτροπή και έγινε ήδη μέρος του νέου προγράμματος. Ταυτοχρόνως, έγινε δεκτή η πρόταση μου, όλα τα ταμεία (οι κλάδοι υγείας τους) να υπαχθούν στον ΕΟΠΥΥ. Αυτές οι δύο κρίσιμες θεσμικές επιλογές πρέπει να ψηφιστούν από την Βουλή τώρα και να εφαρμοστούν τον Ιούνιο. Είναι κρίμα, ωστόσο, να χρειάζεται να μεσολαβούν οι εταίροι μας για να κάνουμε όσα οφθαλμοφανή έπρεπε να έχουν γίνει εδώ και χρόνια. Θυμίζω,

πως την αλλαγή αυτή πρότεινα στον Πρωθυπουργό Γ. Παπανδρέου, ευθύς ως με όρισε Υπουργό Υγείας.

Η ασφαλιστική μεταρρύθμιση του 2010 αποτέλεσε την πρώτη σημαντική μεταρρύθμιση στο πλαίσιο της κρίσης. Είναι χαρακτηριστικό ότι το τελευταίο τρίμηνο του 2009 απαιτήθηκε η έκτακτη χρηματοδότηση των ασφαλιστικών ταμείων με 2,5 δισ. ευρώ και αυτό υπό συνθήκες που ακόμη δεν είχαν εκδηλωθεί στα ακραία τους όρια, με ανεργία σχεδόν στο μισό από όσο καταγράφεται το 2011. Η πρόβλεψη για την ανάγκη έκτακτης χρηματοδότησης το 2011 με τα τότε δεδομένα έφτανε τα 5 δισ. ευρώ, ανέφικτο για έναν τόσο στενά πιεζόμενο τακτικό προϋπολογισμό. Ξεπερνώντας την αναποφασιστικότητα δεκαετιών, η Ελλάδα αναμόρφωσε το ασφαλιστικό της σύστημα με τρόπο καθολικό και με άξονα τον εξορθολογισμό και τη βιωσιμότητά του. Η πληθώρα των ταμείων έδωσε τη θέση της σε τρία βασικά και δύο μικρότερα ταμεία κύριας ασφάλισης, καταργώντας την ανώφελη πολυδιάσπαση. Οι εισφορές και οι παροχές ανασχεδιάστηκαν με βάση αναλογιστικές μελέτες με στόχο την ενιαία αντιμετώπιση των ασφαλισμένων, αλλά και την μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα του συστήματος. Οι μελέτες που έγιναν σε συνεργασία με την Διεθνή Οργάνωση Εργασίας και αξιολογήθηκαν από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατέδειξαν τη βιωσιμότητα του συστήματος έως και το 2050, ευθυγραμμίζοντάς το με τα ανθεκτικότερα ευρωπαϊκά συστήματα κοινωνικής ασφάλισης.

Στον τομέα της υγείας, τα νοσοκομεία του ΕΣΥ στο τέλος του 2009 είχαν ένα συνολικό χρέος 6,8 δισ. ευρώ ενώ συνέχιζαν να παράγουν ετησίως ελλείμματα που επέτειναν τα δημοσιονομικά βάρη της χώρας. Δύο χρόνια αργότερα και χάρη στις προσπάθειες που καταβλήθηκαν, η συντριπτική πλειονότητα των νοσοκομείων της χώρας έχουν ξεπληρώσει τις οφειλές τους έως και το 2010. Ο ρυθμός αποπληρωμής για το 2011 φτάνει έως και το πρώτο εξάμηνο κατά μέσο όρο, βελτίωση εντυπωσιακή αν αναλογιστούμε ότι το 2009 το σύστημα χρωστούσε ακόμη οφειλές του 2005. Και όλα αυτά ενώ ο προμηθευτικός προϋπολογισμός του ΕΣΥ έπεσε από τα 3 δισ. του 2009 στα 2,4 δισ. το 2011.

Αυτή η μείωση κατά 20% των δαπανών έρχεται σε μια στιγμή κατά την οποία το σύστημα εξυπηρετεί 30% περισσότερους πολίτες από όσους το 2009!

Στον τομέα της φαρμακευτικής δαπάνης, το ξέσπασμα της κρίσης βρήκε το ελληνικό δημόσιο να διαθέτει ετησίως 5,6 δισ. ευρώ, δηλαδή δύο φορές περισσότερα απ' ό,τι χώρες με τον ίδιο πληθυσμό, όπως το Βέλγιο και η Πορτογαλία. Το 2011 η δημόσια φαρμακευτική δαπάνη έκλεισε στα 3,750 δισ. ευρώ, μειωμένη κατά 35% σε σχέση με το 2009. Για να γίνει αυτό απαιτήθηκαν δυναμικές παρεμβάσεις στο χώρο του φαρμάκου. Αναδιευθετήθηκαν προς τα κάτω όλα τα ποσοστά κέρδους των εμπλεκόμενων (φαρμακοβιομηχανίας, φαρμακοποθηκών, φαρμακοποιών), αξιοποιήθηκαν στο έπακρο τα περιορισμένα αλλά εντέλει αποτελεσματικά μέσα ελέγχου (ηλεκτρονική σάρωση συνταγών και ηλεκτρονική συνταγογράφηση στο 50% των εκδιδόμενων συνταγών) και κυρίως ασκήθηκε μετά από πολλά χρόνια τιμολογιακή πολιτική. Μάλιστα, η σχετική αρμοδιότητα μεταφέρθηκε στο Υπουργείο Υγείας, τερματίζοντας έναν ανορθολογισμό δεκαετιών που ήθελε το Υπουργείο Ανάπτυξης να τιμολογεί και τα Υπουργεία Υγείας και Εργασίας να εφαρμόζουν. Στη διάρκεια του 2011 το Υπουργείο Υγείας προχώρησε σε τρεις υποκοστολογήσεις φαρμάκων εκδίδοντας δελτία τιμών των Μάιο, τον Αύγουστο και τον Δεκέμβριο. Τέλος, και σε ό,τι αφορά τη νοσοκομειακή δαπάνη φαρμάκων, για πρώτη φορά στην ιστορία του ελληνικού Δημοσίου διενεργήθηκαν ηλεκτρονικοί πλειστηριασμοί με εντυπωσιακά αποτελέσματα: το ΕΣΥ προμηθεύτηκε φάρμακα προϋπολογισθείσας αξίας άνω των 100.000.000 ευρώ, ξοδεύοντας λίγο περισσότερο από 20.000.000 ευρώ (80% κάτω από το αντίστοιχο κόστος του 2010).

β. Χρόνιες παθολογίες και νέες προκλήσεις

Οι κοινωνικές δαπάνες στην Ελλάδα ανέρχονται περίπου στο 25% του ΑΕΠ, όσο περίπου και στις λοιπές χώρες της ευρωζώνης. Παρ' όλα αυτά, το ποσοστό της φτώχειας στη χώρα υπερβαίνει σημαντικά τον μέσο όρο της ευρωζώνης

φτάνοντας σχεδόν το 20%. Η συμμετοχή των ιδιωτών στο κόστος της περίθαλψης είναι η υψηλότερη στην Ευρώπη. Οι προνοιακοί θεσμοί είναι αναιμικοί ή υπολειτουργούν. Ακόμη και σήμερα, το βάρος της κοινωνικής προστασίας πέφτει κατά κύριο λόγο στην οικογένεια. Τα χρήματα του φορολογούμενου, δηλαδή, δεν φθάνουν στους δικαιούχους, παρά τις προσπάθειες των δύο τελευταίων ετών. Χάνονταν στη διαδρομή κι ακόμα δεν έχουμε ανατρέψει τελείως αυτή την κατάσταση. Το φαινόμενο αυτής της κακοδιοίκησης και της διαφθοράς περιορίζεται, αλλά παραμένει η ανάγκη για διοικητικό εξορθολογισμό χάριν των πολιτών.

Όλα τα δεδομένα δείχνουν, λοιπόν, ότι η αξιοποίηση των διατιθέμενων πόρων απέχει πολύ από το να είναι ικανοποιητική. Στο δείκτη αποτελεσματικότητας των δαπανών για την καταπολέμηση της φτώχειας η Ελλάδα κατατάσσεται μεταξύ των ουραγών της Ε.Ε. Το κοινωνικό κράτος στη χώρα υπονομεύουν μάστιγες όπως η απάτη (π.χ. οι 60.000 μη απογραφέντες «συνταξιούχοι» του ΙΚΑ), οι καταχρήσεις στην παροχή αναπηρικών συντάξεων, η μεγάλη εισφοροδιαφυγή, η ύπαρξη των λεγόμενων «ευγενών» ταμείων που χορηγούν υψηλές συντάξεις χωρίς αντίστοιχες εισφορές, η υπερβολική ακόμη συνταγογράφηση φαρμάκων, η λειτουργία ορισμένων νοσοκομείων με πληρότητα κάτω του 50%, η συνεχιζόμενη σε μικρότερη βάση υπερτιμολόγηση αναλώσιμων ιατρικών υλικών και συσκευών, η ανάγκη ολοκλήρωσης των συστημάτων ελέγχου, διοίκησης και οργάνωσης, κ.ο.κ.

Αλλά και σε οικουμενικό επίπεδο, οι αλλαγές που σημειώθηκαν κατά τις τελευταίες δεκαετίες στο κοινωνικό και οικονομικό περιβάλλον μάς θέτουν ενώπιον πρωτόγνωρων προβλημάτων. Η ανάπτυξη της μεταβιομηχανικής κοινωνίας, η οικονομία των υπηρεσιών και της γνώσης, η παγκοσμιοποίηση δημιουργούν ανάγκες, οι οποίες δεν μπορούν να καλυφθούν από τα παραδοσιακά σχήματα της θεσμοθετημένης κοινωνικής προστασίας. Οι κοινωνικές μεταβολές, η δραματική αλλαγή των δημογραφικών δεδομένων και οι νέες μορφές που παίρνει ο θεσμός της οικογένειας απαιτούν τον αναπροσανατολισμό του σύγχρονου κράτους προνοίας. Οι ευμετάβλητες

εργασιακές σχέσεις εκθέτουν τις ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού σε νέους κινδύνους. Απέναντι σ' όλα αυτά, τόσο στην Ευρώπη όσο και στην Ελλάδα, πολιτική και οικονομία δεν έχουν ακόμη ολοκληρωμένη απάντηση. Χαρακτηριστικό της συγκυρίας είναι η γενική ρευστότητα και ασάφεια. Το μόνο βέβαιο είναι ότι ο ρόλος της κοινωνικής προστασίας οφείλει να επαναπροσδιοριστεί. Το κοινωνικό κράτος, με την ευρεία του έννοια, καλείται να πάρει νέα μορφή.

Το νέο κοινωνικό κράτος που ζητούμε να οικοδομήσουμε πρέπει να διακρίνεται από πνεύμα παροχής ίσων ευκαιριών. Έμφαση πρέπει να δοθεί στην ίση πρόσβαση σε δημόσια αγαθά υψηλής ποιότητας (δημόσια παιδεία, υγεία), στο δίκαιο φορολογικό σύστημα και την καταπολέμηση της φοροδιαφυγής, στην ανακατανομή κοινωνικών δαπανών προς όφελος όσων τις έχουν πράγματι ανάγκη. Το ζητούμενο είναι να εξοικονομήσουμε πόρους από τη φοροδιαφυγή, τη σπατάλη στις ΔΕΚΟ και την τοπική αυτοδιοίκηση, ώστε να τους διαθέσουμε σε επιδόματα ανεργίας μεγαλύτερης διάρκειας και στην επανεκπαίδευση των εργαζομένων. Προτεραιότητά μας στον αγώνα κατά της φτώχειας πρέπει να καταστεί η θεσμοθέτηση του ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος, κατά το πρότυπο των λοιπών ευρωπαϊκών χωρών.

Με το μετασχηματισμό του κοινωνικού κράτους πρέπει να επιτύχουμε ένα αποφασιστικό άλμα στον τομέα της αποτελεσματικότητας. Η πολιτική μας πρέπει να απευθύνεται σε εκείνους που την έχουν πραγματικά ανάγκη. Επί παραδείγματι, τον Μάρτιο θα ολοκληρωθεί από το Υπουργείο Υγείας η κατάρτιση του εθνικού καταλόγου των δικαιούχων επιδομάτων, με ψηφιακό τρόπο. Με μόνο την αποφυγή των διπλοεγγραφών και των λοιπών μορφών των πελατειακών σχέσεων και της διαφθοράς αναμένεται εξοικονόμηση 250εκ. ευρώ! Οι πόροι που διατίθενται, πρέπει λοιπόν να διατίθενται δίκαια και να αποδίδουν στην πράξη. Ξεκινώντας από τη διαπίστωση ότι τα οριζόντια μέτρα στήριξης, που ως τώρα λαμβάναμε, αποδείχτηκαν παθητικά και ανεπαρκή, η κοινωνική πολιτική που θα σχεδιάσουμε στο μέλλον οφείλει να είναι ενεργητική και στοχευμένη.

Το νέο κοινωνικό πρότυπο πρέπει να ανταποκρίνεται στις ανάγκες που προκύπτουν ή θα προκύψουν στην αγορά εργασίας. Η επιζητούμενη μετακίνηση μεγάλου μέρους του εργατικού δυναμικού από κλάδους εσωστρεφείς προς κλάδους που παράγουν εξαγωγίμα αγαθά και υπηρεσίες, αν αφεθεί εξ ολοκλήρου στις δυνάμεις της αγοράς, αναμένεται να έχει ως αποτέλεσμα υψηλή μεταβατική ανεργία. Η παρέμβαση του κράτους και των κοινωνικών εταίρων είναι επομένως κρίσιμη. Μαθήματα μπορούμε να αντλήσουμε από τη διεθνή εμπειρία. Από το σκανδιναβικό κοινωνικό πρότυπο λ.χ. που συνδυάζει την ευελιξία στην αγορά εργασίας με την ασφάλεια και την προστασία του εργαζομένου. Ή από τον τρόπο με τον οποίο αντιμετώπισαν οι Γερμανοί την κρίση της περιόδου 2008-2009: μέσω της πρόσκαιρης μείωσης των ωρών εργασίας και, αντίστοιχα, του μισθού, χωρίς απολύσεις και με μέτρα του κράτους για την ενίσχυση της απασχόλησης, όπως η μείωση εισφορών της κοινωνικής ασφάλισης (μέτρο που δυστυχώς έπρεπε να φθάσουμε στα όρια της πτώχευσης για να αποφασίσουμε την εφαρμογή του, με παρέμβαση των δανειστών της χώρας και συμπερίληψη του στο δεύτερο πρόγραμμα).

Η διεθνής πείρα δείχνει ότι σε χώρες όπως αυτές της Λατινικής Αμερικής, οι οικονομικές κρίσεις της δεκαετίας του '80 διήρκησαν πολύ, διότι οι κοινωνικές ομάδες προσπάθησαν να επιρρίψουν το κόστος της κρίσης η μία στην άλλη, σε μια ατμόσφαιρα κοινωνικής σύγκρουσης. Αντίθετα, στις χώρες της Ν.Α. Ασίας η κρίση της δεκαετίας του '90 διήρκησε λίγο, διότι οι κοινωνικές ομάδες ήρθαν σε συνεννόηση μεταξύ τους υπό το συντονισμό του κράτους και μοιράστηκαν το κόστος της κρίσης σε κλίμα συναίνεσης.

Το βέβαιο είναι το κράτος οφείλει να πάψει πλέον να επιδιώκει την επίτευξη κοινωνικών στόχων με προσλήψεις στο Δημόσιο, με ίδρυση κρατικών επιχειρήσεων και φορέων κ.ο.κ. Τέτοιες απόπειρες μας οδήγησαν κατά το παρελθόν σε διασπάθιση πόρων και επέτειναν την υπερχρέωση της χώρας. Όμως πλην σπάνιων εξαιρέσεων, το κράτος απέτυχε ιστορικά κάθε φορά που θέλησε να δραστηριοποιηθεί ως επιχειρηματίας. Ο κρίσιμος και

αναντικατάστατος ρόλος του κράτους είναι άλλος: να εξασφαλίζει όρους υγιούς ανταγωνισμού, να θέτει προδιαγραφές ποιότητας και ασφάλειας, να προστατεύει το περιβάλλον, να εποπτεύει τις αγορές, ιδίως εκείνες του χρηματοπιστωτικού και ασφαλιστικού τομέα. Και, βεβαίως, να συντηρεί ένα επαρκές δίκτυο κοινωνικής προστασίας για όσους το έχουν ανάγκη.

γ. Προς ένα νέο πρότυπο κοινωνικής πολιτικής

Διεθνώς τα παραδοσιακά συστήματα κοινωνικής πολιτικής έχουν κλείσει τον ιστορικό τους κύκλο. Οι ποικίλες μεταλλάξεις τους δεν απέδωσαν τα αναμενόμενα. Ο κρατισμός εκτόξευσε το κόστος χωρίς να διασφαλίσει την ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών. Ο απόλυτος εκφιλελευθερισμός επίσης δεν έδωσε λύσεις. Όπου εφαρμόστηκε, περιορίσε μεν το κόστος, αλλά οδήγησε και σε απαράδεκτη διόγκωση των ανισοτήτων. Ο «τρίτος δρόμος», με την υιοθέτηση ορισμένων δημοφιλών πλευρών του φιλελευθερισμού, μετατόπισε το κέντρο βάρους του συστήματος προς το ίδιο το άτομο.

Το νέο πρότυπο κοινωνικής πολιτικής που αναζητούμε οφείλει να στηριχθεί στα διαθέσιμα δεδομένα. Πρέπει να ανταποκρίνεται στις ιδιαιτερότητες της ελληνικής κοινωνίας, αλλά και να συνυπολογίζει τις ευρωπαϊκές εξελίξεις. Να καλύπτει τις κοινωνικές ανάγκες, αλλά και να συντονίζεται με το νέο αναπτυξιακό πρότυπο της χώρας. Στο επίκεντρό του βρίσκεται η αρχή ότι αποστολή του κράτους είναι να προστατεύει τους πολίτες από τη μακρά έκθεσή τους στους κινδύνους του κοινωνικού αποκλεισμού. Ο μακροχρόνιος εγκλωβισμός μεγάλων μερίδων του πληθυσμού στην ανέχεια και την ανεργία δημιουργεί ένα διαρκή φαύλο κύκλο, αναπαράγοντας και οξύνοντας τα προβλήματα, τις ανισότητες, τους αποκλεισμούς. Αυτός ο φαύλος κύκλος πρέπει να σπάσει (βλ. Γ.Στουρνάρα, Οικονομική κρίση και κοινωνική πολιτική, 2011). Βασικές επιδιώξεις προς την κατεύθυνση αυτή αποτελούν πολιτικές, που δημιουργούν κοινωνικά δίκτυα, με τα οποία θα μπορούσαμε να

αντιμετωπίσουμε τα προβλήματα που δημιουργεί η κρίση. Ενδεικτικά αναφέρονται:

- Η δραστική μείωση των ποσοστών φτώχειας. Η αποτελεσματικότητα των εθνικών και κοινοτικών πόρων οφείλει να αυξηθεί μέσω της ευφυέστερης χρήσης και διάθεσής τους. Πρώτα από όλα πρέπει να ολοκληρωθεί έως τον Μάρτιο, ο Εθνικός κατάλογος δικαιουμένων επιδομάτων από τον οποίο θα προκύψουν οι πραγματικώς έχοντες ανάγκη και θα τεθούν εκτός συστήματος όσοι το απομυζούν παρανόμως. Από αυτή και μόνο την ενέργεια θα προκύψουν οφέλη 250 εκατ. ευρώ.
- Η θεσμοθέτηση ενός ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος για το σύνολο των πολιτών και ειδικά για τους συνταξιούχους. Ως προς αυτό, ωφέλιμη θα ήταν η σχετική προσθήκη στα άρθρα 21§3 και 22§5 του Συντάγματος.
- Η συμπερίληψη στον εργασιακό βίο των περιόδων αναπροσανατολισμού και επανακατάρτισης του εργαζόμενου, δηλαδή των διαστημάτων της ενεργούς μετάβασης από τη μια θέση ή επάγγελμα στην άλλη.
- Η κατά προτεραιότητα προστασία του παιδιού. Η κοινωνική προστασία ολόκληρης της οικογένειας, στο μέτρο που με αυτήν διασφαλίζεται πρωτίστως η προστασία του παιδιού, οφείλει επίσης να ενισχυθεί.
- Η ενθάρρυνση και προώθηση των συμπράξεων δημοσίου και ιδιωτικού τομέα στο χώρο της Υγείας.
- Η βελτίωση και επέκταση των νέο-ιδρυθέντων δικτύων για τους άστεγους (π.χ. φιλοξενία τους σε εγκαταλελειμμένα ξενοδοχεία της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης), σε συνεργασία με τους ΟΤΑ και την Εκκλησία της Ελλάδας αποτελεί μείζονα προτεραιότητα.

Η μεταμόρφωση του Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης από Υπουργείο Νοσοκομείων, όπως ήταν έως πρόσφατα, σε υπουργείο αντάξιο του τίτλου του, που θα εξοπλίζει την Πολιτεία με ένα επιτελικό όργανο, το οποίο θα μπορεί να αφοσιωθεί στη χάραξη και υλοποίηση της πολιτικής δημόσιας

υγείας με στόχο την πρόληψη και όχι απλώς τη θεραπεία, ακριβώς όπως συμβαίνει στα προηγμένα κράτη.

Ειδικά στον τομέα της υγείας, θα πρέπει να καταστήσουμε εκ νέου σαφές ότι το αγαθό της υγείας είναι δημόσιο. Ο υστερόβουλος περιορισμός του δημόσιου χαρακτήρα της υγείας στην πηγή της χρηματοδότησής του, αλλοιώνει τη φυσιογνωμία του προς όφελος των ποικίλων ομάδων πίεσης και συμφερόντων που τελικά το ιδιοποιούνται. Αυτό μας έχει οδηγήσει διεθνώς στο να εξαρτάται η παροχή του αγαθού από τις διαθέσεις των εμπλεκομένων (βιομηχανιών, επαγγελματιών υγείας) και όχι από τις ανάγκες των δικαιούχων, των πολιτών. Η επανατοποθέτηση του δικαιούχου στο επίκεντρο της φιλοσοφίας του συστήματος σημαίνει και επανεκτίμηση του ρόλου των εμπλεκομένων σε αυτό. Οι υποδομές της υγείας, της πρόνοιας, του κοινωνικού κράτους γενικά, δεν υπάρχουν για να βρουν δουλειά κάποιοι, αλλά για να παρέχουν υπηρεσίες στους πολίτες.

Αυτή τη στιγμή, η μεγαλύτερη πρόκληση στον χώρο της υγείας στην Ελλάδα και όλο τον ανεπτυγμένο κόσμο είναι η καταπολέμηση των μη μεταδιδόμενων νοσημάτων (της καρδιάς, του αναπνευστικού, του νευρολογικού συστήματος, του καρκίνου, του διαβήτη κ.λπ.) που σχετίζονται με τον τρόπο ζωής μας, με τη διατροφή μας, τις συνήθειές μας, την άθληση. Η προώθηση και υιοθέτηση προτύπων συμπεριφοράς και συνηθειών που θωρακίζουν ή τουλάχιστον δεν εκθέτουν σε κίνδυνο τον ανθρώπινο οργανισμό βρίσκεται στον πυρήνα της νέας αντίληψης για την πολιτική της υγείας. Οι ευημερούσες κοινωνίες οφείλουν να αντιμετωπίσουν τους κινδύνους στην υγεία του πληθυσμού που απορρέουν από την ίδια την ευημερία τους. Η Ελλάδα πρέπει να συντονίσει το βηματισμό της με τα συμβαίνοντα στα λοιπά προηγμένα κράτη. Πρέπει να περάσουμε από την πολιτική της περίθαλψης που έχει ως επίκεντρό της τη νοσοκομειακή μονάδα, σε μια πολιτική δημόσιας υγείας βασισόμενη σε μια συνολική προσέγγιση της συλλογικής και ατομικής συμπεριφοράς των πολιτών. Η πρόληψη των νοσημάτων που οφείλονται στην κακή διατροφή και την ελλιπή σωματική άσκηση οφείλει να αποτελέσει εθνικό στόχο. Η αρχή

έγινε τον Σεπτέμβριο του 2011, με την ίδρυση από τον Γ. Παπανδρέου της ειδικής μονάδας διατροφής και άθλησης στο Υπουργείο Υγείας. Πρέπει να επιμείνουμε αποφασιστικά και για πολλά χρόνια στις πολιτικές αυτές, που αποτελούν σε όλα τα προηγμένα κράτη, τις μείζονες πολιτικές δημόσιας υγείας.

Στον τομέα της πρόνοιας, το κεντρικό κράτος θα παραμείνει και μελλοντικά ο βασικός πυλώνας της κοινωνικής προστασίας. Το δημόσιο κοινωνικό δίκτυο πρέπει να ενισχυθεί με την ένταξη σε αυτό των ΟΤΑ, ώστε να επωμιστούν την παροχή της πρωτοβάθμιας κοινωνικής φροντίδας. Οι υπηρεσίες των ΟΤΑ πρέπει να ενταχθούν σε ένα δίκτυο δομών κοινωνικής προστασίας, ενώ ταυτόχρονα θα αναλαμβάνουν την πιστοποίηση και ένταξη στο σύστημα εκείνων των φορέων παροχής εναλλακτικών κοινωνικών υπηρεσιών που το επιθυμούν, όπως είναι οι οργανώσεις της εκκλησίας ή οι ΜΚΟ. Μέσω της επίσημης ένταξης και πιστοποίησής τους, οι φορείς αυτοί θα αποκτούν πρόσβαση υπό συγκεκριμένους και αυστηρούς όρους σε κρατικά χρηματοδοτικά προγράμματα. (βλ. π.χ. το προαναφερθέν πρόγραμμα για τους αστέγους ή τα προγράμματα σίτισης).

Το νέο προνοιακό παράδειγμα έχει ως προτεραιότητά του τον αγώνα κατά της ανέχειας των παιδιών και των οικογενειών τους, την προστασία της υγείας τους και την προστασία της εργασίας των γονέων, την προστασία των αστέγων κ.λπ. Μολονότι είναι γνωστό ότι καθοριστικά για την πορεία ενός ανθρώπου είναι τα πρώτα στάδια της ζωής του και ότι ένα περιβάλλον στέρησης και αστάθειας υπονομεύει, πολλές φορές αθεράπευτα, τις μελλοντικές του προοπτικές, η ασκούμενη σήμερα κοινωνική πολιτική δεν καλύπτει επαρκώς τις σχετικές ανάγκες. Αντιθέτως, υπό συνθήκες γενικής εργασιακής απορρύθμισης, οι ομάδες που υφίστανται τις πιο οδυνηρές συνέπειες είναι οι εργαζόμενες μητέρες και τα παιδιά τους. Για αυτές τις ομάδες, ίσες ευκαιρίες σημαίνει κατ' επέκταση μεγαλύτερες επενδύσεις στην παιδεία, την ανάπτυξη δεξιοτήτων, τη διά βίου εκπαίδευση. Και προϋποθέτει την οικοδόμηση ενός κοινωνικού περιβάλλοντος υποστηρικτικού για το παιδί και την οικογένειά του.

Στην παρούσα συγκυρία, το μεγαλύτερο ίσως πρόβλημα της χώρας είναι η διαχείριση των προσδοκιών των πολιτών. Πλατιά κοινωνικά στρώματα πλήττονται από την κρίση, την ανεργία, τις μισθολογικές περικοπές και τα φορολογικά μέτρα. Οι άνεργοι προσεγγίζουν το 20%, όπως είχαμε εγκαίρως προειδοποιήσει τον Ιανουάριο του 2010. Εδώ πρέπει να προσεχθεί το εξής: η επισήμανση μου αυτή, δεν έγινε στο πλαίσιο μιας δημόσιας φλυαρίας, αλλά στα θεσμοποιημένα όργανα του κράτους που συμμετέχω και ενόψει λήψης αποφάσεων. Εν προκειμένω, ενημέρωσα επ' αυτών την εθνική αντιπροσωπεία και τοποθετήθηκα ως μέλος του Υπουργικού Συμβουλίου, ενόψει της απόφασης για το πρόγραμμα σταθεροποίησης του 2010, όπου προβλεπόταν ανεργία κάτω του 10%, ενώ αυτή ήδη κάλπαζε!!! Η μεσαία τάξη δεν έχει πλέον την πολυτέλεια, όπως παλαιότερα, να καταφεύγει στις υπηρεσίες εκπαίδευσης και υγείας του ιδιωτικού τομέα. Διεκδικεί λοιπόν το μερίδιό της στα δημόσια αγαθά, τα οποία μέχρι τώρα χρηματοδοτούσε με τους φόρους που κατέβαλε, αλλά η ίδια δεν απολάμβανε. Χωρίς τον ριζικό μετασχηματισμό του κράτους, χωρίς την εκ νέου εστίαση των προσπαθειών μας στον σκληρό πυρήνα του, τις επιτελικές, εποπτικές και κοινωνικές λειτουργίες του, ο κίνδυνος της κατάρρευσης, όπως είδαμε, είναι άμεσος. Έργο μας είναι να σχεδιάσουμε αυτόν το μετασχηματισμό τώρα, με μέθοδο και επιμονή. Η εμπειρία που συσσωρεύτηκε από τα κρίσιμα 2 ½ χρόνια αποτελεί εφελκτήριο για να πραγματοποιήσουμε το μεγάλο άλμα. Η επανεξέταση και ο ανασχεδιασμός των υφιστάμενων δαπανών για το κοινωνικό κράτος θα μας επιτρέψει μεταξύ άλλων να προωθήσουμε:

- Τον περαιτέρω εξορθολογισμό των οικογενειακών επιδομάτων.
- Την προστασία της κατοικίας.
- Την προώθηση των εναλλακτικών μορφών επιχειρηματικής δραστηριότητας.
- Την αξιοποίηση των δυνατοτήτων του ΟΑΕΔ.
- Τη φροντίδα των ευάλωτων ηλικιακών ομάδων (παιδιών και ηλικιωμένων).
- Τη δραστικότερη παρέμβαση του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικής Αλληλεγγύης.

Ιδίως τα πιεζόμενα από την κρίση μεσαία στρώματα πρέπει να υποστηριχθούν κατά τρόπο άμεσο και αποτελεσματικό. Αυτά θα αποτελέσουν άλλωστε την προωθητική δύναμη της Νέας Ελληνικής Ανόρθωσης. Εάν κινηθούμε με ταχύτητα προς αυτήν την κατεύθυνση, θα αποτρέψουμε τη μετατροπή της οικονομικής κρίσης σε βαθειά και μακροχρόνια κοινωνική κρίση. Αν φανούμε τολμηροί και αταλάντευτοι στις αποφάσεις μας, μπορούμε να μετατρέψουμε την κρίση σε ευκαιρία. Είναι ζήτημα πίστης στην ανάγκη δημιουργίας προστατευτικών κοινωνικών δικτύων και αποτελεσματικότητας στη διοικητική δράση.

Τέλος, μια ακόμα επισήμανση, για την οποία έχει ήδη γίνει αναφορά στο κείμενο αυτό: εδώ και πολλά χρόνια το Υπουργείο Υγείας έπρεπε να εποπτεύει όλες τις υπηρεσίες υγείας, δηλαδή και τους κλάδους υγείας των ασφαλιστικών ταμείων. Ο γράφων είχε υποστηρίξει στον προηγούμενο, αλλά και στον νυν, Πρωθυπουργό την ανάγκη αυτής της διαρθρωτικής αλλαγής. Κι ακόμη, υπό αυτή τη διευρυμένη εποπτεία να τεθούν και οι κλάδοι υγείας όλων των ασφαλιστικών ταμείων που δεν εντάχθηκαν στον ΕΟΠΥΥ με την άμεση ένταξή τους. Εδώ την άρνηση εκδήλωνε ο κορπορατισμός! Τελικώς, οι αναγκαίες αυτές αλλαγές έγιναν τμήμα του νέου προγράμματος με παρέμβαση του γράφοντος και θα νομοθετηθούν αμέσως, τώρα, τον Φεβρουάριο του 2012. Ταυτοχρόνως, οι υπηρεσίες πρόνοιας, εκτός των θεμάτων της ψυχικής υγείας, θα μεταφερθούν στο Υπουργείο Εργασίας, όπου ο σχεδιασμός θα μπορεί να επιτευχθεί ευκολότερα, αφού το Υπουργείο αυτό, εποπτεύοντας τις πολιτικές ως προς την εργασία, την ανεργία, τη σύνταξη, την αναπηρία, θα εποπτεύσει και τους τομείς των κοινωνικών δικτύων και της πρόνοιας. Δυστυχώς, έπρεπε να φθάσει η χώρα στα όρια της πτώχευσης για να κάνει τα αυτονόητα και τα στοιχειώδη.

Πολλά από όσα αναφέρθηκαν για τη συνάντηση κράτους και οικονομίας, δηλαδή για την ανάπτυξη, καθώς και για τον εξορθολογισμό και την στοχευμένη λειτουργία του κοινωνικού κράτους σε συνθήκες κρίσης, συμπεριλαμβάνονται στο δεύτερο πρόγραμμα. Η παρούσα κυβέρνηση, καθώς και η επόμενη πρέπει να «τρέξουν» την εφαρμογή τους, ορισμένες φορές ακόμη και πιο γρήγορα από τα συμφωνηθέντα χρονοδιαγράμματα. Και μέσα

από αυτή τη γρήγορη και αποτελεσματική δράση, οι πολίτες θα αντιληφθούν ότι κάτι αλλάζει προς το καλύτερο και ότι τα χρονοδιαγράμματα των κυβερνήσεων ταυτίζονται απολύτως με τα δικά τους. Μόνο έτσι, θα αποκατασταθεί, όχι η ρωγμή αλλά το ρήγμα, ανάμεσα στις σχέσεις της πολιτικής και των πολιτικών με την κοινωνία. Μόνο έτσι, οι πολίτες θα αποκτήσουν κοινά διακυβεύματα με τους πολιτικούς και το πολιτικό σύστημα.

Δ. ΑΓΩΝΑΣ ΓΙΑ ΤΗ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΝΟΡΘΩΣΗ

Η πατρίδα δεν έχει την πολυτέλεια να χάσει άλλο χρόνο. Είμαστε σε κρίση, οι πολίτες αγωνιούν για την Ανόρθωση της χώρας. Μέσα σ' αυτήν, θέλουν να δουν τη δική τους επαναφορά σε μια ασφαλή ζωή, στην ευημερία και στην αξιοπιστία. Οι Έλληνες και οι Ελληνίδες αισθάνονται ως υπερεπείγουσα την ανάγκη να ανακτήσουν το καλό τους όνομα στην Ευρώπη και τον κόσμο. Για όλα αυτά οι πολίτες της Ελλάδας θέλουν να δουν να δίνονται και να κερδίζονται οι μάχες εδώ και τώρα.

Η Νέα Ελληνική Ανόρθωση προϋποθέτει τη στήριξη του λαού, των πολιτών, ατομικά και συλλογικά. Η στήριξη αυτή υπάρχει. Οι πολίτες, στα χρόνια αυτά της κρίσης, έδειξαν δυναμικό χαρακτήρα και βούληση να βοηθήσουν την πατρίδα μας και τους εαυτούς τους. Η Νέα Ελληνική Ανόρθωση, όμως, προϋποθέτει και ριζοσπάστες, θεληματίες πολιτικούς και αντίστοιχα κόμματα και οργανώσεις. Χρειαζόμαστε δύναμη, ριζοσπαστισμό, ηρωισμό στην εφαρμογή του σχεδίου για την ανασυγκρότηση της Ελλάδας. Χρειαζόμαστε την εγκαθίδρυση αποτελεσματικών θεσμών κοινωνικής δικαιοσύνης. Χρειαζόμαστε ένα ανθεκτικό δίκτυο κοινωνικής προστασίας. Το ΠΑ.ΣΟ.Κ. πρέπει να προσφέρει στον τόπο αυτή την υπηρεσία με τη μετατροπή του σε ένα δυναμικό, ευρωπαϊκό, μεταρρυθμιστικό, σοσιαλδημοκρατικό Κίνημα, ενσωματώνοντας όλες τις υγιείς δυνάμεις της ελληνικής κοινωνίας και της νεολαίας μας. Οι πελατειακές πολιτικές σχέσεις, ο παρασιτισμός, ο κορπορατισμός, ο νεποτισμός, που κυριαρχούν επί δεκαετίες, πρέπει αμέσως να περάσουν στο χθες. Το ΠΑ.ΣΟ.Κ. ως Κίνημα λαού και νεολαίας, θα στηριχθεί έτσι στις πιο υγιείς δυνάμεις του τόπου, στους πολίτες που θα ανασκουμπωθούν και θα παλέψουν για ανάπτυξη, ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας, εξορθολογισμό της δημόσιας διοίκησης και της δικαιοσύνης, αξιοκρατία, αλληλεγγύη, κοινωνική δικαιοσύνη, μέσα σε συνθήκες πραγματικής Δημοκρατίας. Η Γ' Ελληνική Δημοκρατία θα παραχωρήσει τη θέση της, αποχωρώντας μαζί με την οικονομική κρίση, σε μια

Νέα Ελλάδα, ακμαία κι αξιόπιστη, θεμελιωμένη σε ένα νέο Σύνταγμα. Ο αγώνας γι' αυτήν την κατάκτηση θα είναι μακρύς και δύσκολος, αλλά θα τον κερδίσουμε.

Οι Έλληνες και οι Ελληνίδες δείξαμε, μέσα στη δίνη της πιο δύσκολης οικονομικής, κοινωνικής και πολιτικής κρίσης μετά τον εμφύλιο, πως μπορούμε να σταθούμε όρθιοι, πως δεν θα γονατίσουμε. Πολιτικά θα κάνουμε τις απαραίτητες ριζοσπαστικές αλλαγές. Θα εγκαταλείψουμε τα κόμματα που κρύβονταν πίσω από τις κυβερνήσεις, που συνήθιζαν να μοιράζουν μετεκλογικά λάφυρα, που μετέτρεπαν τα στελέχη της νεολαίας σε πιστά αντίγραφα του χειρότερου εαυτού τους. Θα μεταμορφώσουμε τα κόμματα και τις οργανώσεις τους στις πρωτοπορίες του αγώνα για τη Νέα Ελληνική Ανόρθωση. Το ΠΑ.ΣΟ.Κ. κάνει σήμερα, πρώτο από όλους, αυτή την αρχή. Οι πολίτες θα γυρίσουν την πλάτη στη γραφειοκρατία της πολιτικής, της διοίκησης, της δικαιοσύνης. Αέρας αλλαγής θα πνεύσει παντού.

Η Ε.Ε. και η ευρωζώνη αποτελούν εθνική στρατηγική. Η πατρίδα θα πολλαπλασιάσει τις δυνάμεις της στο κοινό ευρωπαϊκό σπίτι. Θα μετέχει σε όλους τους ευρωπαϊκούς αγώνες, θα ανήκει και πάλι στον κεντρικό ευρωπαϊκό συσχετισμό, θα κάθεται και πάλι με αξιοπρέπεια και υπερηφάνεια στο κοινό τραπέζι των μεγάλων ευρωπαϊκών αποφάσεων. Το ΠΑ.ΣΟ.Κ. θα αποτελέσει, ως πολιτικό Κίνημα, την πραγματική εμπροσθοφυλακή της πατρίδας στην ευρωπαϊκή της πορεία, θα εξελιχθεί σε παράγοντα ευρωπαϊκής σταθερότητας, θα παλεύει εναντίον του ευρωσκεπτικισμού, του δήθεν κοσμοπολιτισμού των διεθνών σχέσεων, αλλά και εναντίον της προσπάθειας που σήμερα εξωθεσμικά συντελείται, να αλλάξει χαρακτήρα η Ευρώπη, υποτασσόμενη στις πιο σκληρές μονεταριστικές πολιτικές. Είμαστε Έλληνες στην Ενωμένη Ευρώπη.

Μέσα στο ευρωπαϊκό περιβάλλον, με τη δύναμη μιας χώρας-μέλους της ευρωζώνης, θα δίνουμε όλες τις μάχες για τα συμφέροντα της πατρίδας και του έθνους μας, θα παλεύουμε για τη δίκαιη λύση του Κυπριακού, θα αντιμετωπίζουμε αποφασιστικά, όποιον επιβουλεύεται τα συμφέροντά μας. Το

ΠΑ.ΣΟ.Κ. παλεύει για ριζικές διαρθρωτικές αλλαγές στο κράτος και στην οικονομία. Διαμορφώνει, εδώ και τώρα, νέες συνθήκες στη συνάντηση κράτους και οικονομίας. Παλεύει για το ριζοσπαστικό μετασχηματισμό του κράτους, στηριζόμενο στις πιο υγιείς δυνάμεις της δημοσιούπαλληλίας, τους νέους, τους προσοντούχους, τους πατριώτες δημοσίους υπαλλήλους, που σήμερα περιθωριοποιούνται από τους γραφειοκράτες. Το ΠΑ.ΣΟ.Κ. στηρίζει την επιχειρηματικότητα. Αγωνίζεται κατά των μονοπωλίων, που διαμορφώνουν, ακόμη και εν μέσω κρίσης, τιμές προϊόντων πολύ πάνω από τις δυνατότητες και τους κανόνες της αγοράς. Παλεύει για την ανάπτυξη και την ανταγωνιστικότητα, ως προϋποθέσεις και εφελκόμενα της Νέας Ελληνικής Ανόρθωσης.

Το ΠΑ.ΣΟ.Κ. παλεύει για μια ισορροπημένη αντιμετώπιση της μετανάστευσης. Μεριμνά για τους εργαζόμενους που προέρχονται από τρίτες χώρες και νομιμοποιούν την παρουσία τους στην πατρίδα μας. Είμαστε αντίθετοι σε κάθε μορφή ξеноφοβίας και ρατσισμού. Όλα αυτά για εμάς αποτελούν θέσεις αρχής. Ταυτοχρόνως, όμως, γνωρίζουμε πως δεν υπάρχει κράτος στον πλανήτη δίχως πρωτεύουσα. Δεν μπορούμε να ανεχθούμε το γκέτο στο κέντρο της Αθήνας. Δεν μπορούμε να αποδεχτούμε την Ελλάδα σαν ξέφραγο αμπέλι. Μπορούμε να διακρίνουμε την αποδοχή και την κατανόηση του «άλλου», από την παράλυση του κοινωνικού ιστού, την γκετοποίηση και την εγκληματικότητα. Η Ελλάδα είναι είσοδος στην Ε.Ε. Η είσοδος όμως αυτή πρέπει να αποκτήσει επιτέλους και μία πόρτα, την οποία για να την ανοίξει ο οποιοσδήποτε πρέπει πρώτα να την κτυπήσει.

Οι μάχες αυτές θα δοθούν σήμερα. Κανείς δεν δικαιούται να μιλά για το αύριο, αν δεν λέει τί ακριβώς θα κάνει σήμερα. Οι φλύαροι, οι αδέξιοι και οι συστηματικώς ψευδόμενοι δημαγωγοί θολώνουν τα νερά, συσκοτίζουν το τοπίο, εμποδίζουν την πατρίδα να ξεφύγει από τη δίνη της κρίσης. Το ΠΑ.ΣΟ.Κ. καταγγέλει τη δημαγωγία και το λαϊκισμό, κάνοντας την πιο οδυνηρή αυτοκριτική για τα δικά του λάθη.

Το ΠΑ.ΣΟ.Κ. ως δυναμικό, ευρωπαϊκό, μεταρρυθμιστικό, σοσιαλδημοκρατικό Κίνημα στηρίζει τις προσπάθειές του στο λαό, στη νεολαία, στις κοινωνικές δυνάμεις ενημερώνοντάς τους για τα πραγματικά προβλήματα, τις δυσκολίες, τις επιτυχίες, αλλά και τις αποτυχίες. Το ΠΑ.ΣΟ.Κ. στηρίζεται στο λαό και τη νεολαία και δεν τους φοβάται. Μιλά τη γλώσσα της αλήθειας κι όχι της μικροκομματικής δημαγωγίας. Κι όπως πρέπει να κάνει αυτοκριτική για τα λάθη του ως κυβερνώντος ή αντιπολιτευόμενου κόμματος ή να στηλιτεύει φαινόμενα ευδαιμονισμού των πολιτών κι αδιαφορίας για τα δημόσια αγαθά, τόσο πρέπει να αντικρούει τις ψευδείς κι ανυπόστατες θεωρίες για δήθεν εγγενείς αδυναμίες του ελληνικού λαού, που δεν θέλει τάχα να εργάζεται σκληρά κ.ο.κ. Οι Έλληνες και οι Ελληνίδες έχουν αποδείξει πως δίνουν ολόπλευρα τις μάχες της επαγγελματικής και κοινωνικής ζωής, κι αν κράτος και πολίτες υποτιμήσαμε τις αρνητικές συνέπειες του δανεισμού, κανείς δεν δικαιούται να παραβλέπει πως ένα μεγάλο μέρος των δανείων απορροφήθηκε και εξακολουθεί να απορροφάται από τα εξοπλιστικά προγράμματα της χώρας, στα οποία μας οδηγούσαν οι συχνά υποδαυλιζόμενες έριδες με την Τουρκία, καθώς και από τις εισαγωγές. Κανείς δεν δικαιούται να προσποιείται πως αγνοεί τις αλήθειες αυτές.

Η Ελλάδα, η πατρίδα μας μπορεί. Τουρισμός, ναυτιλία, εκσυγχρονισμένη γεωργία, βιομηχανία τροφίμων, ενέργεια, νέοι δυναμικοί κλάδοι, εμπόριο αποτελούν για τους Έλληνες και τις Ελληνίδες διαρκείς και μόνιμες πηγές πλούτου, ανάπτυξης, ευημερίας. Για να κατακτήσουμε αυτά τα αγαθά πρέπει να νικήσουμε στη μάχη εναντίον του οικονομικού παρασιτισμού, της πολιτικής, της διοικητικής και της δικαστικής γραφειοκρατίας. Και ταυτοχρόνως, πρέπει να αναπτύξουμε σε δίκαιη και ορθολογική βάση, το δίκτυο προστασίας για τους συμπολίτες μας, που έχουν ανάγκη την μέριμνα του κράτους. Οι δύο Ελλάδες, της προόδου και της συντήρησης, που αντιπαλεύουν από ιδρύσεως του ελληνικού κράτους, πρέπει να δώσουν τη θέση τους στην Ελλάδα, την πατρίδα μας, το λίκνο του ευρωπαϊκού πολιτισμού, τη χώρα της προκοπής, της ευημερίας, της αξιοκρατίας και της αλληλεγγύης.